

Susanna Lundström

PERHE SUKUPUOLI-INSTITUUTIONA

Perhekäsityksiä eduskunnan keskusteluissa parisuhdelaista ja hedelmöityshoitolaista

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2007

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

LUNDSTRÖM, SUSANNA: Perhe sukupuoli-instituutiona. Perhekäsityksiä eduskunnan keskusteluissa parisuhdelaista ja hedelmöityshoitolaista.

Pro gradu -tutkielma, 86 s.

Valtio-oppi

Toukokuu 2007

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani eduskunnassa esiintyviä perhekäsityksiä. Tutkimuksen aineistona toimivat eduskunnassa käydyt keskustelut parisuhdelaista ja hedelmöityshoitolaista. Analysoin molemmat lainkäsitellyt erikseen. Molempien lakiesitysten kohdalla tarkastelen kolmen edustajan kautta keskusteluja kokonaisuudessaan. Valitsin nämä kolme edustajaa siten, että heidän käyttämänsä diskurssit perheestä ja parisuhteesta peilaavat koko käytyä keskustelua lakiesityksestä eduskunnassa. Parisuhdelain kohdalla tarkastelen Päivi Räsäsen, Kirsi Ojansuun ja Paula Lehtomäen puheenvuoroja. Hedelmöityshoitolaisten kohdalla käsitelen Päivi Räsäsen, Kirsi Ojansuun ja Inkeri Kerolan perhekäsityksiä.

Analysoin aineistoa diskurssianalyysin keinoin. Millaisin diskurssein perheestä ja parisuhteesta puhutaan eduskunnassa ja miten lapset sijoittuvat näihin perhekäsityksiin? Kysymys koskee myös oikeuksia: kenellä on oikeus lapseen (biologiseen/adoptoituun) ja onko lapsella joitain oikeuksia vanhempien suhteen, tai millaisilla perheillä on oikeus näkyvyyteen ja erilaisiin perhettä tukeviin ´riitteihin´ kuten häihin? Lisäksi tarkastelen yksityisen ja julkisen suhdetta. Missä määrin yksityistä säännellään julkisesti? Perhepolitiikallahan tuetaan toisia yksityisyyden muotoja toisten jäädessä marginaaliin. Millaisten perhekäsityksien varaan politiikka näissä keskusteluissa muotoutuu?

Ymmärrän tutkimuksessani sukupuolen rakentuvan performatiivisesti ja tarkastelen sukupuolta sosiaalisen konstruktion näkökulmasta. Tutkin työssäni perhekäsityksiä ennen kaikkea sukupuolen ja seksuaalisuuden näkökulmasta. Yhtenä keskeisenä erotteluna toimii erottelu moderniin ja postmoderniin perhekäsitykseen. Molemmat lakiesitykset purkivat osaltaan modernia perheideaalia postmodernin perhekäsityksen vahvistuessa. Tutkimukseni ei silti tue kantaa, että modernista perhekäsityksestä oltaisiin siirrytty postmoderniin perhekäsitykseen. Nämä perhekäsitykset kulkevat sen sijaan rinta rinnan. Riippuu siitä, mistä suunnasta perhettä tarkastellaan ja millaisin diskurssein, kuinka tärkeäksi nähdään perustahakuinen moderni perheideaali. Täten ajatus, että suhteista olisi

tullut yhä enemmän puhtaan suhteen kaltaisia, pitää vain osittain paikkansa. Erilaisilla instituutioilla on edelleen tärkeä merkitys ihmisille.

Niin parisuhdelaila kuin hedelmöityshoitolaillakin luotiin oikeuksia. Rekisteröity parisuhde ulotti tiettyjä avioliittoon kuuluvia oikeuksia myös samaa sukupuolta oleviin parisuhteisiin. Samoin hedelmöityshoitolailla annettiin samat oikeudet kaikille naisilla avusteiseen lisääntymiseen riippumatta aviollisesta statuksesta. Kummankaan lakiesityksen kohdalla ei kuitenkaan voida puhua muutoksesta täysin postmoderniin ideaan perheestä vaan molemmissa lakiesityksissä kohdellaan edelleen eri tavoin erilaisia perheitä. Tietyillä diskursseilla tehdään mahdolliseksi tietyt yksilöoikeudet, toisten diskurssien tukiessa modernia perhemallia. Postmoderni perhekäsitys on edelleen vielä heikoilla silloin, kun puhutaan lapsiperheistä. Rekisteröidyissä parisuhteissa elävillä puolisoilla ei olekaan oikeutta yhteiseen lapseen sisäisen adoption tai adoption kautta, vaikka molemmat puoliset voivatkin erikseen adoptoida tai saada lapsen hedelmöityshoidoin, mikäli kyseessä on naispari. Niin parisuhdelaki kuin hedelmöityshoitolakikin kuitenkin luultavasti muuttavat osaltaan asenneilmastoa yhteiskunnassa erilaisia perheitä hyväksyvämpään suuntaan.

Asiasanat: rekisteröity parisuhde, hedelmöityshoidot, sukupuoli, perhekäsitys, perhe

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	1
1. SUKUPUOLI JA IDENTITEETTI	2
2. YKSILÖLLISTYMISEN JA TRADITIOIDEN SUHDE	8
2.1. Yksilöllistyminen.....	8
2.2. Puhdas suhde ja romanttinen rakkaus.....	9
2.3. Sukupuolisopimus.....	10
3. PERHEKÄSITYSEROTTELUJA	12
3.1. Familistinen ja individualistinen perhekäsitys.....	12
3.2. Moderni ja postmoderni perhekäsitys.....	13
3.3. Vuoden 1929 avioliittolaki.....	14
4. AINEISTO JA METODI	17
4.1. Aineisto.....	17
4.2. Diskurssianalyysi.....	19
4.3. Retorinen diskurssianalyysi.....	20
5. REKISTERÖITY PARISUHDE	22
5.1. Parisuhdelain käsittelystä.....	22
5.2. Kristillisdemokraattien Päivi Räsänen.....	22
5.2.1 <i>Perhe yhteiskunnan perusyksikkönä</i>	23
5.2.2 <i>Mikä on perhe?</i>	26
5.3. Vihreiden Kirsi Ojansuu.....	28
5.3.1 <i>Sitoutuminen parisuhteen perustana</i>	28
5.3.2 <i>Moninaiset perhemuodot ja yksilön oikeudet</i>	32
5.4. Keskustan Paula Lehtomäki.....	35
5.4.1 <i>Ydinperhe yhteiskunnan perustana</i>	35
5.4.2 <i>Rekisteröity parisuhde</i>	38
5.5. Keskustelu parisuhdelaista.....	44
6. HEDELMÖITYSHOITOLAKI	47
6.1. Hedelmöityshoitolain käsittelystä.....	47
6.2. Kristillisdemokraattien Päivi Räsänen.....	49
6.2.1 <i>Ideaaliperheenä heteroavioliitto</i>	49
6.2.2 <i>Lapsen oikeus äitiin ja isään</i>	52
6.3. Vihreiden Kirsi Ojansuu.....	57
6.3.1 <i>Naisten yhdenvertaisuus</i>	57

6.3.2. <i>Muuttuva perhe-elämä</i>	59
6.4. Keskustan Inkeri Kerola.....	63
6.4.1. <i>Lailla ohjattava perhe-elämää</i>	63
6.4.2. <i>Lapsen etu</i>	68
6.5. Keskustelu hedelmöityshoitolaista.....	69
LOPUKSI	71
LÄHDELUETTELO	76

JOHDANTO

Vuonna 2002 tuli voimaan laki samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröinnistä. Sitä ennen käytiin usean vuoden ajan kiihkeää yhteiskunnallista keskustelua homo- ja lesbosuhteiden virallistamisen puolesta ja vastaan. Argumentointi oli hyvin värikästä ja keskustelut nostivat esiin pinnan alla piilevät ajatukset avioliitosta, perheestä ja yhteiskunnan ja perheen suhteesta

Vuosituhanne vaihteessa virisi laajaa keskustelua perheestä yleisemminkin. Riitta Jallinoja kutsuu tätä Suomessa alkanutta perheen merkityksen politisoitumista familistiseksi. Tällä hän tarkoittaa sellaista laajamittaista liikehdintää perheasian puolesta, joka korosti perheen yhteisöllistä merkitystä. Tätä käännettä voi kuvata myös syklisesti siten, että oli tullut yhteisöllisempien ja perhekeskeisempien ajatusmallien vuoro. Käännös tapahtui pitkälle yksilöllistyneessä yhteiskunnassa. Individualistiset ja familistiset painotuserot suhtautumisessa perheeseen ovat jatkuvassa keskinäisessä vuorovaikutuksessa painotusten vain jatkuvasti eläessä. Jallinojan mukaan familismi alkoikin hiipua mediassa jo vuonna 2004. (kts. Jallinoja 2006.)

Vuosituhanne vaihteen jälkeen perhe on pysynyt otsikoissa myös familistisen käänteen jälkeen, kun eduskunnassa valmisteltiin lakia hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta. Niin parisuhdelaki kuin hedelmöityshoitolakikin voivat toimia perheen määrittelyn ja uudelleenmäärittelyn virikkeinä yhteiskunnassa. Toisaalta eduskunnassa ne pakottavat argumentoimaan julki oman perhekäsityksensä, millä saattaa jo sinänsä olla käännteentekevä vaikutus. Sami Mahkosen mukaan perhelainsäädäntö on kuin kameleontti; se vaihtaa väriä aina kulloisenkin tarpeen mukaan. Paitsi että lainsäädäntö reagoi yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin, se on sidoksissa yhteisöllisiin pyrkimyksiin ja ihanteisiin. Oikeus liittyy siihen, miten ihminen hahmottaa oman maailmantilansa asiantiloja ja vaihtoehtoja. Se heijastelee ihmisen maailmankuvaa. Ennen kaikkea kysymys on suhteista menneisyyden, nykyisyyden ja ihanteiden kesken. (Mahkonen 1987, 896.) Siksi pyrinkin taustoittamaan parisuhdelain ja hedelmöityshoitolain yhteydessä käytyjä keskusteluja myös perhelainsäädännön historialla, erityisesti vuoden 1929 avioliittolailla.

Sinikka Kyyrösen mukaan perheen tehtäväksi on perinteisesti nähty kasvatus ja sosialisatio, työ- ja kulutusyksikkönä toimiminen sekä emotionaalisen tuen ja turvallisuuden takaaminen jäsenilleen. (Kyyrönen 2003, 3). Veera Reuna määrittelee vastaavasti suomalaisten perhekäsityksiä sosiaalisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen ulottuvuuden kautta. Perheen sosiaalista ulottuvuutta kuvasivat läheisyys, yhdessä oleminen ja tekeminen, sekä henkinen tuki. Perheen yhteiskunnallinen

ulottuvuus taas painotti vastuuta muista perheenjäsenistä, velvollisuutta ja perinteitä. Perheen myös koettiin antavan tunteen johonkin kuulumisesta, tuovan järjestystä elämään ja olevan suoja ulkopoولisia vastaan. Suomalaiset mielsivät perhettä tärkeämmäksi taloudellisen turvan antajaksi kuitenkin valtion ja kunnan. (Reuna 1997, 10-12.) Perheen voi nähdä hyvin eri tavalla, riippuen siitä, mistä näkökulmasta sitä katsoo. Mielenkiintoista on tutkia sitä, mitä perheen ulottuvuuksia painotetaan eduskunnan keskusteluissa parisuhdelaista ja hedelmöityshoitolaista. Näihin ulottuvuuksiin lisätään varmasti erilaisia määreitä riippuen puhujasta ja hänen perhekäsityksestään.

Pyrin siis työssäni analysoimaan eduskunnassa käytyjä keskusteluja näistä kahdesta laista. Millaisin diskurssein perheestä/perheistä keskustellaan ja miten lapset sijoittuvat näihin perhekäsityksiin? Varmastikin erilaisista perheistä puhutaan erilaisin diskurssein ja toisaalta myös samanlaisista perheistä puhutaan erilaisin diskurssein. Kysymykset koskevat paljolti oikeuksia: kenellä on oikeus lapseen (biologiseen/adoptoituun) ja onko lapsella jotain oikeuksia vanhempien suhteen, tai millaisilla perheillä on oikeus näkyvyyteen ja erilaisiin perhettä tukeviin 'riitteihin' kuten häihin? Kysymykset koskevat myös yksityisen ja julkisen suhdetta. Missä määrin yksityistä säännellään julkisesti? Perhepolitiikallahan tuetaan toisia yksityisyyden muotoja toisten jäädessä marginaaliin. Millaisten perhekäsityksien varaan politiikka näissä keskusteluissa muotoutuu? Ja yhtenä keskeisenä kysymyksenä: mitä osaa sukupuoli näyttelee näissä käsityksissä? Missä määrin perhe on sukupuoli-instituutio? Lisäksi kysymys rodusta saattaa olla yhteydessä siihen, millaista perhemallia ajetaan ja miten perhettä perustellaan – erityisesti silloin, kun luodaan koko yhteiskuntaa kattavaa perhepolitiikkaa.

Ennen kuin siirryn aineiston analyysiin käsittelen perhekäsityksiä ja erotteluja, joille ne rakentuvat. Koska perhe on aiheena niin laaja ja sen historia on pitkä ja moninainen, yritän muutamilla, mielestäni keskeisimmillä, käsitteillä muodostaa sellaisen kehikon, joka auttaa saamaan paremman otteen keskusteluissa esiintyvistä perhekäsityksistä. Perhekäsityserottelujen lisäksi tarkastelen yksilöllistymistä ja giddensläistä puhdasta suhdetta sekä sukupuolta, johon yhdistyy mm. heteroseksuaalinen matriisi yhtenä keskeisenä käsitteenä. Tarkastelen myös vuoden 1929 avioliittolakia ja sitä, millaisia perhekäsityksiä eduskunnan puheenvuoroissa on noussut esille sitä käsiteltäessä. Näin mahdollisen muutoksen jäljittäminen perhekäsityksissä helpottuu.

1. SUKUPUOLI JA IDENTITEETTI

Sukupuoli on yksi keskeisimmistä käsitteistä, joilla ihmisiä luokitellaan ja määritetään kulttuurissamme. Arkielämässä sukupuoli on itsestäänselvyys, jonka kanssa on tultava toimeen.

Suomen kielessä ei ole vastinetta jaolle sex–gender, vaan sukupuoli vastaa niin ruumiin, halun kuin rooli-samaistumisen aluetta. ”Suku” viittaa perheeseen ja ”puoli” kahtiajakoon, joten ”sukupuoli” käsitteenä antaa olettaa, että sukupuolia on kaksi ja että ne tuottavat jälkeläisiä. Lisäksi ”sukupuoli” johtaa keskustelun seksuaalisuudesta biologiselle, lääketieteelliselle ja reproduktiiviselle alueelle, vaikka ”seksi” onkin tullut esitellyksi reproduktiosta irrallisen ruumiillisen halun ja nautinnon merkitsijänä. ”Sukupuolielämän” totuutta etsitään yleensä sukua jatkavasta luonnosta. (Pulkkinen 2003, 179 & Pulkkinen 1993, 298.) Lisääntymiskyvystä johdetaan myös helposti vanhemmuus. Vaikka olemisemme onkin riippuvainen munasolusta ja spermasta ja täten seksuaalisesta erosta, seuraako siitä, että tämä ero muokkaisi elämäämme syvemmin kuin mikään muu perustava sosiaalinen tekijä. Butler kysyykin: ”[i]s there very much that follows from the fact of an originating sexual difference?” (Butler 2004, 10.)

Butler kyseenalaistaa erottelun biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen, sillä sukupuolelle ei ole yhtä yksiselitteistä määrittävää tekijää, kuten kromosomit tai hormonit, johon sukupuoli voitaisiin paikantaa. Niinpä esimerkiksi nainen on silti nainen, vaikka ei pystyisikään lisääntymään. Sen sijaan hän osoittaa, että myös biologinen sukupuoli on sosiaalisesti rakentunut, kulttuurin tuote. Vaikka sukupuoli käsitetään arkielämässä luonnolliseksi, ei se kuitenkaan kuvaa kielen ulkopuolista todellisuutta vaan on kulttuurisessa tarinavarannossa yhä uudelleen tuotettu malli, jonka avulla itseä ja toisia ihmisiä ymmärretään ja tulkitaan. (Butler 1999, 44.)

Sukupuolioletukseen sisältyy normatiivinen oletus heteroseksuaalisuudesta: käsitys kahdesta vastakkaisesta sukupuolesta – joihin kumpaankin yhdistetään tietyt anatomiset piirteet – jotka tuntevat seksuaalista halua vastakkaista sukupuolta olevaa ihmistä kohtaan. Lisäksi sukupuolille oletetaan erilaisia sisäsyntyisiä ominaisuuksia ja luonnostaan sopivia rooleja. Näitä ymmärrystä ja myös toimintamahdollisuuksia rajaavia sukupuolioletuksia sekä näiden oletusten perustelemia sosiaalisia käytäntöjä voi Judith Butleria seuraten kutsua heteroseksuaaliseksi matriisiksi. (Butler 1999, 23, 44-100.)

Butlerin mukaan sukupuolen ilmaisun takana ei ole sukupuoli-identiteettiä, vaan identiteetti muodostuu performatiivisesti juuri niistä ´ilmaisista´, joiden on sanottu olevan sen tuloksia. Sukupuolta tuotetaan ja ylläpidetään jatkuvasti erilaisissa käytännöissä, joissa toistetaan kulttuurisia ideaaleja sukupuolista. Se muodostuu siis teoista. Mallitarinoista tulee olennainen osa ihmistä, sitä, miten hän maailmaansa jäsentää ja sen kokee. Kokemukset, joiden perusteella ihminen muokkaa käsitystään itsestään ja tulkitsee ympäristöään sekä päättelee ja kerää tietoa saavat merkityksensä

kielessä ja historiallis-kulttuurisissa tiedon ja vallan järjestelmissä. Näitä tiedon ja vallan järjestelmiä voidaan kutsua diskursseiksi. Näin myös kokemus itsestä heteroseksuaalina on rakentunut kulttuurisen merkitysjärjestelmän puitteissa, joka tarjoaa itsestään selväksi mallitarinaksi heteroseksuaalisuuden. Sukupuoli on kuitenkin todellinen siinä mielessä, että se toistuu jatkuvasti kulttuurisessa tarinavarannossa ja vaikuttaa elämäämme oletuksina, tekoina, käytöksestämme tehtyinä tulkintatapoina sekä suhtautumistapoina. Silti se ei ole todellinen siinä mielessä, että sillä olisi jokin kulttuurisista merkityksenannoista riippumaton, objektiivinen perusta. (Charpentier 2001, 23-26.)

Sukupuolta tuottava normi näyttää siis jäävän sukupuolta koskevan toiminnan ja puheen ulkopuolelle, koska sukupuoli ilmenee vain sinä lopputuloksena, joka on sukupuoli. Sen vuoksi sukupuolittuneet identiteetit näyttävät olevan vailla mitään kiinteätä ydintä. Näin esimerkiksi naiseus hajoaa moniin erilaisiin aspekteihin ja sukupuoli näyttää epämääräiseltä luokitteluperusteelta. Onko siis mahdollista ajatella esimerkiksi naisia yhdistävää politiikkaa, jos ei kyetä esittämään mitään ominaisuuksia tai piirteitä, jotka yhdistäisivät naisia? (Nousiainen ym. 2001, 34-43.) Butler kyseenalaistaa sukupuolen välttämättömyyden subjektiksi tulemisessa. Tämä ei kuitenkaan tee tyhjäksi feminististä politiikkaa, sillä poliittisen toimijuuden mahdollisuus ei ole seurausta valmiista identiteetistä. ”My argument is that there need not be a ‘doer behind the deed’, but that ‘doer’ is variably constructed in and through the deed.” (Butler 1999, 181.) Judith Butleria voikin kutsua postmoderniksi ajattelijaksi, sillä sen sijaan, että hän etsisi perustaa tai alkuperää, hän kysyy foucaultlaisittain, mikä on se valta, jonka seurausta on sukupuoli sellaisena kuin se yleisesti tunnetaan. Mielekästä tällöin on tutkia niitä valtaprosesseja, joiden kautta sukupuoli muodostuu.

Kuten sukupuolen myös seksuaali-identiteettien oikeaa ja vallasta vapautunutta perustaa on turhaa etsiä. Silti identiteettiin vetoava oikeuspolitiikka on tärkeää. Useimmat samaa sukupuolta olevat parit haluaisivatkin rakkauselämälleen samat ilmaisuvapaudet ja samat parisuhde-edut kuin heteroseksuaaleilla. Identiteettipolitiikan vaarana vain on se, että se vakauttaa sen minkä radikaali sukupuolipolitiikka haluaa panna liikkeelle. Sillä on taipumus naturalisoida identiteetit. Kyse on vain sen ymmärtämisestä, että identiteetti ollessaan naturalisoimaton, satunnainen, ja rakentumishistorialtaan dekonstruoitu, on yhä kuitenkin identiteetti. (Pulkinen 1993, 308-309.)

Parisuhdelaki tunnustaa heteroseksuaalisesta poikkeavat identiteetit. Parisuhdelaki toimii tunnustamisen performatiivina sen lisäksi, että se ulottaa oikeuksia. Tunnustaminen on yhteydessä kokemukseen omasta persoonastaan. Ihmisenä oleminen on riippuvaista sosiaalisesta

todellisuudesta ja täten identiteetti määrittyy ulkopuolelta. Tietyissä mielessä tunnustaminen myös laajentaa ´ihmisyyden´ kategoriaa, joka on sosiaalisten normien rajoittama. Esimerkiksi kansainvälisten ihmisoikeuksien alueella jatkuvasti uudelleenmääritetään ja uudelleenneuvotellaan ´ihmisyyttä´ prosessissa, jossa ajetaan oikeuksia. Erityisesti politiikassa on suuri merkitys sillä, miten ´ihmisyytys´ nähdään. ´Ihmisyteen´ liittyy myös syntyminen ja kasvaminen yhteisöön. Psykoanalyysiä on käytetty hyväksi perusteltaessa seksuaalista eroa yksilön psyykkisen elämän ytimenä, mikä on taas toiminut sytykkeenä perusteltaessa paternaalista linjaa, kansallisen kulttuurin välittämistä ja heteroseksuaalista avioliittoa. (Butler 2004, 14, 32-33.)

Butler näkee avioliitosta seuraavien oikeuksien laajentamisen samaa sukupuolta oleviin parisuhteisiin kiistanalaisena. Tunnustamisen lisäksi lailla nimittäin rajoitetaan sukulaisuus- ja läheissuhteet (kinship relations) avioliittoon. Perinteinen sukulaisuus rakentuukin keskeisesti biologisen ja seksuaalisen suhteen ympärille. Läheissuhteet on kuitenkin mahdollista järjestää myös toisin. Lailla suljetaan ulos näitä vaihtoehtoisia läheisyyksiä. Edistyksellinen seksuaaliliike näkee olettamuksen, että avioliiton tulisi olla ainoa seksuaalisuutta vahvistava ja legitimoiva paikka, äärimmäisen konservatiivisena. Kriittisesti voi tarkastella myös erilaisten valtion suomien etuuksien suhdetta perheeseen. Miksi tietyt edut sidotaan aviolliseen statukseen? (Butler 2004, 26, 109.)

Butlerin mukaan ajatusta sukupuolen muuttamisen mahdollisuudesta voidaan kutsua toisin toistamiseksi. Edellytyksenä toisin toistamiselle on käsitys sukupuolen jatkuvasta muodostumisesta vaihtoehtona lapsuuden kehitysvaiheissa tapahtuvalle pysyvälle sukupuoli-identiteetin syntymiselle. Performatiivisuuden toimintaperiaatteeseen kuuluu, ettei teollamme ole merkitystä mikäli sillä ei ole paikkaa jo olemassa olevissa diskursseissa. Tämä on seurausta siitä, ettei ole mahdollista asettua täysin kulttuurin ulkopuolelle. Muutos on siis mahdollista vain toistamalla toisin vallitsevia diskursseja, jotka määrittävät ymmärryksemme rajat. (Butler 1999, 180-190.)

Yhtenäisen järjestyksen ja identiteetin muodostuminen tapahtuu ulossulkemisen kautta. Järjestyksestä suljetaan ulos saastainen ja synty. Kielellisen järjestelmän sisällä erotellaan luonnollinen ja luonnon sekä saastainen ja puhdas. Tämä tarkoittaa samalla ymmärrettävyyden kentän rajaamista: millaiset asiat tuotetaan kulttuurisen tarinavarantomme sisällä moraalisesti oikeiksi (tai jopa pyhiksi), mitkä määrittyvät vääriksi, syntisiksi ja luonnottomiksi ja mistä tarinavaranto vaikenee täysin? Homoseksuaalisuutta voidaankin tarkastella suhteessa heteroseksuaalisuuteen siten, että se heteroseksuaalisen matriisin puitteissa määrittyy ulossuljetuksi, luonnottomaksi ja poikkeavaksi. Kuitenkin heteroseksuaalisuutta normalisoiva järjestys on

riippuvainen homoseksuaalisuudesta: heteroseksuaalisen järjestyksen yhtenäisyys ei ole mahdollista ilman kyseenalaistavien vaihtoehtojen jatkuvaa sulkemista poikkeavuuksina vallitsevan normaaliuskäsityksen ulkopuolelle. Ulossulkemisessa on kysymys vallasta: jotkut asiat luonnollistetaan ja koetaan itsestään selvästi normaaleiksi ja hyväksyttäväksi, ja toiset määrittyvät epänormaaleiksi. (Charpentier 2001, 36-38.)

Mary Douglasin käsitteistöllä homoseksuaalisuus voitaisiin luokitella anomaliaksi, sillä se sijoittuu ajattelun reuna-alueelle, kategorioiden ´mies´ ja ´nainen´ ulkopuolelle. Kategorioiden ulkopuolelle jäävä alue on Douglasille anomalioiden, kaaoksen, epäjärjestyksen ja epäpuhtauden valtakuntaa, jota hän ilmaisee saastaisuutta ja tarttuvuutta merkitsevällä tabun käsitteellä. Anomalia ei välttämättä horjuta yhteiskunnan perustavia arvoja, jotka on erityisesti rituaalisessa käyttäytymisessä tuotava esiin. Anomalian saamalla symbolisella arvolla sen sijaan muistutetaan rajoista, joiden rakenteissa sosiaalisia arvoja uusinnetaan. Douglas ei pohdi uusien kategorioiden muodostumista, mutta todellisessa elämässä uusia kategorioita kuitenkin syntyy. Suhtautuminen homoseksuaalisuuteen on esimerkki tällaisesta prosessista, jossa anomaliasta on muodostunut oma kategoriansa ja siitä on tullut osa normaaliutta ja järjestystä sillä seurauksella, että homoseksuaalisuuteen liitetyt epäpuhtauden ja moraalittomuuden attribuutit ovat karisseet pois. (Douglas 2000, 11-17.) Toisaalta voidaan tutkia sitä, tarkoittaako uuden kategorian muodostuminen ja tabuun liittyvien attribuuttien kariseminen tasa-arvoisen kategorian syntymistä.

Kulttuurisen ymmärrettävyyden kenttää rajaamalla valta vaikuttaa toiminnan mahdollisuuksiin. Uudenlaisen toiminnan tuleminen mahdolliseksi on riippuvaista valtaistumisesta, joka tarkoittaa koetun maailman rajojen avautumista joko ajatusten tasolla tai esimerkiksi lain suomien uusien mahdollisuuksien muodossa. Vastadiskurssi taas tarkoittaa sitä, että heteroseksuaaliseen matriisiin pyritään luomaan tilaa myös toisenlaisille tulkinta- ja toimintavaihtoehdoille, eli muuttamaan matriisin ulossulkemisen paikkoja. Esimerkiksi lesbo- ja homotarinoiden yleistyminen on laajentanut kulttuurisen ymmärrettävyyden kenttää ja luonut uusia mallitarinoita, joiden mukaan suhteuttaa itseään ja elämäänsä. Diskurssien lohdullinen ominaisuus on, etteivät ne ole ristiriidattomia vaan aina neuvoteltavissa. Lisäksi ne tarjoavat vaihtoehtoja toisin tulkitsemiseen ja välineitä vastarintaan.(Charpentier 2001, 36-38.)

Yksi tapa ymmärtää sukupuolijärjestelmän muutospotentiaalia on uudelleenkäsitteellistetty ruumiillisuus. Tällöin ajatellaan, että sukupuolijärjestelmän muutoksen ´moottorina´ voisi olla ruumiillisuus. Ruumiillisuus tulee tällöin ymmärtää kytköksenä symbolisen ja materiaalisen välillä,

niiden yhteenkietoutuneisuuden ilmentymänä. Perusajatuksena on, että poikkeavat ja kyseenalaistavat käytänteet tekevät hallitsevien diskurssien rajat häilyviksi ja muuttuvaisiksi. Jos ruumiit ovat erilaisten tieto-valta-järjestelmien risteytymiä, on niillä myös mahdollisuus muodostua kumouksellisuuden paikaksi. ”Täten ruumiillisuuteen perustuvat kumoukselliset teot ja käytännöt muodostavatkin uhan sukupuolijärjestelmän perusstruktuurina olevalle binaariselle, dikotomisoivalle periaatteelle.” (Liljeström 1996, 133). Tällöin esimerkiksi yksinäisen naisen tai naisparin hedelmöityshoidosta voi tulla kumouksellinen. Lisääntymisen ja perhemuodon välinen yhteys hämärtyy ja biologisen vanhemmuuden ja sosiaalisen vanhemmuuden sidos höltyy radikaalisti.

Sari Charpentierin sukupuoliuskon määrittelyn taustalla on William E. Padenin ajatus pyhästä järjestyksestä. Charpentier kiteyttää pyhän järjestyksen kolmeen eri osaan: pyhyyteen, järjestykseen ja ylläpitoon, joista viimeksi mainittuun liittyvät myös järjestyksen oikeuttaminen ja palauttaminen. Padenin mukaan pyhässä järjestyksessä olennaista on loukkaamattomuus: pyhä tarkoittaa ympäröivän maailman järjestämistä ja ennen kaikkea sitä, että tästä järjestyksestä on tullut loukkaamaton. Järjestystä pitää ylläpitää ja jos jokin on vinossa, järjestys pitää palauttaa. ”Sukupuoliuskoon, kuuluu kaiken sellaisen vastustus, jota pidetään heteroseksuaalista sukupuolijärjestystä uhkaavana.” Naisten ja miesten välinen valtasuhde liittyy keskeisesti heteroseksuaaliseen järjestykseen. Padenin mukaan pyhä järjestys luo yhtenäisyyttä ihmisten ajatteluun ja rituaalit voivat toimia pyhyyden rakentajina, toisin sanoen rituaalilla tehdään jostakin pyhä tai sillä ylläpidetään pyhyttä. Padenin mukaan rituaaleja pitäisi ajatella tapahtumina, joissa pyhää järjestystä tuotetaan ja ylläpidetään. Tämän voi tulkita suhteessa Butlerin ideaan performatiivisuudesta siten, että rituaalisessa toistossa jokin (Butlerille sukupuoli) tulee olemassaolevaksi ja tuotetaan yhä uudelleen. (Charpentier 2001, 83-87.)

Parisuhteen rekisteröimiskeskusteluissa miehen ja naisen avioliitto tuotetaan keskeiseksi heterojärjestyksen perustaksi, ja vahvistaessaan sukupuolieron se toimii heterojärjestystä ylläpitävänä rituaalina. Sukupuolten järjestys ei kuitenkaan käytännössä murene siihen, että sallitaan samaa sukupuolta olevien avioliitto, koska avioliitto on vain yksi (vaikkakin hyvin näkyvä) tapa uusintaa ja tuottaa sukupuolia. Yhteiskunnallinen järjestys ja heteroseksuaalinen sukupuolijärjestys ovat sukupuoliuskossa kytkeytyneet yhteen ja yhteiskunnallisen järjestyksen puolustaminen liittyy heterojärjestyksen ylläpitoon. Avioliitto ymmärretään yhteiskunnan perustaksi, jota uhkaa avioliiton muuttuminen eri sukupuolten liitosta myös samaa sukupuolta olevien liitoksi, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että avioliiton sijaan ymmärretäänkin sukupuoliero

yhteiskunnallisen järjestyksen perustaksi. Tätä ei kuitenkaan tule ajatella niin, että kaikki yhteiskunnallisen järjestyksen ylläpito olisi sukupuolijärjestyksen ylläpitämistä. (Charpentier 2001, 83-87.)

2. YKSILÖLLISTYMISEN JA TRADITIOIDEN SUHDE

2.1. Yksilöllistyminen

Perheenjäsenten yksilöllistymisen voidaan nähdä kehittyneen varsin suoraviivaisesti perheen purkautuessa yhä pienempiin osasiin. Ensinnäkin perheen jäsenet eriytyivät toisistaan, mikä alkoi miesyksilön erkaantumisella suvusta ja perheestä ja ydinperheen ja parisuhteen erkaantumisella suvusta. Myöhemmin (1929) nainen vapautui miehen edusmiehisyydestä ja nainen ja lapsi erottautuivat perheestä. Tämän jälkeen lapsi nostettiin ohi äidin ja vanhempien ylipäätään, jolloin lapsi yksilönä ja nainen yksilönä syntyivät. Lopulta sikiön ja äidin oli mahdollista erota toisistaan. Eriytyminen tapahtui myös prosesseissa ja käsitteissä. Naiseus ja äitiys eivät olleet enää yksi yhteen, ja äitiys muodosti vain yhden vaiheen naisen elämässä. Biologinen vanhemmuus sai rinnalleen sosiaalisen (tai juridisen, psykologisen, taloudellisen) vanhemmuuden. Avioliittokin muutti muotoaan avoliittojen ja avioerojen yleistyessä, ja parisuhde ja vanhemmuus erosivat toisistaan. Myös lisääntyminen ja seksuaalisuus erosivat toisistaan, jolloin sukupuolen käsitekin problematisoitui sekä perheen aiemmat kansalliset sitoumukset purkautuivat. (Nätkin 2003, 20-22.)

Yksilöllistymistä voi kuvata myös yksilöllisten elämänkaarien muutoksella. Perhe, avioliitto, vanhemmuus, seksuaalisuus ja rakkaus saavat merkityksensä vasta yksilöiden ne itse muotoillessa. Elämäkerrat ovat vapautuneet perinteisistä rajoituksista ja ennaltamäärätyistä merkityksistä. Sen sijaan ihmiset ovat yhä vapaampia omaan päätöksentekoon, siten, että oman elämän suunnittelusta ja oman itsensä etsimisestä onkin tullut varsinainen elämäntehtävä. Tätä vapautta voi kuitenkin kutsua myös markkinatalousvapaudeksi, jossa jokainen on vapaa mukautumaan työmarkkinoiden vaatimukseen. Aikaisemmin tämä `vapaus` on ollut perheessä lähinnä miehellä, mutta nykyään tasa-arvon lisääntymisen myötä perheet koostuvat kahdesta `vapaasta` yksilöstä. Tasa-arvokehityksen seurauksena perhe elää uudessa ristipaineessa, kun kummatkin puoliset voivat asettaa oman vapautensa perheen edelle. Toisaalta rakkaudelta odotetaan yhä enemmän, toisaalta perhe joutuu väistymään syrjään omaa itseään toteutettaessa ja työmarkkinoiden vaatiessa perhettä väistymään työn niin vaatiessa. (Beck, Beck-Gernsheim 1999, 3-7.)

Tosiasiassa kehitystä ei kuitenkaan voi kuvata näin suoraviivaisena vaan se sisältää aaltoja, kaaria ja syklejä. Välillä perhe vahvistuu, välillä heikkenee. Kehityksen voi myös hahmottaa toisiaan

täydentävien ja keskenään kiistelevien diskurssien kamppailuna. Vaikka individualismi luonnehtiikin nyky-yhteiskuntaa vahvasti, on perhe edelleen olemassa eikä monet modernin perheihanteen syntyessä luodut perusrakenteet ole kokonaan hävinneet, vaan esimerkiksi edelleen vallitsee yksityisen ja julkisen erottelu. Purkautumisen sijasta tulisikin puhua tietoisesti tulemisesta ja refleksiivisyydestä, jolloin perheeseen liitetyt prosessit ovat luonnollisuuden sijasta alituisesti muotoiltavia. Perhe siis ´tehdään´ luonnollisen ´olemisen´ sijasta.(Nätkin 2003, 20-22.)

2.2. Puhdas suhde ja romanttinen rakkaus

Vaikka yhteiskuntaa voisi luonnehtia yhä yksilöityneemmäksi, on rakkauden tarve korostunut. Ulrich Beck kuvaa analogisesti rakkautta uutena maallistuneena uskontona. Rakkautta voi kutsua vastaukseksi yksinäisyyteen ja tyydyttävän fyysisen ja emotionaalisen kokemuksen takeeksi. Rakkaus luo merkityksiä, turvallisuutta ja identiteettiä silloin kun muut elämän viittauskohdat kuten uskonto, luokka tai työ merkityksiä luovina tekijöinä menettävät merkitystään. Kun ihmiset eivät saa mistään aiemmin vahvoista yhteiskunnan instituutioista tukea elämälleen, tulee perheestä merkityksellinen elämän sisältönä. Rakkauden ihanteeksi on muodostunut suuri rakkaus. Suurta rakkautta kuitenkin leimaa puhtaan suhteen ominaispiirteet. (Beck & Beck-Gernsheim 1999, 177, 190-191, 196.)

Puhtaan suhteen ominaisuudet sopivat läheisiin ystävyyssuhteisiin sekä parisuhteisiin riippumatta sukupuolesta tai seksuaalisuudesta. Tunnusomaista sille on sen sopimuksenvaraisuus: suhde kestää vain niin kauan kuin se tyydyttää molempia osapuolia. Toisaalta suhde vaatii sitoutumista, niin toiseen ihmiseen kuin suhteeseen ylipäätään. Läheisyys (intimacy) on suhteen yksi peruspilareista, jota voidaan vahvistaa seksuaalisella suhteella, mutta ei ole lainkaan välttämätöntä, kuten esim. ystävyyssuhteissa. Puhdas suhde perustuu ajalle ominaiselle refleksiivisyydelle, jatkuvalla itsetutkiskelulle ja neuvottelulle. Refleksiivisyys taas on linkittynyt yksilöllistymiseen, mikä tarkoittaa valinnan lisääntymistä ja itsestäänselvyyksien vähentymistä yksilön elämässä. (Giddens 1991, 98, 187.) Kuitenkin, vaikka puoliset ovat tasaveroisia neuvotteluissaan, saattaa heillä olla eriytyneitä käsityksiä tasa-arvosta ja suhteen työnjaosta.

Puhtaassa suhteessa parisuhteen arkea värittää läpivirtaava rakkaus (confluent love), joka on aktiivista, muuttuvaa eikä mitenkään ikuista. Romanttinen rakkaus eroaa läpivirtaavasta rakkaudesta siten, että romanttinen rakkaus perustuu sukupuolierolle. Romanttiselle rakkaudelle perustuvassa parisuhteessa, romanttisessa parisuhteessa, omistaudutaan puolisolle ja suhteen vaalimiselle toisin kuin giddensiläisessä läpivirtaavassa rakkaudessa (Giddens 1992, 58, 61-63.)

Läpivirtaava rakkaus on yksilöllisempää ja perustuu itseensä sekä puolisoiden itsenäisyyteen eikä heidän keskinäiseen kumppanuuteen ja sukupuolieroon.

Romanttisessa parisuhteessa voi toteutua jonkinlainen traditionaalinen ja ideaalinen rakkaus, joka usein rakentuu yhden ainoan oikean puolison ihanteelle. (Sirkkilä 2005, 42.) Romanttinen rakkaus selittää intohimoisten tunteiden olemassaoloa. Se on kulttuurisesti ymmärrettävä muoto puhua seksuaalisuuden elämellisemmistä puolista. Toiseksi se selittää ihmisen identiteettiä ja paikkaa yhteisössä. Identiteetin kautta se määrittää mieheyttä ja naiseutta, homoseksuaalisuutta ja heteroseksuaalisuutta. Kolmanneksi se selittää parisuhdeinstituution olemassaoloa ja vakiinnuttaa sitä. ”Haave siitä, että ihmiset löytävät elämässään tosirakkauden, legitimoivat ajatusta siitä, että tuo ainutlaatuinen suhde tulisi vakinaistaa ja siten vahvistaa subjektin oikeuksia ja velvollisuuksia suhteen kautta.” (Kaskisaari 2000, 18-19 & Kaskisaari 1998, 276.)

Traditionaalisessa yhteiskunnassa muutokset yksilöiden elämässä tapahtuivat siirtymäriittien muodossa, joista edelleen on jäljellä esimerkiksi avioliitto ja uudempana riittinä parisuhteen virallistaminen. Muutokset yksilöiden elämässä ovat aina vaatineet psyykkistä uudelleen järjestäytymistä. Modernissa yhteiskunnassa muutos omassa elämässä muodostuu osana reflektiivistä projektia, jossa ihminen tuntee itsensä erilaiseksi ja rakentaa muutoksen omaan minuutensa – minän rakentumiseen yhdistyy henkilökohtainen ja yhteiskunnallinen muutos. Käsitteenä puhdas suhde on käyttökelpoinen, mutta käytännön elämään viittaavana Matti Kortteisen kritiikki on kohdallinen: intiimit suhteet vaikuttaisivat yhä olevan traditioiden rakenteistamia ja leimaamia, patriarkaalisella kulttuurilla on vielä valta-asema. Kortteisen mukaan Giddens sivuuttaa yhteiskuntamallissaan rakenteet lähes kokonaan, minkä takia mallin soveltaminen empiiriseen tutkimukseen voi olla ongelmallista. (Kortteinen 2000, 48-51.) Butler nostaa esille instituutioiden ja tunnustamisen välttämättömyyden subjektin ja parisuhteen olemassaololle (Butler 2004, 1-39). Käsitteenä puhdas suhde saattaa kuitenkin olla hyvinkin käyttökelpoinen tutkittaessa käsityksiä perheestä, parisuhteesta ja avioliitosta.

2.3. Sukupuolisopimus

Sukupuolisopimuksella voidaan tarkoittaa niitä lausumattomia sääntöjä, vastavuoroisia velvollisuuksia ja oikeuksia, jotka määrittelevät naisten ja miesten keskinäisiä suhteita. (Rantalaiho 1994, 14.) Käsite tässä merkityksessä viittaa yhteiskunnan rakennetason tulkintaan ja kyse on enemmänkin suurista sopimuksista. Suurilla sopimuksilla voidaan tarkoittaa niitä kulttuurisia mahdollisuuksia, joita yksittäiselle parisuhteelle on tarjolla. Kyse on siitä, miten suuret sopimukset

ovat sovellettavissa perhepiirissä ja yksittäisissä parisuhteissa (Korhonen 1999, 38). Perheen sisäisten suhteiden organisoitumiseen vaikuttavat monet tekijät, joista vain yksi on yhteiskunnan sukupuolisopimus. Pienellä sukupuolisopimuksella tarkoitetaan sitä millaiseksi sopimus yksittäisessä parisuhteessa muotoutuu. Nämä sopimukset ovat vaihtelevia ja monimuotoisia sekä usein kätkeytyä ja hiljaisia. (Sirkkilä 2005, 44 & Korhonen 1999, 39.)

David H. J. Morgan puhuu pienen sukupuolisopimuksen sijaan perheen käytännöistä. Ne ovat käytäntöjä, jotka rakentuvat perheessä ja rakentavat perhettä siten, että ne ovat osin huomaamattomia ja toimivat itsestäänselvyyksinä. Keskeisillä perhekäytännöillä on yhteys luontoon, moraaliin ja valtioon. Kuitenkin puhtaan suhteen ominaisuuksilla on aiempaa enemmän vaikutusta perheen käytäntöihin. Perheeseen liitetyt arvot nousevat yhä enemmän yksilön omista eettisistä painotuksista. Näiden elementtien lisäksi Morgan mainitsee perhekäytäntöihin vaikuttavana tekijänä valtion ja politiikan, millä hän tarkoittaa perhettä poliittisen keskustelun ja päätöksenteon kohteena. (Morgan 1996, 1992.) Kaikkien näiden elementtien voidaankin olettaa olevan läsnä, kun perheessä ´neuvotellaan´ pienestä sukupuolisopimuksesta. ´Neuvottelulla´ tarkoitan lähinnä sellaista vuorovaikutuksellista prosessia, jossa perheen käytännöt muotoutuvat.

Yvonne Hirdmanin mielestä sopimuksista voidaan puhua kolmella tasolla. Ensimmäisellä, abstraktilla tasolla kyse on eri yhteiskuntien arkkityyppisistä Miestä ja Naista koskevista myyttisistä, uskonnollisista ja tieteellisistä käsityksistä. Toisella, konkreettisemmalla tasolla sopimukset liittyvät työhön, politiikkaan ja kulttuuriin. Kolmannella, yksilötasolla toimii (hetero)parin sopimus. Sopimukset muodostavat yhdessä sosiaalisen mallin, jota voidaan kutsua sukupuolijärjestelmäksi. (Hirdman 1990, 78.)

Liljeströmin mukaan sukupuolijärjestelmää voi luonnehtia heterosuhteutuneeksi todellisuudeksi, sillä se muodostuu laajasta joukosta yhteiskunnallisia, poliittisia, taloudellisia ja tunnesidonnaisia suhteita, joita kaikkia säädellään sukupuolisuhteina ja vieläpä siten, että normit ja ajatusrakenteet määrittävät naisen miehelle. Miehet sen sijaan eivät määriy yhteiskunnassa ensisijaisesti suhteessa naisiin kuin vain tilapäisesti. Täten ´miesten maailmaa´ leimaa homosuhteutuneisuus. Tämä kaikki tarkoittaa, että heterotodellisuus on verho miehelle homososiaalisuudelle ja miesten välisten suhteiden ensisijaisuudelle. Heterosuhteutuneisuudella hän ei kuitenkaan tarkoita heteroseksuaalisuutta, vaikkakin se sisältää sen hallitsevana käytäntönä, vaan kyse on siitä, että kategoriat mies ja nainen määrittyvät miehisen normin mukaisesti. (Liljeström 1996, 131.)

Patemanin mukaan modernin projekti on miehinen ja sen filosofia maskuliinisesti kirjoitettu. Yhteiskuntasopimusteoreetikoiden ajattelu rakentuikin toisen sopimuksen yhteyteen, seksuaalisopimuksen. Patemanin mukaan sopimusteorioiden neutraali yksilö oli mies, kun taas miesten ja naisten välisiä suhteita rakensi toinen sopimus. Seksuaalisopimus on sopimusteorioiden torjuttu ulottuvuus. (ks. Pateman 1988.) Vaikka Pateman puhuu seksuaalisopimuksesta, ei se välttämättä ole yhteensopimaton Liljeströmin heterosuhteutuneen todellisuuden kanssa.

Liljeströmin mukaan feministisessä teoriaperinteessä esiintyy erilaisia painopisteitä sen mukaan, millaisia mekanismeja nimetään sukupuolijärjestelmää ylläpitäviksi. Yleistettynä tällaisiksi mekanismeiksi voidaan lukea ainakin seuraavat: 1) sukupuolisidonnainen sosiaalistuminen; 2) poliittisesti, taloudellisesti ja oikeudellisesti sanktioiva sääntötuotanto (lait), jotka sääntelevät ennen kaikkea avioliittoa, avioeroa ja omaisuutta; 3) sukupuolten välinen syrjintä ja segregatio työelämässä ja koulutuksessa; 4) väestöpoliittiset toimenpiteet, joihin kuuluu naisten seksuaalisuuden ja hedelmällisyyden kontrolli sekä 5) sukupuoleen perustuvan väkivallan oikeuttaminen. (Liljeström 1996, 132.)

Parisuhteen ja perheen käytäntöihin vaikuttaa useita eri tekijöitä. Siihen, millaiseksi oma parisuhde neuvotellaan, vaikuttaa molempien osapuolten arvostukset. Toisaalta edellä mainittuja käsitteitä (puhdas suhde, romanttinen rakkaus ja sukupuolisopimus) voisi luonnehtia myös erilaisiksi katsantokannoiksi tai diskursseiksi. Parisuhteesta voidaan puhua vaihtelevin diskurssein tilanteesta riippuen. Siten jokainen näistä parisuhdetta määrittävistä puhetavoista voi aktualisoitua puheessa riippuen siitä, mitä puheella pyritään saamaan aikaan ja millaiseen perhekäsitykseen halutaan sitoutua.

3. PERHEKÄSITYSEROTTELUJA

3.1. Familistinen ja individualistinen perhekäsitys

Jallinojan mukaan käsitys perheestä ideologisena instituutiona tulee esille siinä, että perheestä esitetään julkisuudessa erilaisia käsityskantoja, jotka näyttävät kiteytyvän kahdeksi vastakkaiseksi näkemykseksi. Toista hän nimittää familistiseksi ja toista individualistiseksi näkemykseksi. Vastakkaisia ne ovat sen vuoksi, että familistisessä perhekäsityksessä korostuu perheen arvo sinänsä, kun taas jälkimmäisessä yksilön oikeus omaan elämään. (Jallinoja 1984, 39.) ”Perheen ja yksilön suhteen dilemma on [...] ikuinen, niin henkilökohtaisessa elämässä kuin kollektiivisissa mielikuvissa” (Jallinoja 2006, 16). Tässä familistinen perhekäsitys on eräänlainen perhekäsityksen ideaalityyppi erotuksena *familistisesta käänteestä*, jossa familismi on ideologinen käsite.

Familistisen perhemallin mukaan ihminen rakastuu vain kerran elämässään ja silloinkin luonnollisesti tulevaan puolisoonsa. Rakastumista seuraa avioliitto ja vakaa perhe-elämä. Seksuaalielämä kanavoituu avioliittoon ja perheeseen syntyy riittävä määrä lapsia. Mikäli on mahdollista, äiti on kotona pienten lasten kanssa, mutta nykyään hyväksytään jo äitien työssäkäynti. Avioliiton on tarkoitus kestää läpi elämän ja perheessä vallitseekin lämmin henki, sillä molemmat puoliset ´työskentelevät´ sen hyväksi. Ongelmien ilmaantuessa käännetään perheneuvojan puoleen, joka voi taas normalisoida tilanteen. Individualistiselle mallille ominainen yksilöllisen itsenäisyyden korostaminen koetaan vaaraksi perheyhteisyydelle.(Jallinoja 1984, 55-57.)

Individualistisen mallin mukaan ihminen rakastuu rakkauden tuoman mielihyvän takia todennäköisesti useita kertoja. Jotkin rakastumisista päätyvät avio- tai avoliittoon, mutta välttämättömä se ei kuitenkaan ole. Sukupuolielämä on tärkeää, sillä myös se tuottaa mielihyvää. Tämä saattaa johtaa avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin. Lapsiluku ei ole todennäköisesti suuri, sillä runsaslapsisuus koetaan rajoitteena. Äitien ansiotyö on myös tärkeä, jota tulee tukea erilaisin toimenpitein. Avioliitto kestää niin kauan kuin siinä vallitsee hyvä henki. Väkisin avioliittoa ei kannatakaan pitää pystyssä. Näin ollen perheterapeuteille ei ole tarvetta. (Jallinoja 1984, 55-57.)

3.2. Moderni ja postmoderni perhekäsitys

Jallinojan perhekäsitysten erottelua familistiseen ja individualistiseen malliin on hyvä verrata Nätkinin hahmottelemaan modernin ja postmodernin perheen erotteluun (Nätkin 2003, 16.) Nätkin tarkastelee perhekäsityksiä Tuija Pulkkisen tekemän ajattelutapojen erottelujen kautta. Pulkkiselle modernia ajattelutapaa leimaa perustahakuisuus, kun taas postmoderni asettaa kyseenalaiseksi tällaiset perusta-pinta-tyyppiset dikotomiat. Postmoderni kiinnittää huomiota siihen tosiasiaan, että modernilla on taipumus toimia tämän kaltaisissa erotteluissa. Tällä huomiolla postmoderni saa aikaan pienen muutoksen ajattelussa. (Pulkkinen 2003, 49-50.)

Nätkinin mukaan perhekeskusteluissa etsitään usein alkuperäistä, oikeaa ja luonnollista perhettä, jota kuvaa hyvin keskeinen käsite ´ehjä ydinperhe´. Se rakentuu vanhempien parisuhteen, erityisesti heteroseksuaalisen parisuhteen varaan. Tämän ydinperheen uskotaan olevan paras perhemuoto lapsille. Tätä mallia perustellaan ideologisesti ´luonnollisuudella´ ja ´luonnollisilla perhesuhteilla´. ´Luonnollisuus´ on modernille tyypillistä perustahakuisuutta, jonka postmoderni kyseenalaistaa. Nämä ajattelutavat elävät rinnakkain toistensa kanssa. Käsitteiden ei siis ole tarkoitus kuvata aikakausia. Perustahakuisuuden kyseenalaistamisen ohella Nätkin näkee modernisaatiolle

ominaisen yksilöllistymisen toisena perhettä purkavana suuntauksena. (Nätkin 2003, 16.) Pysin työssäni tutkimaan myös sitä, onko Nätkinin väittämää perustahakuisuuden purkautumista tapahtumassa tai kenties jo tapahtunut eduskunnassa käytyjen keskustelujen valossa. Hyvin mahdollista on myös se, että entinen ydinperheen perusta onkin vaihtunut toiseen perustaan.

3.3. Vuoden 1929 avioliittolaki

Tarkastelemalla vuoden 1929 avioliittolakea ja sen säätämisen yhteydessä käytyjä eduskunnan keskusteluja voisi olettaa löytyvän modernin perheideaalin mukaisia perhekäsityksiä tai ainakin perustahakuista argumentaatiota perheestä. Perhekäsityksiä tutkittaessa mielekästä mielestäni onkin tutkia myös sitä, miten eri tavalla eri aikoina perheen puolesta on argumentoitu. Voidaanko perhekäsityksiä jossain määrin sitoa aikaan? Pohdittaessa perhekäsityksiä 2000-luvun Suomessa, on niitä mielekästä verrata useita vuosikymmeniä taaksepäin olleisiin käsityksiin. Vuoden 1929 avioliittolaki olikin omana aikanaan käännteentekevä uudistaessaan avioliittolainsäädännön perinpohjaisesti. Edellinen avioliittolaki oli ollut voimassa pienin muutoksin vuodesta 1734 eli lähes 200 vuotta. Avioliittolain säätäminen otti kuitenkin oman aikansa. Ensimmäinen hallituksen esitys asiasta saatiin vuonna 1921, mutta vasta 1927 annettu hallituksen esitys meni läpi. Vielä kaksi vuotta meni lain käsittelyyn ennen kuin lopullinen laki saatiin valmiiksi. Uuden lain nähtiin vahvistavan ennen kaikkea naisten asemaa ja voisi sanoa, että laki olikin erityisesti naisten ajama (vp 1927, Ptk, 612.)

Uudistettu avioliittolaki on edelleen osin voimassa. Vuoden 1987 laki avioliittolain osittaisuudistukseksi sai kuitenkin aikaan muutoksia avioliittolakiin, erityisesti kirkollisen värityksen poistamisella laista. Pitkällä aikavälillä kirkon vaikutus onkin ollut laskeva, kun taas muun kuin juuri luterilaisen perinteen vaikutus on ollut voimistuva. Tätä perinnettä Mahkonen nimittää valistuneeksi rationalismiksi. Tällä hän tarkoittaa, että erityisesti 1980-luvun lopulla muuttui lainsäätäjän rooli opettajasta elävän elämän realiteetit huomioonottavaksi oikeudellisten ongelmien ratkaisijaksi. (Mahkonen 1987, 901-902.) Vaikka kirkon rooli perhelainsäädännössä on kaventunut, on avioliitto kirkkohäineen kaikkineen osoittautunut erittäin kestäväksi instituutioksi. Kestävyys ja jatkuvuus eivät kuitenkaan välttämättä johdu joidenkin perusarvojen pysyvyydestä vaan pikemminkin avioliittoinstituution yllättävästä joustavuudesta. (Häggman 2003, 225.)

Kun parisuhdelailalla säädellään samaa sukupuolta olevien parisuhteista ja kun hedelmöityshoitolain käsittely keskittyi pitkälti yksinäisten naisten ja naisparien oikeuteen hedelmöityshoitoihin, niin lähtökohtaisesti avioliittolaki käsitteli valtaväestön perhesuhteita eli miehen ja naisen välistä liittoa.

Jossain määrin kaikki nämä lait voidaan kuitenkin nähdä osana samaa kehitystä, yksilönoikeus- ja tasa-arvokehitystä. Avioliittolaila puolisoitten asema avioliitossa tehtiin tasavertaisemmaksi mm. vapauttamalla nainen miehen edusmiehisyyden alaisuudesta. Parisuhdelaila luotiin oikeuksia samaa sukupuolta olevien pariin puolisoille levittämällä avioliittoon sidottuja oikeuksia myös muille pareille kuin heteropareille. Hedelmöityshoitolaila taas ulotettiin oikeus lapsen hankkimiseen hedelmöityksen avulla kaikille naisille siviilisäätöön katsomatta. Kaikkien näiden lakien käsittelyyn liittyy vielä yhtenä yhdistävänä piirteenä se, että niissä vuorottelivat perustelut yksilönoikeuksien ja tuettavien perhemuotojen välillä.

Avioliittolain käsittelyä leimasi avioliiton luonnollisuus. Miehen ja naisen avioliitto nähtiin ainoana oikeana perhemuotona. Avioliiton nähtiin myös mahdollisesti olevan ns. turvapaikka, kuten perusteluista naisen 17 vuoden naimiän puolesta käy ilmi. Alhaista naimaikää perusteltiin sillä, että nuorena raskaaksi tulleet naiset eivät jäisi lapsensa kanssa avioliiton ulkopuolelle. Näitä tapauksia edustaja Leino kutsuikin säärittäviksi. (vp 1929, Ptk, 263.) Naisten 17-vuoden ja miesten 18-vuoden ehdotetut naimiät saivatkin aikaan paljon keskustelua. Ongelmakohtaksi muodostui kuitenkin lähinnä naisen naimikä. 17-vuoden ikää perusteltiin tapauksilla, joissa nainen tulee nuorena raskaaksi. Lasten ei haluttu syntyvän avioliiton ulkopuolella. 18-vuoden naimikä perusteltiin sen sijaan naisten kypsyttömyydellä 17-vuotiaina äideiksi ja kodinhoitajiksi, mikä johtaisi lasten heikkoon kuntoon (vp 1929, Ptk, passim). Paikoin viitattiin myös iän tuomaan kypsytyteen tehdä päätöksiä avioliittoon astumisesta. Itsestäänselvyytenä pidettiin kuitenkin sitä, että naisille ja miehille tulisi olla eri ikäraajat avioliittoon. Hyväksytyksi lakiin tulivat alhaisemmat ikäraajat eli naisille 17 ja miehille 18 vuotta (Ask 234/1929, 2§.) Lisäksi uudessa laissa asetettiin enemmän esteitä avioliittoon pääsemiselle rotuhygienisin syin siten, etteivät esimerkiksi sellaiset henkilöt, joilla on pahoja periytyviä tauteja katsottu oikeutetuiksi solmimaan avioliittoa (vp 1929, Ptk, passim, Ask 234/1929, 10§.) Avioliiton sääntelyperusteet kumpusivat siis tarpeesta säännellä lisääntymistä. Lapset kuuluivat täten olennaisesti avioliittoon ja lisääntymisen tuli tapahtua avioliiton suojissa.

Paljon keskustelua herättänyt lainkohta pakollisen sovittelumenettelyn poistamisesta oli sekin yhteydessä lasten etuun ja avioliiton pysyvyyden takaamiseen. Pakollista sovittelumenettelyä puoltaneet edustajat näkivät sen tukevan avioliittoa, estävän avioeroja ja olevan sitä kautta myös lasten parhaaksi. (vp 1929, Ptk, passim.) Toisaalta jotkut edustajat vaativat, että avioero myönnettäisiin vähäisemmin perusteiden kuin laki ehdottaa mm. siksi, ettei avioliiton purkamiseksi tarvitsisi turvautua kunniaattomiin tekoihin (vp 1929, Ptk, passim). Lopullisesta lainmuodosta jäi

kokonaan pois kysymys pakollisesta sovittelusta. Sen sijaan avioeron myöntämiselle asetettiin tiukat kriteerit laissa. (Ask 234/1929, 70-77§.)

Useissa puheenvuoroissa nähtiinkin monien perheiden voivan huonosti. Edustaja Tabellin sanoin: ”[...] perhettä hajoittavat tekijät ovat päässeet kasvamaan liian valtaviksi voidakseen enää perhettä pitää ihannoidussa muodossa koolla” (vp 1929, Ptk, 64.) Syynä nähtiin mm. taloudelliset tekijät ja kapitalistinen järjestelmä. Esitetyistä puheenvuoroista jääkin sellainen mielikuva, että avioerot ovat turhan yleisiä ja perheiden hyvinvoinnissa olisi paljon parantamisen varaa. Uhkakuvina nähtiin syntyvyyden lasku ja lasten heikkous. (vp 1929, Ptk, passim.)

Puheenvuoroissaan edustajat ottivat kantaa mm. naisen oikeuteen käyttää avioliitossa omaa nimeään sekä siihen, tulisiko vihkiminen suorittaa kirkossa vai siviilivihkimisenä. Lakiin kirjattiin lopulta, että vihkiminen voidaan suorittaa joko kirkossa tai siviilivihkimisenä. Lisäksi lakiin hyväksyttiin, että nainen voi käyttää avioliitossa omaa nimeään, vaikka nainen saakin automaattisesti avioliittoon mennessään miehen sukunimen. (Ask 234/1929, 1§, 32§.) Erityisesti politiikan vasemmalta laidalta vaadittiin pakollista siviilivihkimistä. Lain käsittelyä väritti yhteiskunnan jakautuminen eri sosiaaliluokkiin. Paikoin esiintyikin syytöksiä, että laki palvelee keskisäädyn ja porvarillisten naisten etua. (vp 1929, Ptk, passim.) Edustaja Tabell mainitsikin lain uudistamisen syiksi omaisuussuhteiden järjestelyn pakon ja ”porvarillisten naisten emanssipatsioniharrastukset” (vp 1929, Ptk, 63.)

Keskusteluista käy myös selvästi esille naisten ja miesten erilaiset roolit perheessä – miehen vastuu elatuksesta ja naisen vastuu kodinhoidosta ja lasten kasvatuksesta. Edustaja Vennolaa lainaten: ”Kokemus nimittäin osoittaa, että nykyajan avioliitoista syntyy hyvin paljon heikkoja lapsia ja että myöskään naiset eivät pysty täyttämään sitä tehtävää, mikä heillä suvunjatkajina yhteiskunnassa on, sillä tavalla kuin kansojen elinkyky vaatisi.” (vp 1929, Ptk, 257, vp 1929, Ptk, 437.) Avioliittoa perusteltiin lisääntymisfunktion kautta ja avioliitto ja perhe kuuluivat olennaisena osana yhteiskuntaan omana tehtävänään uusintamisesta huolehtiminen. Avioliittoa sääntelivät tiukat yhteiskunnan kriteerit ja perhe oli ennen kaikkea taloudellinen yksikkö ja yksilön turvapaikka. Naisten ja miesten roolijaosta johtuen puoliset olivat riippuvaisia toisistaan. Erityisesti naisen nähtiin keskusteluissa olevan riippuvainen miehestä ja lailla säädeltiin monelta osin naisten oikeuksista avioliitossa.

Keskusteluissa avioliittolaista tulee esille moderni perustahakuinen perhekäsitys, jonka mukaan on vain yksi perheideaali. Avioliitto näyttäytyy keskusteluissa vahvana instituutiona, joka rakentaa ihmisten elämää. Giddensläisen puhtaan suhteen ominaispiirteitä ei avioliiton kuvauksissa näy. Yksilön elämää järjesti instituutio, ei omaan minään rakennettu muutos. Tuon ajan rakkauskäsitys avioliitossa oli luultavasti lähimpänä romanttista rakkautta, sillä ajatus sukupuolierosta oli vahva. Edustaja Gebhard viittasi Saksan uuden hallitusmuodon pykälään korostaessaan avioliiton merkitystä: ”Koska avioliitto on perhe-elämän ja kansakunnan voimassapitämisen perustana, on se hallitusmuodon erityisen suojelun esineenä.” (vp 1929, Ptk, 437.)

Mielestäni sukunimilainsäädäntö kuvastaa omalta osaltaan hyvin perhekäsityksiä ja niiden muutoksia. Sukunimellä on erityinen symbolinen arvo. Vuoden 1929 avioliittolaissa nainen sai miehen sukunimen avioituessaan, mutta voi tahtoessaan käyttää, jos on ennen vihkimistä siitä vihkijälle ilmoittanut, sitä nimeä, mikä hänellä oli naimattomana ollessaan, ja miehensä nimeä yhdistettyinä niin, että hänen nimensä käy miehen nimen edellä. Avioliitossa syntyneet lapset saivat isänsä nimen. Symbolisesti nainen siis avioitui miehen sukuun ja lapset syntyivät miehen sukuun. Avioeron sattuessa, tulikin vaimon pääsääntöisesti ottaa itselleen se sukunimi, mikä hänellä oli naimattomana ollessaan. (Ask 234/1929, 32§, 84§.)

Vuoden 1985 sukunimilaililla muutettiin sukunimen määräytymistä. Uuden lain mukaan puoliset voivat avioliitossa ottaa kumman tahansa sukunimen yhteiseksi sukunimeksi tai he voivat molemmat pitää omat nimensä avioliitossa. Myös yhdistelmänimi on mahdollinen yhteisen sukunimen ottamisen yhteydessä. Avioeron jälkeen ei myöskään ole mitään velvoitteita luopua yhteisestä sukunimestä. Lapsi saa syntyessään sen sukunimen, joka vanhemmilla on lapsen syntymän hetkellä, jos vanhemmilla on yhteinen sukunimi. Ellei ole, lapsi saa sen sukunimen, jonka vanhemmat ilmoittavat lapsen sukunimeksi ja joka jommallakummalla vanhemmalla on ilmoitusta tehtäessä. Ellei lapsen sukunimeä ole ilmoitettu väestörekisteriin momenttien tarkoittamalla tavalla, lapsi saa äitinsä sukunimen. (Sääd.kok. 694/1985, 2§, 7-9§.) Näissä laeissa on mielestäni nähtävissä perhesuhteiden ja perhekäsitysten muutos yhteiskunnassa. Vuoden 2002 parisuhdelaissakin otetaan kantaa sukunimeen. Lailla kielletään puolisojen mahdollisuus yhteiseen sukunimeen (Sääd.kok. 950/2001, 9§.)

4. AINEISTO JA METODI

4.1. Aineisto

Aineistonani toimivat eduskunnan keskustelut parisuhdelaista ja hedelmöityshoitolaista. Tutkin

molempia lakeja analysoimalla kolmen edustajan puheenvuoroja. Analysoitavani edustajat olen pyrkinyt valitsemaan siten, että puheenvuorojen perhekäsitykset ja diskurssit, joilla perheestä, parisuhteesta, lisääntymisestä, sukupuolesta ja rakkaudesta puhutaan, peilaisivat myös eduskunnan keskusteluja kokonaisuudessaan. Siksi olenkin valinnut edustajat sen mukaan, mihin diskursseihin he tukeutuvat. Olen pitänyt myös tärkeänä valita edustajat eri puolueista, jotta voin samalla käsitellä puolueiden kannanottoja – erityisesti sitä, kuinka yhtenäisiä puolueiden käsitykset ovat. Sen sijaan sukupuolella ei ole ollut valintaperusteena suurta sijaa, vaikka sukupuolella saattaakin olla merkitystä edustajan kannanmuodostukseen parisuhdelaista ja hedelmöityshoitolaista.

Parisuhdelain kohdalla valitsin analyysin kohteeksi Suomen Kristillisdemokraattien Päivi Räsänen, Vihreän liiton Kirsi Ojansuun ja Suomen Keskustan Paula Lehtomäen. Nämä edustajat argumentoivat hyvin erilaisin diskurssein oman näkemyksensä puolesta. Räsänen tukeutui enimmäkseen kristilliseen diskurssiin, Ojansuu yksilönoikeusdiskurssiin ja Lehtomäki luonnollisuusdiskurssiin. Nämä diskurssit olivat ylipäättään keskusteluissa hallitsevia. Yksi keskeinen peruste juuri näiden edustajien valitsemiselle oli heidän osallistumisaktiivisuutensa keskusteluihin ja puheenvuorojen rikkaus. Nämä edustajat osallistuivat useasti keskusteluihin ja he muotoilivat puheenvuoroissaan selkeästi omaa perhekäsitystään. He siis tuottivat runsaasti aineistoa analyysin avuksi. Diskurssit, joita puheenvuoroissa käytetään esiintyvät läpi parisuhdekeskustelun eri puhujilla, joten näiden edustajien puheenvuoroissa aineiston – tässä tapauksessa koko eduskuntakeskustelun parisuhdelaista – voi sanoa kylläntyneen. Käsittelen edustajien puheenvuoroja erikseen analysoiden heidän argumenttejaan parisuhdelain puolesta ja vastaan sekä nostaan esille puheenvuoroissa esiintyviä diskursseja. Lisäksi käytän diskurssianalyysia analyysin ´välineenä´ myös muuten kuin diskurssien muotoilussa.

Myös hedelmöityshoitolain analyysin sidon kolmen edustajan puheenvuoroihin, vieläpä lähes samoihin edustajiin kuin parisuhdelain käsittelyssä. Paula Lehtomäen olen joutunut korvaamaan Keskustan Inkeri Kerolan puheenvuoroilla, koska Lehtomäki ei osallistunut keskusteluihin hedelmöityshoitolaista. Sen sijaan Päivi Räsänen ja Kirsi Ojansuun argumentointia analysoin tässäkin avatakseni eduskunnan keskusteluja kokonaisuudessaan. Pidän mielekkäänä analysoida samoja edustajia molempien lakien kohdalla – jos vain mahdollista – jotta voisin myös verrata sitä, missä määrin edustajat sitoutuivat samoihin diskursseihin niin hedelmöityshoitolain kuin parisuhdelainkin kohdalla.

Myös hedelmöityshoitolain kohdalla edellä mainitut edustajat sitoutuivat hyvin erilaisiin

diskursseihin. Tämän lain kohdalla heidän käyttämänsä diskurssit olivat osin toisia kuin parisuhdelain kohdalla, mutta silti diskurssit, joihin he tukeutuivat, kuvaavat keskusteluja hedelmöityshoitolaista ylipäättäen. Räsänen argumentoi lapsen etu -diskurssista käsin, Ojansuu yksilönoikeusdiskurssin pohjalta ja Kerola lääketieteelliseen diskurssiin tukeutuen. Tutkin molempia keskusteluja hyvin samalla tavalla.

Yhdyn Markky Hyrkkäsen esittämään ajatukseen käsitteiden merkityksestä. Hyrkkäsen mukaan käsitteiden merkitykset käyvät ilmi vasta tutkittaessa niiden yhteyttä muihin käytettyihin käsitteisiin ja asiayhteyksiin.(Hyrkkänen 2002, 118.) Näin perheen merkitystä voidaan analysoida tutkimalla sen yhteyttä mm. avioliiton, parisuhteen, lisääntymisen ja rakkauden käsitteisiin. Siksi koenkin mielekkäänä analysoida eri yhteyksissä esitettyjä perhekäsityksiä. Niin parisuhdelaki kuin hedelmöityshoitolakikin pureutuvat perheen käsitteeseen, mutta eri puolilta. Parisuhdelaki tarkastelee perhettä parisuhteen kautta ja hedelmöityshoitolaki lasten ja lisääntymisen kautta. Paikoin käytän myös muita puheenvuoroja ja asiakirjoja hyväkseni selvittämään ns. analyysin aukkoja.

4.2. Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi perustuu sosiaalisen konstruktionismin traditiolle. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan meillä ei ole mahdollisuutta kohdata maailmaa ´puhtaana´ vaan aina jostakin näkökulmasta merkityksellistettynä. Diskurssianalyttisen tutkimuksen ytimen voi hahmottaa kolmiona, joka rakentuu merkityksistä, kommunikatiivisuudesta ja kulttuurisuudesta. Kaikki kolmion kärjet ovat toisiinsa yhteydessä. Kiinnostus kohdistuu kulttuuriin merkityksiin, yhteisen sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Näitä kulttuurisia merkityksiä tarkastellaan sidottuina ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Merkitykset rakentuvat, pysyvät yllä ja muuntuvat vain ihmisten keskinäisessä toiminnassa.(Jokinen ym. 1999, 39, 54.)

Yksi diskurssianalyttisen tutkimuksen ulottuvuuspari asettuu merkitysten ja merkitysten tuottamisen tapojen välille. Tutkimus voi painottua jänällä joko merkitysten tutkimiseen tai merkitysten tuottamisen tutkimiseen. Mahdollista on myös, että tutkimuksessa sijoitutaan janan keskiväliin, mikä tarkoittaa molempien puolien tasapuolista tutkimusta. Omassa tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan molempia ulottuvuuksia, kuitenkin painottuen enemmän merkitysten tutkimisen puolelle. Tutkiessani merkitysten tuottamisen tapoja, käytän hyväksi retorisen diskurssianalyysin oppeja. Pelkistetysti ilmaisten merkityksiä korostavassa tutkimuksessa kysymykset ovat useimmiten mitä-muotoisia ja kiinnostus kohdistuu ennen kaikkea sisältöihin.

Tutkitaan millaisia merkityksiä ihmiset puheissaan ja kirjoituksissaan tuottavat. Merkitysten tuottamisen tapojen painottaminen tarkoittaa miten-kysymysten esittämistä: miten eli millaisia kielellisiä keinoja käyttämällä ihmiset tuottavat merkityksiä. Tärkeätä on kuitenkin muistaa, että parin molemmat puolet ovat toisiinsa kietoutuneita ja kyse on lähinnä analyttisestä erottelusta. (Jokinen ym. 1999, 66.)

Selonteko käsitteenä viittaa siihen, että kieltä käyttäessään ihmiset eivät vain kuvaa asioita, vaan ennen kaikkea merkityksellistävät maailmaa. Diskurssianalyysin tehtäväksi määrittyy niin ihmisten kuvausten tutkiminen kuin sen analysoiminen, mitä ihmiset näillä kuvauksillaan kulloinkin tekevät. Merkityssystemi-käsite on peräisin Ferdinand de Saussurelta, joka tarkasteli kieltä erottelujen systeeminä, jossa sanojen merkitykset rakentuvat suhteessa toisiinsa. Tähän määritelmään diskurssianalyysi on lisännyt ajatuksen systeemien moninaisuudesta ja toiminnallisuudesta, mikä tarkoittaa, että merkityssystemejä on useita ja ne uusiutuvat ja rakentuvat jatkuvasti kielenkäytössä. Näitä merkityssystemejä voi kutsua joko diskursseiksi tai tulkintarepertuaareiksi. Narratiivi on merkityssystemin, diskurssin ja tulkintarepertuaarin sukulaiskäsite. Narratiiveilla ihmiset jäsentävät menneitä tapahtumia ja kokemuksia. Tapahtumat sijoitetaan yleensä jonkinlaiselle aikaulottuvuudelle ja kussakin narratiivissa toimijuus, liittoumat ja tarinan jännitteet rakennetaan omanlaisikseen. Narratiivit ovat aina esittämisyhteensä kiinnittyviä versioita, joilla tehdään tilanteisesti erilaisia asioita. (Jokinen ym. 1999, 67-68.)

Identiteetti-käsitteellä viitataan siihen, miten ihmiset kielenkäytössään rakentavat itsestään ja toisistaan määrityksiä, jotka ovat tilanteittain vaihtelevia ja moninaisia. Identiteetti ymmärretään siis toiminnalliseksi kategoriaksi. Sen voi myös ymmärtää merkityssystemin osaksi: tietyssä systeemissä ihmisille rakentuu tietynlaisia identiteettejä. Kun identiteetti ymmärretään näin, voidaan käsitteeksi valita subjektipositio. Position käsite korostaa merkityssystemien valtaa määrittää ihmisille tietyt paikat. (Jokinen ym. 1999, 68.)

4.3. Retorinen diskurssianalyysi

Työssäni käytän osittain retorista diskurssianalyysia. Retorisessa analyysissä tarkastellaan merkitysten tuottamisen prosesseja siitä näkökulmasta, kuinka jotkut todellisuuden versiot pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kannatettaviksi sekä kuinka kuulijat tai vastapuoli saadaan sitoutumaan niihin. Analyysissä pyritään ennen kaikkea tulkitsemaan asioiden argumentointia. Argumentointiin kuuluu yhtäältä argumenttien kehittäminen ja toisaalta argumentointi ihmisten välisenä kommunikaationa. Diskurssianalyysissä molemmat puolet otetaan tarkasteltaviksi eli

argumentointia ei tutkita vain eritellen puheen tai tekstin sisäisiä rakenteita, retorisia keinoja ja merkityssisältöjä. Olennaista on tarkastella, mitä kyseisillä argumenteilla tehdään tilanteissa, joissa ne tuotetaan. Argumentointia siis tarkastellaan ennen kaikkea sosiaalisena toimintana. (Jokinen 1999, 127.)

Asemoituminen tarkoittaa eräänlaisen position ottamista julkisessa keskustelussa. Jokainen positio on suhteessa vastapositionsa ja argumentoinnissa pyritään yleensä oman position vahvistamiseen ja toisaalta vastaposition heikentämiseen. Asemoituminen on aina osa laajempaa kontekstia, jota voidaan kutsua argumentaatiokontekstiksi tai retoriseksi kontekstiksi. Tästä johtuen argumentteja tuleekin tarkastella vuorovaikutuksen osina, joiden merkitys rakentuu esittämiskontekstissaan. Suhde yleisöön tekee argumentaatiosta yllätyksellisen tapahtuman, koska argumentin vakuuttavuus rakentuu vasta sen vastaanotossa. Diskurssianalyyseissä vakuuttavaa retoriikkaa tarkastellaan usein faktan konstruointina, joka tarkoittaa yritystä saada kuvaukset näyttämään kiistämättömiltä tosiasioilta. Tällöin vaihtoehtoiset sosiaalisen todellisuuden jäsenystavat vaihtuvat ja sosiaalisen todellisuuden konstruktiiivinen luonne hämärtyy. (Jokinen 1999, 127-130.)

Todellisuuden tuottaminen liittyy myös kategorisointiin, joka on yksi retorisisista strategioista ja argumentaatiokamppailujen kohteista. Kuvauksessa keskeinen piirre on kategorisoiminen. Kuvaus formuloi jonkin esineen, ihmisen tai tapahtuman joksikin, jolla on tietyt ominaisuudet (esim. hetero/homo). Lisäksi kategoriat määrittelevät erilaisia toimintoja, minkä seurauksena toiset tulevat määritellyiksi hyväksyttäviksi ja normaaleiksi ja toiset epänormaaleiksi ja tuomittaviksi. Näin ihmiset ´paketoivat´ todellisuutta erilaisiin ´paketteihin´, joita he yrittävät saada toisten omaksumiksi. Tässä toisille ´kaupittelussa´ erilaiset retoriset keinot ovat keskeisessä osassa. (Jokinen 1999, 127-130.)

Metafora tarkoittaa sitä, että jotakin asiaa on kuvattu sellaisilla käsitteillä, jotka eivät vastaa sen kirjaimellista määritelmää. Metaforien retorinen voima on siinä, että ne voivat onnistuessaan luoda tehokkaasti halutun kaltaisia sivumerkityksiä. Metaforinen kielenkäyttö on ominaista lähes kaikelle kielenkäytölle. Tyypillisiä kielenkäytölle ovat myös ääri-ilmaisut, jotka joko maksimoivat tai minimoivat kuvauksen kohteen joitakin piirteitä. Ääri-ilmaisuilla voidaan myös tuottaa kuvaa jonkun toiminnan säännönmukaisuudesta tai niitä voidaan käyttää esimerkiksi oman toiminnan oikeuttamiseen. Muita retorisia keinoja vakuuttavuuden lisäämiseksi ovat kolmen lista, kontrasti, toisto ja mahdolliselta vasta-argumentilta suojautuminen. Kolmen listalla luodaan vaikutelmaa toiminnan säännönmukaisuudesta. Kontrastia käytettäessä kahdesta sanasta toinen ladataan

kauniilla merkityksillä ja toinen negatiivisesti latautuneilla merkityksillä. Samalla tavalla erilaisten havainnollistavien esimerkkien ja rinnastusten kautta voidaan esitettävää argumenttia tehdä helposti ymmärrettäväksi. Toisto voi myös olla muuta kuin puhdasta toistoa; esimerkiksi toistolla uudessa kontekstissa voidaan luoda uutta. Oletetulta vasta-argumentilta suojautumisen tarkoitetaan sitä, että oma argumentti pyritään jo etukäteen suojaamaan (odotetulta) vastaväitteeltä, jolloin toiselta osapuolelta viedään mahdollisuus käyttää kyseistä argumenttia. (Jokinen 1999, 148-155.)

5. REKISTERÖITY PARISUHDE

5.1. Parisuhdelain käsittelystä

Kuten avioliittolaki vuodelta 1929 myös parisuhdelaki oli kiistanalainen kysymys eduskunnassa. Ajatus tarpeesta säätää laki samaa sukupuolta olevien parisuhteiden rekisteröimiseksi nousi ensimmäisen kerran esille jo perhetoimikunnan mietinnössä vuodelta 1992. Jo seuraavana vuonna Outi Ojala ym. tekivät ehdotuksen laiksi kahden samaa sukupuolta olevan henkilön rekisteröidystä parisuhteesta (vp 1993, LA 4). Kuitenkin vasta vuonna 1997 asetti oikeusministeriö työryhmän pohtimaan parisuhdelakia ja kesti aina vuoden 2000 lopulle ennen kuin hallituksen esitys parisuhdelaiksi saapui eduskuntaan (vp 2000, HE 200.) Käsittely eduskunnassa eteni kuitenkin nopeasti ja laki astui voimaan vuoden 2002 maaliskuun alusta.

Lakiehdotus jakoi vahvasti mielipiteitä niin eduskunnassa kuin koko yhteiskunnassakin. Lain säätämistä edelsi kiivas kansalaiskeskustelu. Laki hyväksyttiin vain täpärästi äänin 99–84. Hallitusryhmät äänestivät suhteessa enemmän lain puolesta kuin oppositioryhmät. Lisäksi huomattavasti suurempi osa naisista kuin miehistä äänesti lain puolesta. Alueittain lain puolesta äänestivät kärkkäimmin Helsingin, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen vaalipiirit. Sen sijaan Vaasan ja Keski-Suomen vaalipiireissä lain vastustus oli suhteessa voimakkainta. (vp 2001, PTK 105, jakaumat.)

Rekisteröity parisuhde on avioliitosta erillinen instituutio, jolla on kuitenkin suuressa määrin avioliiton oikeusvaikutukset. Yhteistä sukunimeä rekisteröidyt kumppanit eivät rekisteröitymisen yhteydessä voi ottaa. Lisäksi yhteisen ottolapsen adoptointi ja perheen sisäinen adoptio ei ole mahdollista rekisteröidyssä parisuhteessa. (vp 2001, Säd.kok. 950, 9§.) Ikäraja rekisteröidyssä parisuhteessa on 18 vuotta (vp 2001, Säd.kok. 950, 1§). Parisuhteen rekisteröinti siviilivihkimiseen oikeutettu viranomainen (vp 2001, Säd.kok. 950, 4§).

5.2. Kristillisdemokraattien Päivi Räsänen

5.2.1 Perhe yhteiskunnan perusyksikkönä

Parisuhdelain käsittelyn aikana Suomen Kristillinen Liitto vaihtoi nimensä Suomen Kristillisdemokraateiksi. Suomen Kristillisdemokraattien nykyinen puheenjohtaja Päivi Räsänen näki Jumalan siunaaman avioliiton lujittavan perhettä: ”Avioliitto on perheen ydinsuhde ja perhettä koossa pitävä side.” Perhe oli hänelle myös yhteiskunnan ’perusyksikkö’, jolloin ’oikeat’ perheet pitivät yhteiskuntaa koossa ja kannattelivat sitä. ’Oikea’ perhe oli yhteiskunnan kannalta merkityksellinen, kun taas ’oikean’ perheen ulkopuolelle jääneiden perheiden (mm. yksinhuoltajaperheet) voitiin katsoa rikkovan yhteiskuntajärjestystä ja muodostavan sille jopa uhan, vaikka osa niistä voitiinkin moraalisesti hyväksyä. Räsänen perusteli avioliittoa sen ikiaikaisuudella: ”Avioliitto [...] on ihmiskunnan historian vanhin ja edelleen yhteiskunnan merkittävin julkinen ja oikeudellinen sopimus.” (vp 2001, PTK 96, 37. Päivi Räsänen.) Näin Räsänen narratiivilla jäseni avioliitolle historiallisen tarinan.

Syy, miksi Räsänen ei halunnut kannattaa samaa sukupuolta olevien parisuhteen virallistamista, oli sen oletettu vaikutus asenteisiin ja arvoihin yhteiskunnassa. Hän näki, että se merkitsisi yhteiskunnallista hyväksymistä ja asennemuokkausta – avioliittoinstituution ja perhekäsityksen kustannuksella. Kyse ei siis olisi ollut vain taloudellisen ja juridisen aseman muuttamisesta. Lainsäädäntö oli hänen mukaansa vahvasti sidoksissa arvoihin – absoluuttisiin arvoihin. Tässä yhteydessä retorinen kysymys ”millaisten arvojen varassa haluamme yhteiskuntaamme rakentaa” pohjautui ideaan yhteisistä arvoista, jotka eivät voineet olla ristiriidassa keskenään tai edes erilaisia, vaan toisen arvot uhkasivat omia arvoja. (vp 2001, PTK 96, 37. Päivi Räsänen.) Lainsäädännöllä tuli luoda normia. Avioliittoinstituutio oli Räsäselle normi. Hän tunnusti poikkeavuudet, mutta oli valmis sijoittamaan nämä kategoriaan, joka ei rikkoisi normia – eli yhteistaloudessa asuvat. Tällöin samaa sukupuolta olevat parit saataisiin pois julkisuudesta. Räsänen viittasikin usein tarpeeseen käsitellä samaa sukupuolta olevat parit asiana, joka koskee yksityiselämää. (vp 2001, PTK 101, 11. Päivi Räsänen.)

Räsänen viittasi perusteluissaan kirkkohallituksen antamaan lausuntoon, jonka mukaan avioliiton ensisijaisuus muihin suhteisiin

”tukee tasapainoista elämää ja yhteisöllistä kokonaisuutta. Miehen ja naisen välinen avioliitto on seksuaalisuhteen perusmalli ja valtauoma, ja sen varassa yhteiskunnan jatkuvuus on mahdollista. Avioliittoon perustuva perhe on sellainen ihmiskuntaa kannatteleva perusinstituutio, jonka tukeminen on kokonaisedun kannalta tarpeellista ja hyödyllistä.” (vp 2001, PTK 96, 37. Päivi Räsänen.)

Avioliitto oli siis ennen kaikkea sukupuoli-instituutio: se vahvisti heteroseksuaalista järjestystä ja sukupuoliuskoa. Räsänen huoli, että muuttuneen asenneilmaston ja homojen näkyvyyden lisääntyminen aikaansaisi ylipäättään homouden lisääntymisen yhteiskunnassa, oli huolta sukupuoliuskon murtumisesta (vp 2001, PTK 101, 11. Päivi Räsänen). Toisaalta edellinen sitaatti nostaa esiin kysymyksen avioliiton yhteydestä rotuun ja kansalliseen kulttuuriin.

Avioliitto kuului puhtaaseen järjestykseen, joka sulki saastaisena ulkopuolelle samaa sukupuolta olevien suhteet. Padenia seuraten avioliitto voi jopa vahvistua sulkeistettuaan onnistuneesti homo- ja lesboliitot avioliiton ulkopuolelle. Räsänen tarkasteli perhettä ennen kaikkea kollektiivina tai lapsen oikeuksien kannalta. Vaikka lapsen oikeudet määrittyivät yhteiskunnallisesti eikä lapsella ollut sananvaltaa omien oikeuksiensa määrittelyssä, olivat lapsen oikeudet pätevä perustelu perhemuodolle. Räsänen argumentaatio avioliitosta naisen ja miehen välisenä perustui kristilliseen diskurssiin.

Kristillisessä diskurssissa yksilön velvollisuus oli toimia ylhäältä asetettujen velvoitteiden mukaisesti. Kansanedustajien tehtävä oli lainsäädännöllä tukea kristinuskossa määriteltyä elämäntapaa. Kristilliseen diskurssiin kuului instituutioiden muodostaminen eli modernin ajattelutavan mukaan perustojen etsiminen ja luominen. Yksilö oli toissijainen yhteisöön nähden, vaikka yksilöä voitiinkin tukea ja auttaa. Yksilön huomioimiseen liittyikin kristillisen diskurssin käyttö puoltavien kannanottojen yhteydessä. Parisuhdelakia puoltavissa kannanotoissa kristillistä diskurssia käytettiin vetoamalla armoon ja lähimmäisenrakkauteen. Siinä korostettiin yksilöä ja yksilön oikeuksia. Ominaista tällekin puhetavalle oli kuitenkin muiden kuin yksilön oikeus määrittää instituutiot. Toisin sanoen, tässäkin tapauksessa yksilö ei itse voinut olla oman elämänsä asiantuntija, vaikka hänen oikeuksiaan turvattiin ja syrjintää estettiin.

Sosiaalidemokraattien Susanna Rahkonen viittasi kristilliseen diskurssiin argumentoidessaan lain hyväksymisen puolesta. Hän siteerasi teologian tohtori Martti Lindqvistiä:

”[s]ekä yleisen yhteiskuntaetiikan että luterilaisen etiikan kannalta on nykyoloissa perusteltua tukea ehdotettua samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteen virallistamiskäytäntöä.” (vp 2001, PTK 96, 38. Susanna Rahkonen.)

Samaa asiaa eli parisuhdelain hyväksymistä ajoi vihreiden Irina Krohn hieman erilaisella argumentoinnilla:

”[o]n varmaan tarpeellista ja hyvää, että kirkko keskustelee omien jäsentensä elämästä ja säätelee

sitä, mutta avoin länsimainen yhteiskunta tarkoittaa sitä, että eduskuntalaitos tekee lainsäädäntöä kaikille.”

Krohn vastasi kristilliseen diskurssiin torjumalla kristillisen diskurssin eduskuntalaitoksessa: ”[o]len tullut valituksi Suomen eduskuntalaitoksen jäseneksi, en Suomen kirkkovaltuuston.” (vp 2001, PTK 96, 31. Irina Krohn.)

Kristilliseen diskurssiin voi vastata myös torjumalla siitä vain osan pois, kuten sosiaalidemokraattien Marja-Liisa Tykkyläinen teki. ”Mitä tulee rakkauteen ja anteeksiantoon, ne eivät liity tähän lainsäädäntöön, nämä asiat tulevat käytännössä.” Hän argumentoi lain hylkäämisen puolesta. Hänen mielestään lain hyväksyminen tarkoittaisi, että moraalikäsitteet olivat muuttuneet Suomessa. (vp 2001, PTK 96, 19. Marja-Liisa Tykkyläinen.)

Kristillinen diskurssi oli yksi vahvimista diskursseista keskusteluissa parisuhdelaista. Siihen viittasivat niin esityksen kannattajat kuin puoltajatkin. Yksi syy siihen viittaamiseen oli, että siten voitiin suojautua mahdollisilta vasta-argumenteilta. Yleistä olikin, että puheenvuorossa asemoiduttiin siten, että ei tullut syytetyksi kristillisen lähimmäisenrakkausdiskurssin mukaan ajaessaan kristillistä ihmiskuvaa ja kristinuskon mukaisia instituutioita. Kristillisen diskurssin vahvuudesta kertoo se, että siihen viitattiin useissa puheenvuoroissa ja kamppailua käytiin siitä, kuka oli kristinuskon oppien asiantuntija: piispa, pappi, teologi vai yksityishenkilö. Kamppailua käytiin myös siitä, mihin diskursseihin saatiin tukeutua.

Vahvinta kristillisen diskurssin käyttö oli kristillisdemokraateilla, joiden perustelut lain kumoamisen puolesta olivat suhteellisen yhtenevät. Kristillisdemokraattien voikin sanoa olleen yhtenäisin puolue suhtautumisessaan parisuhdelakiin. Myös Keskusta osallistui keskusteluun ahkerasti ja puolueen edustajien näkemykset olivat keskustelun mukaan suhteellisen yhteneväiset. Sen sijaan äänestyksessä ilmeni, että noin neljäsosa oli äänestänyt lain puolesta (vp 2001, PTK 105, Ään. 1). Nämä kaksi puoluetta argumentoivatkin jossain määrin samoihin diskursseihin vedoten ja edustivat puolueina aika selkeää linjaa suhtautumisessaan lakiin. Kristillinen diskurssi oli silti kristillisdemokraateilla selvästi vahvin. Huomionarvoista on kuitenkin se, että sosiaalidemokraateista, Kokoomuksen edustajista ja RKP:n edustajista löytyi yksittäisiä edustajia, joiden puheenvuorot olivat hyvinkin yhteneviä perusteluissaan kristillisdemokraattien ja Keskustan edustajien kanssa. Näissä puolueissa yksittäisten edustajien argumentointi lain puolesta tai vastaan oli hyvinkin vaihtelevaa. Mielenkiintoista on, että saman puolueen sisältä voi löytyä näinkin

erilaisia käsityksiä perheestä, avioliitosta ja homoudesta.

5.2.2 Mikä on perhe?

Räsänen erotti samaa sukupuolta olevien parisuhteet heteroparisuhteista. Hänen mukaansa avioliitto oli sekä taloudellinen yksikkö että kristillisen perhekäsityksen ydin (vp 2001, PTK 96, 37. Päivi Räsänen). Hän rinnasti samaa sukupuolta olevien parisuhteet yhteistalouksissa asuviin: ”yhteistalouksien asemaa säätelevää lainsäädäntöä ei tule lähteä kehittämään erityisen seksuaalisen poikkeavuuden pohjalta.” (vp 2001, PTK 7, 6. Päivi Räsänen). Puhumalla samaa sukupuolta olevien parisuhteesta (tilannetta voi verrata avoliittoon) rinnastamalla sen yhteistalouteen uusinnettiin sukupuolijärjestystä. Homot ja lesbot sijoitettiin sukupuolijärjestykseen sopivaan yhteiskuntaryhmään, yhteistaloudessa asuviin. Samalla määriteltiin heidän seksuaalisuutensa merkityksettömäksi, koska se oli heteroseksuaalisesti poikkeavaa. Samaa sukupuolta olevien parisuhteet näyttivät tässä katsannossa merkityksettömiltä siitä syystä, ettei heidän parisuhteensa perustana ollut muu kuin yhdessä asuminen. Eihän poikkeavuus voinut olla pysyvä perusta. Mielenkiintoista tässä oli myös se, että itse ´homot´ kategoriana määritetty pelkästään seksuaalisen suuntautumisen kautta ja kuitenkin puhuttaessa homoista, heitä käsiteltiin seksuaalittomina. Luultavasti Räsänen puhui yhteistalouksien oikeuksista siksi, että hän ei halunnut asemoitua yksilönoikeuksia syrjiväksi.

Lisäksi Räsänen sanoi: ”[...] on todellakin tärkeää korostaa homoseksuaalisesti tuntevien ihmisten ihmisarvoa [...]”. Homoseksuaalisuus oli siis tunne, kun taas voi olettaa, että heteroseksuaalisuus oli sisäsyntyinen ominaisuus. Tuntemiseen liittyikin yleensä epävarmuutta. Räsänen vetoaa myös homoihin auktoriteetteina parisuhdelain vastustamisessa:

”Myös omaan ystäväpiiriini kuuluu homoseksuaaleja, ihmisiä, joita arvostan syvästi. Monet heistä vastustavat tätä lakiesitystä, ja Seta [...] ei suinkaan edusta arvomaailmaltaan kaikkia homoseksuaalisesti tuntevia ihmisiä, vaan useat heistäkin kokevat tämän ideologian kovin vieraaksi itselleen.”

Saadakseen yleisön puolelleen Räsänen rinnasti homouden ilmiöihin, jotka määrittyvät kielteisesti yhteiskunnassamme. ”[...]M]e emme hyväksy esimerkiksi moniavioisuutta, lähisukulaisten avioliittoja tai lapsiavioliittoja arvojemme vuoksi.” (vp 2001, PTK 96, 37. Päivi Räsänen.)

Räsänen ei aineistossani vastaa siihen, missä vaiheessa parisuhde muuttui perheeksi ts. muuttuiko parisuhde perheeksi vasta avioliiton solmimisen jälkeen. Myöskään lapsen osuus perhettä muodostettaessa ei käy esille aineistosta. Näyttäisi siltä, että hän voi luokitella perheeksi useampia

perheen muotoja, jotka eivät rikkoneet heteroseksuaalista järjestystä kuten yksinhuoltaperheet, uusperheet ym., vaikka nämä eivät olleetkaan perheihanteita niistä puuttuvan biologisen isän tai äidin sekä avioliiton vuoksi. Tutkittaessa perhettä tulisi muistaa se triviaali asia, että lainsäädäntö ei ole neutraalia perhettä koskevaa lainsäädäntöä, vaan tukemalla tiettyjä vaihtoehtoja ja asiantiloja se tulee samalla vahvistaneeksi niitä. Vaikka avioliiton merkityksen perhesuhteita määrittävänä instituutiona voi sanoa jossain määrin vähentyneen ja puhtaan suhteen luonteen lisääntyneen, tuetaan avioliittoa edelleen erilaisilla etuuksilla. Lisäksi erilaisia etuuksia lisäämällä ja uusia instituutioita luomalla, voidaan yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä lisätä. Kun Räsänen puhui perheestä, voi olettaa, että hän silloin tarkoitti perhettä, joka perustui kahden eri sukupuolta olevan vanhemman avioliittoon. Esimerkiksi yksinhuoltajaperheistä hän puhui vain erikseen mainiten. Viimeistään siinä vaiheessa, kun lapsi tuli suhteeseen, muuttui suhde romanttisesta rakkaudesta instituutioksi.

Romanttinen rakkaus tarkoittaa Jallinojalle vahvasti tunteisiin perustuvaa kahden ihmisen tasavertaista suhdetta. Jallinoja näkee, että romanttista rakkautta uhkaa arjen lisäksi ns. kolmannen häiriöt parisuhteeseen. Kolmansia voivat olla esimerkiksi lapsi, työ, alkoholi tai avioliitto. Jo avioliitto instituutiona uhkaa kahden ihmisen välistä tasavertaista suhdetta tuoden siihen oikeuksien ja velvollisuuksien ryppäät.(kts. Jallinoja 2000.) Jallinojan romanttisen rakkauden käsite tässä yhteydessä on siis ilmeisesti läheinen puhtaan suhteen käsitteelle, jota ei instituutiot rasita. Romanttisen rakkauden käsitteen merkityssisältö saattaa olla erilainen riippuen puhujasta ja tilanneyhteydestä. Siksi käsite saattaa johtaa harhaan ellei se tule erikseen eritellyksi.

Räsäselle avioliitto ja perhe olivat instituutioita, joissa oli naiselle ja miehelle oikeuksia ja velvollisuuksia. Näiden oikeuksien ja velvollisuuksien määrittelyssä hänellä ja muulla eduskunnalla oli tärkeä tehtävä. Toisin kuin Jallinoja näkee avioliiton tuovan suhteeseen kolmannen, Räsänen näki avioliiton vahvistavan perhettä. Käsitteet eivät ole välttämättä ristiriidassa. Avioliitto ja perhe muokkaa suhdetta yhteiskunnallisesti hyväksytyyn suuntaan olkoonkin, että se mahdollisesti uhkaa kahden ihmisen muodostamaa parisuhdetta. Avioliiton instituutiomaisesta luonteesta kertoo Räsäsen lainaus vihkimisestä, jossa nainen ns. yhtyi mieheen ja heistä tuli yksi ruumis (vp 2001, PTK 96, 37. Päivi Räsänen).

Kun avioliitto oli Räsäselle näin selkeästi instituutio jaettuine tehtävineen ja omine oikeuksineen ja velvollisuuksineen, ei ajatusrakennelmaan voinut sovittaa samaa sukupuolta olevien rekisteröitymisoikeutta, joka rinnastaisi oikeudellisesti homojen ja lesbojen suhteet avioliittoon.

Räsänen ajattelu avioliitosta ja perheestä oli moderni ajattelutapaan kuuluvaa perustahakuista ajattelua. Räsänen näki avioliiton roolin ensisijaisesti yhteiskunnan ja kristinuskon kannalta eikä niinkään kahden ihmisen muodostaman parisuhteen kautta. Tavoiteltavan parisuhteen tuli Räsänen mukaan kuitenkin perustua romanttiseen rakkauteen Kaskisaaren tarkoittamassa merkityksessä eli tunnesidettä tuli määrittää sukupuoliero.

”Heteroseksuaalinen aviosuhde sisältää sukupuolisuuden ytimen: miehen ja naisen erilaisuudesta nousevan jännitteen sekä periaatteellisen mahdollisuuden yhteisiin lapsiin. Homoseksuaalisesta suhteesta ja muista seksuaalisista poikkeavuuksista nämä puuttuvat.” (vp 2001, PTK 7, 99. Päivi Räsänen.)

5.3. Vihreiden Kirsi Ojansuu

5.3.1. Sitoutuminen parisuhteen perustana

Vihreiden Kirsi Ojansuu oli vahvasti lain hyväksymisen kannalla. Hänen mielestään lailla saataisiin pareille laillinen suoja. Lisäksi lailla olisi symbolista merkitystä: ”Kun homo- tai lesboparit voivat virallistaa suhteensa, se on samalla viesti siitä, että heidän parisuhteensa ansaitsee yhteiskunnan hyväksynnän ja kunnioituksen” ja ”[o]letettavasti laki vaikuttaisi myönteisesti yleisiin asenteisiin ja vähentäisi syrjintää.” Hänelle parisuhteen perusta ei ollut seksuaalisessa suuntautumisessa vaan muun muassa rakkaudessa: ”[r]akkaus ei ole heteroiden yksinoikeus.” Ojansuun käsityksen mukaan ”[...]parisuhteet tuottavat kumppaneille turvaa, hellyyttä ja emotionaalista turvallisuutta eikä näiden perustarpeiden toteutuminen ole millään tavoin riippuvainen siitä, onko kyseessä homo-, hetero- vai lesbopari.”

Ihmisen perustarpeisiin kuuluivat siis hellyys, emotionaalinen turvallisuus ja turvallisuus yleensä. (vp 2001, PTK 7, 33. Kirsi Ojansuu & vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu). Kyseessä oli ihmisen subjektiiviset tarpeet ja argumentointi lähti yksilön tarpeista ja oikeuksista.

Ojansuun puhe parisuhteista rakentui rakkauskäsitykseen, joka ei määriy sukupuolten eron kautta eikä näin ollen rakennu tietynlaisen viettidiskurssin varaan vaan muistuttaa ennemminkin giddensläistä puhdasta suhdetta, jossa suhdetta ei määritä yksinomaan seksuaalisuus ja tietyt instituutiot vaan suhde on sopimuksenvarainen. Kuitenkin Ojansuu näki instituutiot ja yhteiskunnallisen tunnustamisen tärkeänä parisuhteelle ja lisäksi hän puhui samaa sukupuolta olevien parisuhteista termein, jotka viittasivat pysyvyyteen: ”[...]Sitoutumiseen ja kunnioitukseen perustuvan uskollisen parisuhteen [...]” (vp 2001, PTK 7, 33. Kirsi Ojansuu).

Beckin suuri rakkaus vangitsee Ojansuun rakkauskurssista ison osan. Suuri rakkaus on tyydyttävän fyysisen ja emotionaalisen kokemuksen tae ja luo merkityksiä ja turvallisuutta.

Periaatteessa siis Ojansuun rakkauskäsite tässä rakkauskurssissa voi perustua ajatukseen yhdestä ainoasta oikeasta Kaskisaaren romanttisen rakkauden käsitteen tavoin. Joka tapauksessa Ojansuun rakkauskäsite oli tässä kombinaatio giddensläistä puhdasta suhdetta, Kaskisaarilaista romanttista rakkautta ja Beckläistä suurta rakkautta. Vaikka suurta rakkautta Beckin mukaan leimaa puhtaan suhteen tunnusmerkit ja näin ollen suhdetta ei määritä instituutiot vaan se on neuvoteltavissa, on mahdollista, että erilaisista perheinstituutioista voi tulla yksilölle tärkeä viittauskohta tilanteessa, jossa muut elämän viittauskohdat ovat menettäneet merkitystään. Sitä kautta voidaan hakea paikkaa yhteisössä. Suuren rakkauden ajatus voi siis mielestäni myös puolustaa instituutioita ja täten parisuhdelakia.

Huomionarvoista on se, että Ojansuu käytti homot- ja lesbot-kategorioiden lisäksi heterot-kategoriaa, johon hän itsekin kuului (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu). Tällöin heterot asettuivat ns. samalle viivalle homojen ja lesbojen kanssa, kun kaikki kategoriat pohjautuivat seksuaaliseen suuntautumiseen. Parisuhdelakikeskusteluissa harvoin käytettiin heterot-kategoriaa, vaan heterot määrittyivät normaaliutena, meinä, johon homot ja lesbot määrittyivät poikkeavina. Kategorioina kaikki edelliset kategoriat kuitenkin olettavat kahden vastakkaisen sukupuolen olemassaolon. Ilman käsitystä kahdesta erillisestä sukupuolesta ei homoista, lesboista tai heteroista voitaisi puhua.

Ojansuu ei pelännyt avioliiton aseman heikentymistä parisuhdelain seurauksena. Hän näki, että avioliittoon kuuluva ”[...] ajatus sitoutumisesta ja vastuun ottamisesta ulotetaan muuhunkin kuin miehen ja naisen väliseen parisuhteeseen.” Hän piti avioliittoon liitettyjen positiivisten arvojen leviämistä laajemmalle kunnioituksena avioliittoinstituutiolle. (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu.) Tällöin Padenin luonnehtima pyhä järjestys ei vaurioittuisi siitä, että siihen sisällytettäisiin uusia ryhmiä. Asia ei ole kuitenkaan näin yksinkertainen, sillä todellisuudessa laki mennessään läpi saisi aikaan erillisen avioliittoinstituution, joka antaa juridisia oikeuksia, mutta joka poikkeaa yleisestä avioliittokäsityksestä hyvin paljon. Kyseistä eroa kuvaa hyvin kiistely lain lopullisesta nimestä. Hallituksen esityksessä laki oli nimeltään laki virallistetusta parisuhteesta, kun se lopullisessa muodossaan oli laki rekisteröidystä parisuhteesta. Rekisteröity parisuhde tuokin mieleen sellaiset konnotaatiot, että osapuolille on annettu lailla oikeuksia, muttei virallista hyväksyntää heidän parisuhteelleen. Symbolista arvoa, jota Ojansuu lailla olisi halunnut saavuttaa, on kyseisellä termin muutoksella vähennetty huomattavasti. Räsäsen kanssa samaa mieltä Ojansuu oli siitä, että instituutiot vahvistavat parisuhteita. Hänen mukaan parisuhteeseen ja perheeseen tulisikin kannustaa sitoutumaan enemmän (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu).

Päivi Räsänen vastasi Ojansuulle, että ”[s]e, että avioliitot ja perheet voivat pahoin, ei ole kuitenkaan peruste sille, että perhe-käsitteen perusteita edelleen murretaan.” (vp 2001, PTK 7, 45. Päivi Räsänen). Räsänen ja Ojansuu vastasivat eri tavalla kysymykseen perheiden huonovointisuudesta. Toinen näki ratkaisuksi avioliittoinstituution vahvistamisen ulossulkemisen kautta, toinen taas myönteisten arvojen levittämisen avaamalla avioliittoinstituutiota uusille ryhmille. Molemmat olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että perheiden hyvinvointia tulisi lisätä.

Ojansuu toi julki oman suhteensa kristilliseen diskurssiin tuomalla esiin teologian piiristä edustajia, jotka kannattivat parisuhdelakia. Esimerkkinä hän mainitsi Yhteys-liikkeen, joka tuki kirkon sisällä seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia. Hän pyrkikin osoittamaan, ettei kristinuskolla voida perustella lain vastustusta.

”Vanhojen tekstien tulkinnat ovat vahvasti sidoksissa Raamatun tulkintatraditioihin, yksilön omaan arvomaailmaan ja ympäröivään yhteiskuntaan. Me kristityt luemme Raamattua hyvin eri tavoin.” (vp 2001, PTK 7, 33. Kirsi Ojansuu.)

Hän siis asemoi itsensä kristityksi ja liitti siihen lain puolustamisen. Toisin sanoen hän teki mahdolliseksi sen, ettei kristinuskon ja lain puoltamisen tarvinnut olla ristiriidassa keskenään.

Suuri osa Kirsi Ojansuun puheenvuoroista olikin vetoamista erilaisiin auktoriteetteihin ja asiantuntijoihin, mikä on erittäin tyypillistä keskusteluille parisuhdelaista. Yhtenä auktoriteettina toimi lainsäädäntö muissa maissa, erityisesti Ruotsissa ja muissa Pohjoismaissa. Ojansuu siteerasi teologian dosenttia, joka jakoi Ojansuun omat mielipiteet ja toisaalta pyrki heikentämään sellaista kristillistä kantaa, joka vastusti lain läpimenoa (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu). Koko keskustelua ylipäättään leimasi kiistely siitä kenen kantaa tulisi kuulla päätettäessä parisuhdelaista. Käännytäänkö tutkijoihin ja tieteellisiin tutkimuksiin vai tukeudutaanko kristinuskoon. Ojansuu puheenvuorossaan yrittikin heikentää vastapuolen tiedonlähdetä määrittelemällä heidän esittelemänsä tutkimukset epätieteellisiksi (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu). Mielenkiintoista keskusteluissa on, ettei homoja käytetty tiedonlähteenä. Heitähän asia ensisijaisesti koski. Räsänen olikin poikkeuksellinen tässä mielessä, että käytti tiedonlähteenä homoja. Tällä hän pyrki hajottamaan käsitystä homojen yhtenäisestä kannasta sen sijaan, että olisi halunnut käyttää homoja vain tiedonlähteenä parisuhdelakikeskusteluissa.

Kirsi Ojansuu siteeraa teologian dosentti Martti Nissistä väittäessään, että ”[r]aamattu ei tuntenut lakiesityksen edellyttämää tasavertaista, rakkauteen ja molemminpuoliseen sopimukseen perustuvaa parisuhdetta.” Puheenvuoronsa lopussa hän vielä siteerasi toista kirkonoppinutta, Mikko Juvaa, joka

oli Suomen evankelisluterilaisen kirkon entinen arkkipiispa.

”Juva sanoo kaikkien parisuhteiden moraalisen ytimen löytyvän siitä, miten toista ihmistä kohtelee ja miten vastuullisesti hoitaa suhdetta ja siitä muodostuvaa perhettä. Parisuhteen onnistumisen periaatteet, uskollisuus ja rakkaus, ovat kaikille pareille yhteiset.” (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu.)

Parisuhde oli siis ennen kaikkea kahden yksilön välinen sopimus, johon olennaisena osana kuului sitoutuminen ja rakkaus. Rekisteröityä parisuhdetta ei ladattu samanlaisilla symbolisilla merkityksillä ja riiteillä kuin avioliitto. Siihen ei ylipäätään liitetty mitään oikeuksia, jotka koskettaisivat muita kuin parisuhteen osapuolia. Voisi ajatella, että se seikka, ettei rekisteröity parisuhde tullut samalla tavalla kytketyksi yhteiskuntaan, vähensi instituution painetta suhteessa Jallinojan määrittelemän ´kolmannen´ mielessä.

Luonnehdin Ojansuun puhetta parisuhteesta siis rakkauskurssilla, jossa parisuhde nähtiin kahden yksilön sitoutumisen ja rakkauden kautta. Parisuhde määrittyi ensisijaisesti yksityisen kautta, mutta se voi vahvistua tullessaan julkisesti hyväksytyksi. Tiedonlähde sille, millainen on hyvä parisuhde, oli yksilö itse. Kun parisuhdelakikeskusteluissa parisuhde määriteltiin tällä tavalla, on hyvä muistaa, että tässä oltiin määrittelemässä homojen parisuhdetta.

Rakkauskurssilla parisuhde hyväksyttiin kahden yksilön valintana, mutta siitä ei tehty ihannetta, johon kaikkien tulisi pyrkiä. Homopariitollakin oli vain osa heteroparien avioliittojen ominaisuuksista. Kuten Ojansuu sanoo:

”[e]ihän se ole avioliitolta pois, että avioliiton solmimiseen kuuluva ajatus sitoutumisesta ja vastuun ottamisesta ulotetaan muuhunkin kuin miehen ja naisen väliseen parisuhteeseen.”

Rakkauskurssiin mahtuivat niin homot kuin heterotkin, mutta diskurssilla voitiin lähinnä oikeuttaa samaa sukupuolta olevien parisuhde. Heteroparisuhteet sen sijaan mahtuivat myös muihin diskursseihin, joissa parisuhteille annettiin yhteiskunnallisia merkityksiä ja suhteet ladattiin oikeuksilla ja velvollisuuksilla. Rakkauskurssia esiintyi eniten vihreillä. Myös yksittäisillä muiden puolueiden edustajilla diskurssi esiintyi hallitsevana. Lisäksi useassa puheenvuorossa siihen viitattiin, vaikka ensisijainen diskurssi olisikin ollut jokin toinen.

Rakkauskurssissa homot nähtiin yksilöinä, jotka voivat itse päättää sitoutumisestaan parisuhteeseen. Sitoutuminen oli täysin yksityinen asia ja parisuhteen osapuolet olivat parisuhteensa

parhaita asiantuntijoita. Rakkauskurssi oli kiinnittynyt yksityisen alueeseen, mikä mielletään säätelemättömäksi alueeksi julkiselle vastakkaisena. Vihreiden Irina Krohn sanoi puheenvuorossaan, että ”[s]eksuaalisuus on oikeastaan vain yksi osa meitä ja jonkin verran minusta myös yksityisasiasia.” ja ”[...] eihän parisuhde eikä heterosuhte ole alun perin ollut oikeastaan säädely, romanttinen rakkaus ja seksuaalisuus.” Kyse oli hänen mielestään ollut yhteisön tarpeesta säädellä ihmissuhteita ja taloudellisen tuen antamisesta pareille. Hän näki juridisten ja taloudellisten tukien antamisen lähinnä arkisena asiana.

”Itse näen tämän hieman arkisena, asiallisena, kuivahkona tapana, että yhteiskunta antaa tukensa myös samaa sukupuolta oleville kansalaisilleen saada niitä oikeusvaikutuksia, mitä parisuhteella perinteisesti on saatu.” (vp 2001, PTK 96, 41. Irina Krohn.)

Krohnin puheenvuoron argumentointi vaikuttaakin postmodernilta ajattelutavalta, joka hyväksyy moninaiset perhemuodot.

5.3.2. Moninaiset perhemuodot ja yksilön oikeudet

Kirsi Ojansuu argumentoi erilaisten perheiden puolesta keskustelussa lapsiperheiden aseman parantamisesta.

”Järjestöjen olisi todellakin uudelleen punnittava jäsentensä tärkeimpiä tarpeita ja otettava perheistä kokonaisuutena vastuuta. Olisi myös lopetettava puhe lapsiperheistä ikään kuin olisimme yksi homogeeninen ryhmä. Ongelmia on analysoitava tarkemmin ja etsittävä kullekin perhetyypille sopivia ratkaisuja. Yksi ehkä tarvitsee mielenterveyspalveluita, toinen isäkuukautta tai vuorotteluvapaata ja kolmas kodinhoitajaa. Perheitä on moneksi, ja siksi tarvitsemme erilaisia vaihtoehtoja perheiden tukemiseksi.” (vp 2001, PTK 139, 88. Kirsi Ojansuu).

Sisäistä adoptiota rekisteröidyssä parisuhteessa hän perusteli olemassa olevilla lapsilla ja heidän tarpeillaan (vp 2001, PTK 7, 33. Kirsi Ojansuu). Argumentointi perustui hyvin pitkälle reagointiin vallitsevaan tilanteeseen. Näyttää siltä, että Ojansuu hyväksyi erilaiset perhemuodot, mutta sitä millainen perheen olisi tullut Ojansuun mukaan olla, on vaikea sanoa. Aineistoni avulla en pysty vastaamaan kysymykseen Ojansuun käsityksestä ´oikeasta´ perheestä.

Osaksi reagointiin perustui myös hänen argumentointinsa parisuhdelain puolesta. ”Vallitseva tilanne sotii perustuslain yhdenvertaisuusperiaatetta ja syrjintäkieltoa vastaan [...]” (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu). Ojansuu reagoi tilanteeseen, jossa yksilöt asettuivat eri asemaan oikeuksineen. Kyseessä oli yksilöoikeuskurssi, joka oli rakkauskurssin lisäksi vahva

vihreillä. Diskurssi oli yleensäkin keskusteluissa erityisen vahva, sillä lähes jokainen edustaja asemoi itsensä jollain tavoin tähän diskurssiin.

Ojansuu muistutti puheenvuorossaan, että

”[v]iimeisessä perustuslain uudistuksessa lainsäätäjille annettiin velvollisuus edistää kaikkien ihmisten perusoikeuksien toteutumista. Tätä velvollisuutta me olemme täällä toteuttamassa.”

Koko lakialoitteen voikin sanoa syntyneen yksilön oikeuksien turvaamisen takia. Ojansuu mainitsikin heti puheenvuoronsa alussa, että hän pitää lakiesitystä keskeisenä ”tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden virstanpylväänä”. Myöhemmin Ojansuu jatkoi perusteluaan. ”Tällä hetkellä homo- ja lesboparit eivät voi saada sitä oikeudellista suojaa, jonka heteroparit saavat avioliitossa. On selvää, että tämän suojan puuttuminen jättää samaa sukupuolta olevat kumppanit monin tavoin lainsuojattomaan asemaan.” (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu.) Epäkohta soti yksilöä vastaan, ei pareja vastaan edellisessä. Huomionarvoista on, että pareista puhuttaessa siirryttiin yksilön oikeuksiin. Mahdollista olisi ollut myös argumentoida parin puolesta yksilön sijaan.

Ojansuu näki, että

”[...] tämän päivän perhe-elämää uhkaavat paljon enemmän muun muassa työelämän vaatimukset, perheväkivalta ja kasvatusongelmat kuin se, että samaa sukupuolta olevat kumppanit voisivat rekisteröidä suhteensa.”

Ongelmaksi hän näki parisuhteissa myös rakkauskurssin peräänkuuluttaman sitoutumisen puutteen. Hänen mielestään ”[...] perheeseen sitoutumiseen kannustetaan muutoinkin niin vähän [...]” (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu.) Näkemällä rekisteröidyn parisuhteen avioliittoa vahvistavana ja toisaalta vähätteleillä tulevan instituution merkitystä suhteessa avioliittoon hän otti kantaa uhkakuvaan, jonka mukaan avioliiton asema tulisi heikentymään. On kuitenkin pidettävä mielessä, että puhetta perheestä ja parisuhteesta muovaa puhetilanne. Omilla puheenvuoroilla pyrittiin ajamaan omaa kantaa ja siksi parisuhdelaki oli kehystettävä sellaisilla diskursseilla, jotka tukivat oman kannan läpimenoa. Kyseessä ei siis ollut vain oman perhekäsityksen julkituominen.

Ojansuu tuntui toivovan, että rakkauskurssi nousisi vahvemiksi diskurssiksi. Diskurssin vahvistumista voitiin edesauttaa hyväksymällä samaa sukupuolta olevien parisuhteet. Tätä kautta

rekisteröidyt parisuhteet olisivat voineet tuoda oman panoksensa yhteiskuntaan. Ojansuu ei siis vain hyväksynyt rekisteröityä parisuhdetta vaan näki siinä positiivisia yhteiskunnallisia merkityksiä. Ojansuun voi sanoa puolustaneen lakiehdotusta myös siinä tarkoituksessa, että toivotut arvot lisääntyisivät yhteiskunnassa. Myös Räsänen näki, että lainsäädännöllä edistetään tiettyjä arvoja. Hänelle tärkeää oli tukea kristillistä ihmiskuvaa. (vp 2001, PTK 96, 25. Päivi Räsänen). Räsänen viittasi Euroopan ihmisoikeuskomission käsittelevän samaa sukupuolta olevien kysymykset yksityiselämän asiana (vp 2001, PTK 96, 73. Päivi Räsänen). Hän siis torjui täysin samaa sukupuolta olevien parisuhteiden yhteiskunnallisen merkityksen – ainakin positiivisen sellaisen. Räsänen ja Ojansuun puheenvuorot erosivatkin monella tapaa toisistaan. Siinä missä Räsänen korosti samaa sukupuolta olevien pariin eroa heteropareihin puhumalla seksuaalisesta poikkeavuudesta (vp 2001, PTK 96, 25. Päivi Räsänen) Ojansuu yritti tehdä seksuaalisuudesta merkityksettömän tekijän päätettäessä lakiesityksestä. Ojansuu korosti lähiomaisen käsitettä (vp 2001, PTK 7, 42. Kirsi Ojansuu). Olihan se yhteinen kaikille pareille, oli puoliso samaa tai eri sukupuolta.

Mikäli Ojansuulle ihanneperhe oli kunkin perheen itse määriteltävissä omaan tilanteeseensa sopivaksi, voi ajattelutapaa jo kutsua postmoderniksi ajattelutavaksi, jossa moninaiset perhemuodot ja perustat ovat hyväksyttäviä. Ojansuulla häivähdys modernista ajattelutavasta oli hänen argumentointinsa sitoutumisesta perheen perustaksi. Uskoisin, että moninaisten perhemuotojen hyväksyntään usein liittyykin jonkinlainen esisopimus arvoista, joille perhe rakennetaan. Kyseessä olisi siis arvoperusta instituutioperustan sijaan.

Rakkauskurssin kautta parisuhdelakia puolustaneet edustajat harvemmin perustelivatkaan jotain tiettyä parisuhdetta tai perhettä. Tämän takia on vaikea arvioida sitoutuivatko edustajat enemmän tällaiseen postmoderniin ajattelutapaan, jossa perheet neuvottelevat perheelle sopivista yksilöllisistä ratkaisuista vai kannattivatko he jotain tiettyä perhemallia ensisijaisena. Eihän lain läpimeno välttämättä heikentänyt ´oikeaa´ perhettä, sillä avioliittoinstituutio pysyi homoille edelleen suljettuna. Kuvainnollisesti ilmaisten rekisteröity parisuhde asettui avioliittoinstituution reunalle, mutta siitä ulossuljetuksi.

Keskusteluissa tuli hyvin esille, kuinka yksilöllistymiskehitys ei ole suoraviivaista vaan erilaiset diskurssit kamppailevat keskenään. Modernin perheihanteen rakenteet näkyivät vielä selvästi, mutta

rakkauskurssi ja yksilönoikeuskurssi haastoivat jo vahvasti sitä. Ojansuu osallistui lakivaliokuntaan, joka teki hallituksen esityksen pohjalta mietinnön, josta lopulta äänestettiin eduskunnassa. Ojansuun argumentointi parisuhdelain puolesta oli osittain hyvin samantyyppistä kuin mietinnössä.

Yksilönoikeuskurssissa homot nähtiin kansalaisina muiden joukossa ja heidän kansalaisoikeuksiaan tuli turvata. Yksilön oikeudet olivat sidoksissa erilaisiin lakeihin, esimerkiksi perustuslaissa määrättyihin. Toisin kuin rakkauskurssissa, jossa yksilöt sijoituivat lähinnä yksityisen puolelle, yksilönoikeuskurssissa yksilöt sijoituivat julkisen alueelle. Julkisen alueella kansalaiset olivat yhdenvertaisia. Yksilönoikeuskurssilla ajettiin kuitenkin lähinnä taloudellisia ja juridisia oikeuksia ilman symbolisia merkityksiä.

Ojansuu rakensi narratiivin homouteen suhtautumisesta. Hän sijoitti parisuhdelain läpimenon historialliseen kehitykseen, jossa homouden sairaus- ja rikosluokituksesta luovuttiin ja syrjintä sukupuolisen suuntautuneisuuden mukaan luokiteltiin rikokseksi. Nyt ”[t]ärkeintä on ottaa tämä askel.” Tulevaisuudessa historiallisen kehityksen tulisi johtaa sisäiseen adoptioon. Sisäisessä adoptiossa turvattaisiin lapsen oikeudet. Tässäkään ei näytä olleen kyseessä parien oikeus yhteiseen lapseen vaan lapsen oikeudet. (vp 2001, PTK 96, 7. Kirsi Ojansuu.) Parien adoptio-oikeudesta ei juurikaan puhuttu parisuhdelakikeskusteluissa muuten kuin näkemällä parisuhteen rekisteröinti askeleena kehityksessä, joka johtaisi lopulta parien adoptio-oikeuteen tai viittaamalla parisuhdelain kannatuksen lisäksi myös parien adoptio-oikeuden kannatukseen. Sisäinen adoptio-oikeus sen sijaan sai enemmän tilaa keskusteluissa. Lain vastustajat rakensivat narratiivilla adoptio-oikeudesta kauhuskenaarion.

5.4. Keskustan Paula Lehtomäki

5.4.1. Ydinperhe yhteiskunnan perustana

”Ydinperhe on yhteiskunnan perusta ja ansaitsee kaiken tuen ja arvostuksen, mitä lainsäätäjä voi osoittaa.” argumentoi puhehetkellä Suomen ulkomaankauppa- ja kehitysministerinä toimiva Paula Lehtomäki heti puheenvuoronsa alkupuolella. Hän kiteytti ajatuksensa perheestä:

”[s]uomalaisen perhearvomaailman tavoitetila on naisen ja miehen välinen harmoninen avioliitto, jossa kasvaa muutamia lapsia. Hyvä miehen ja naisen välinen suhde on lapselle paras kasvuympäristö.”

Lehtomäen ajatus avioliitosta ja perheestä oli hyvin instituutiokeskeinen. Perheellä oli tärkeä rooli yhteiskunnassa, mitä valtion tuli tukea. Kuitenkaan mitä tahansa perhettä ei tullut tukea ensisijaisesti, vaan ydinperheen oli oltava suosituimmusasemassa. Lehtomäki jatkoi ydinperheen käsittelyään:

”Kovin monessa tapauksessa vain tuo tavoitetila on saavuttamaton unelma. Suomi on tulvillaan sinkkuja. Yhdet pyrkivät suhteisiin, toiset niistä ulos, ja tässä välillä käy melkoiset vaihtomarkkinat.” (vp 2001, PTK 96, 50. Paula Lehtomäki.)

Yhteiskunnan yksilöllistymiskehitys näyttää hänen mielestään menneen liian pitkälle. Tässä kommentissa näkyy erityisen hyvin perhe kriisissä -diskurssi, jota avaan hieman myöhemmin.

Lehtomäki ei silti kieltänyt ydinperheestä poikkeavia perhemuotoja vaan halusi antaa tukensa myös heille:

”[o]n myös lapsia, jotka kasvavat huonoissa parisuhteissa, lapsia yksinäisen vanhemman kanssa, hyvin monenlaisia uusioperheitä. Vaikka nämä perheyksiköt eivät täytä ydinperheihannetta, lainsäätäjä ei ole kääntänyt heille selkäänsä vaan pyrkii tukemaan erilaisia perhemuotoja.” (vp 2001, PTK 96, 50. Paula Lehtomäki).

Lehtomäki siis samassa lauseessa arvotti yhden perhemuodon esittämästään perhemuotojen joukosta negatiivisesti viitatessaan huonoon parisuhteeseen, jolloin kuulija aisti konnotaation, että kaikki hänen esittämänsä perhemuodot eivät olleet niin ihanteellisia kuin ydinperhe. Hän esitti, ettei lainsäätäjä ole priorisoinneistaan huolimatta jättänyt näitä ydinperheen ulkopuolelle jääviä perhemuotoja tukematta. Nämä perhemuodot pitävät kuitenkin sisällään oletuksen siitä, että niihin kuuluu lapsi tai lapsia. Tämä voikin olla yksi syy niiden tukemiseen perheinä.

Samaa sukupuolta olevien parisuhteita ei oltu tukemassa niissä olevien lapsien takia. Lehtomäen mukaan

”Suomen perustuslain syrjintäkiellolla ja julkisen vallan velvoitteella turvata ihmisoikeuksien toteutuminen on merkittäviä yhtymäkohtia tekeillä olevaan lainsäädäntöön. [...K]yseessä on myös mitä suurimmassa määrin ihmisoikeuskysymys.” (vp 2001, PTK 96, 50. Paula Lehtomäki).

Hän perusteli rekisteröityä parisuhdetta yksilönoikeusdiskurssilla – kahden yksilön kautta, ei parisuhdeyksikön.

Vaikka Lehtomäki puhui samaa sukupuolta olevien parisuhteista myös parisuhteen näkökulmasta, puhumalla esimerkiksi läheisyksiköistä, painottui hänen parisuhdelain perustelunsa pitkälti yksilönoikeusdiskurssiin. Huomiota kannattaa kuitenkin kiinnittää hänen näkemykseensä samaa

sukupuolta olevien parisuhteista.

”Nämä ihmiset eivät ole rikollisia eivätkä sairaita, mutta heidän elämänsä tärkein ihmissuhde ei nauti minkäänlaista lainsuojaa. Silti näihin parisuhteisiin ja niiden muodostamiin läheisyksiköihin, joita voisi kutsua myös perheeksi, kuuluu yhtäläinen emotionaalinen tuki, hoiva ja turva, taloudellisten ja muiden etujen yhtenevyys ja yhteinen kotitalous, kuten muihinkin tavallisempiin perheisiin. Arjessa he ovat perhe, juridisesti pelkkää ilmaa.” (vp 2001, PTK 96, 50. Paula Lehtomäki.)

Lehtomäki käytti rakkausdiskurssia hyväkseen rinnastaakseen samaa sukupuolta olevien parisuhteet heteroperheisiin ja puolustaakseen heidän oikeuttaan juridiseen turvaan. Oikeus juridiseen turvaan ei käytännössä kuitenkaan tullut hänen mainitsemalleen läheisyksikölle vaan yksilöille parisuhteessa.

Miehen ja naisen välisen avioliiton suosituimmuusasema tuli ilmi Lehtomäen kommentoissa avioliitosta.

”Avioliiton voima ja vahvuus suomalaisessa yhteiskunnassa onkin siinä, että se on niin paljon enemmän kuin pelkkä juridinen järjestely. Se on uskonnollinen, kulttuurinen ja sosiaalinen instituutio, jolla on suomalaisessa yhteiskunnassa ja myös perhelainsäädännössä oma, korostettu asemansa. Se asema on ja säilyy myös jatkossa.”

Rekisteröity parisuhde ei Lehtomäen mukaan horjuttaisi avioliittoa ja rikkoisi pyhää järjestystä, vaan se jopa vahvistaisi sitä.

”Pienelle vähemmistölle suotava mahdollisuus myös lain edessä sitoutua toiseen ihmiseen ja ottaa vastuuta tämän hyvinvoinnista vain vahvistaa avioliittoon kuuluvaa sitoutumisen ja keskinäisen huolenpidon ajatusta.”

Ehkä syynä pyhän järjestyksen vahvistumiseen oli se, etteivät rekisteröidyt parisuhteet tulisi hyväksytyksi pyhän järjestyksen sisälle Lehtomäen argumentaatioissa. Niiden jäädessä järjestyksen rajapinnoille, ne tukisivat pyhää järjestystä osoittamalla halukkuutensa sisäänluetuiksi. Lehtomäki olikin haluton myöntämään rekisteröidyille parisuhteille pyhää järjestystä tukevia riittejä. ”[...] yhteinen sukunimi on avioliiton solmimiseen kuuluva riitti ja näin se saa ollakin.” (vp 2001, PTK 96, 50. Paula Lehtomäki.)

Perhe kriisissä -diskurssi oli sekin vahva diskurssi keskusteluissa. Diskurssiin kuului ajatus, että perhettä uhkasivat monet ongelmat ja perheet hajosivat yhä helpommin. Diskurssia voitiin käyttää joko parisuhdelain puolustamiseen tai vastustamiseen. Yksinkertaistaen sanottuna, lain vastustajat vetosivat siihen, että parisuhdelaki tulisi heikentämään entisestään jo heikoilla olevaa perhettä, kun taas lain puolustajat sanoivat rakkausdiskurssiin vedoten, että sitoutumisen ihannetta tulisi levittää

laajemmalle yhteiskunnassa, koska se vahvistaisi myös heteroparisuhteita ja -perheitä. Perhe kriisissä -diskurssiin vastattiin siis rakkauskurssilla, joka vetosi parisuhteen yksityiseen ja intiimiin puoleen tai siten, että peräänkuulutettiin instituution tärkeyttä parisuhteen ja perheen kannalta, mikä tarkoitti julkisen puolen korostamista.

Lehtomäen mielestä avioliittoa uhkasivat muut asiat kuin parisuhdelaki.

”Avioliiton asemaa heikentävät aivan muut kehitystrendit kuin tämä mahdollisesti hyväksyttävä laki. Täällä on jo nostettu esille perheväkivalta ja hektinen elämänrytmi. Itse mainitsisin myöskin seikkailuhenkiset pikaliitot, tällaisen laajalle levinneen parisuhteiden vaihda parempaan -ajattelun.”

Kyseessä oli Lehtomäen mukaan kehitystrendi. Hän siis rakensi avioliiton aseman heikkenemiselle historiallisen jatkumon. Sitoutumisen vahvistumisella voitiin Lehtomäen mukaan torjua ainakin viimeksi mainittua uhkaa, ”parisuhteiden vaihda parempaan –ajattelua”. (vp 2001, PTK 96, 50. Paula Lehtomäki.) Homojen subjektipositioksi määrittyikin rakkauskurssissa sitoutumisen vahvistajan identiteetti, joka vastaa perhe kriisissä -diskurssiin peräänkuuluttamalla sitoutumisen ihanteen vahvistamisen tärkeyttä avioliitolle. Sitoutumisen vahvistajan positiosta rekisteröity parisuhde ennen pitkää tulisi tukemaan avioliittoa Lehtomäen päättelyn mukaan. Joku muu rakkauskurssin kannattaja olisikin voinut nähdä sitoutumisen ihanteen leviämisen vahvistavan moninaisia perhemuotoja.

Niin Paula Lehtomäen kuin monien muidenkin edustajien puheenvuoroissa miehen ja naisen avioliitto näyttäytyi niin luonnollisena, ettei sitä tarvinnut edes erityisemmin perustella. Hegemonisin diskurssi onkin sellainen, joka näyttää jo niin luonnolliselta, että sitä on vaikea huomata. Miehen ja naisen avioliitto instituutiona oli vanha instituutio, joka nähtiin leimallisesti osana yhteiskuntaa. Lehtomäen puoluekumppani Hannu Takkula julisti miehen ja naisen liiton yhteiskunnan kannalta välttämättömäksi: ”[...]avioliittoinstituutio [...]on ainut, mikä on yhteiskuntaa ylläpitävä ja yhteiskuntaa eteenpäin vievä.” (vp 2001, PTK 96, 84. Hannu Takkula). Perinteisesti perhe onkin nähty näin – tiukassa suhteessa yhteiskuntaan omine tehtävineen. Lisääntyminen on kietoutunut tällaiseen kysymykseen, vaikkei sitä aina argumentoidakaan esille, ja lisääntyminen nähdään ennen kaikkea luonnollisuuden takaajana. Sukupuoli korostuu lisääntymisessä: lapsen alulle panemisessa, sen synnyttämisessä, siitä huolehtimisessa ja sen kasvatuksessa. Lapsen kautta perheessä miehen ja naisen sukupuoli korostuu ja sukupuolet saavat merkityksiä, jotka ennen lapsen saantia eivät olleet esillä.

5.4.2. Rekisteröity parisuhde

Rekisteröityjen parisuhteiden lisääntyminen absoluuttisesti yhteiskunnassa, ei Lehtomäen mukaan sekään tulisi heikentämään avioliiton asemaa. ”Näillä instituutioilla on täysin eri asiakaskunta, eivätkä ne ole mitään vaihtoehtoja toisilleen.” (vp 2001, PTK 96, 50. Paula Lehtomäki.) Rekisteröityjen parisuhteiden lisääntyminen ei siis tarkoittanut hänelle avioliittojen vähentymistä. Kyseessä ei ollut nollasummapelejä, jossa toisen osapuolen voitto olisi toisen häviö.

Hetero-olettamus liittyi luonnollisuus-diskurssiin. Lehtomäen puheenvuorossa hetero-olettamus näkyi Lehtomäen puhuessa samaa sukupuolta olevien avoliitosta:

”Mietinnössä on selvästi sanottu, että tällä lailla ei ole tarkoitus näiden ihmisten oikeudelliseen asemaan vaikuttaa millään tavalla. Hyvä niin, koska itsekkin tunnen paljon esimerkiksi nuoria naisia, jotka sattuvat asumaan vain kimppakämpässä, mutta eivät missään tapauksessa halua, että heidät katsottaisiin joksikin rekisteröidyksi parisuhteeksi tai miksikään muuksikaan.” (vp 2001, PTK 96, 50. Paula Lehtomäki.)

Heteroiden kohdalla asia onkin käytännössä aivan toinen. Jos mies ja nainen muuttavat yhteiseen asuntoon, määrittelevät viranomaiset heidät puolisoiksi kyseenalaistamatta millään tavoin sitä ovatko he parisuhteessa. Ellei toisin ilmoiteta, voidaan olettaa, että henkilö on hetero. Tämä hetero-olettamus kirjattiin myös eduskunnan hyväksymään lausumaan, joka välitettiin lain yhteydessä hallitukselle (vp 2000, HE 200, lausuma 1).

Selkeänä hetero-olettamus näkyi alkilolaisen keskustaryhmän edustajan Sulo Aittoniemen vastalauseessa lakivaliokunnan mietinnölle.

”En voi hyväksyä poikkeavassa parisuhteessa elävien, sen paremmin homojen kuin lesbojenkaan, elämänmuotoa, mutta ymmärrän heitä. Ymmärrykseni perustuu siihen, että poikkeavuus on synnynnäistä eikä kukaan voi mitään sille, jos luoja on kytkenyt seksuaalista tunne-elämää ohjailevat piuhat väärin napoihin. [...]Esillä oli vahvasti se, että rekisteröidyn parisuhteen solmimiseen vaadittaisiin hallituksen esittämän 18 vuoden iän sijaan 21 vuoden ikä. Kahdeksantoistavuotias kun saattaa ilman enempää harkintaa tietynlaisen muoti-ilmion johdattamana ajautua tällaiseen parisuhteeseen, joka ensi huumen ohimentyä purkautuu, mutta jättää jälkeensä tietyn, elämässä ehkä myöhemmin haittaavan leimautumisen. Sen vuoksi 21 vuoden mukanaan tuoma harkinnan kypsyyksi olisi ollut ehkä perusteltua henkilön omien etujen vuoksi.” (vp 2001, LaVM 15.)

Keskusteluissa esiintyi muutamaan otteeseen vaatimus 21 vuoden ikäraja rekisteröidylle parisuhteelle. Lopulliseen lakiin sitä ei kuitenkaan kirjattu. Aittoniemen mukaan homous ja lesbous oli siis synnynnäinen poikkeavuus. Käsitukset homoudesta ja lesboudesta vaihtelivat puheenvuoroissa. Osassa homoseksuaalisuutta pidettiin synnynnäisenä, osassa sen nähtiin muodostuvan sosiaalisesti. Aittoniemen näkemyksen homoseksuaalisuudesta jakoi vihreiden Tuija

Brax, mutta ilmaisi sen hyvin eri tavalla: ”Minä kysyn: Mikä oikeus meillä heteroilla, avioliitoissamme onnellisesti olevilla heteroilla, on verottaa enemmän toisella tavalla seksuaalisesti suuntautuneita ihmisiä?” Tuija Brax oli lain hyväksymisen kannalla, mutta arvotti heteroavioliiton positiivisesti kyseenalaistamatta millään tavalla avioliittoa. Brax perusteli lain hyväksymistä myös kristillisen lähimmäisenrakkauskurssin kautta: ”Näin kristittynä tuli mieleen muun muassa ikivanha, jo pyhäkoulusta tuttu kysymys: ”Kun olin ystävää vailla, näitkö mun? Yhdentekevää on ihonväri, uskonuunta, nimi.” (vp 2001, PTK 96, 17. Tuija Brax.) Kyseessä oli siis auttamissuhde, jossa homot nähtiin avuntarvitsijoina.

Koko keskustelua ja yleensäkin koko lakialoitetta ja lakivaliokunnan mietintöä leimasi puhetapa, jossa homot nähtiin autettavina. Näinhän varmasti olikin. Olihan kyse lainsäädännöstä, jolla luotiin erilaisia etuuksia ja pyrkimyksenä oli luoda yhteiskunnan kannalta entistä soveliaampia lakeja. Kuitenkin, kun lain sisältöä leimasi toisen näkeminen poikkeavana ja lainsäätäjien näyttäytyminen inhimillisesti toista ymmärtävinä, saattoi hieman epäoikeudenmukaisempikin laki tulla hyväksytyksi. Mahdollista olisi ollut nähdä tilanne myös esimerkiksi niin, että kiinnitettäisiin vallitsevaan järjestykseen kriittistä huomiota. Mietinnössä todettiin:

”[I]ain hyväksymisellä homoseksuaaleille annetaan mahdollisuus elää ja toteuttaa seksuaalisuuttaan mahdollisimman hyvässä ja turvallisessa parisuhteessa. Ehdotetun lain avulla yhteiskunta voi myös toteuttaa tehtävänsä huolehtia kaikista jäsenistään, myös vähemmistöistä.” (vp 2001, LaVM 15).

Huomio ei kiinnittynyt pyhän järjestyksen mukaiseen avioliittoon, joka perustui ulossulkemiseen, vaan pyhä järjestys näyttäytyi edelleen luonnollisena ja kyseenalaistamattomana. Joissakin puheenvuoroissa esille tulleet moninaisten perhemuotojen kannatukset, joissa erilaiset perhemuodot olisivat samalla viivalla yhdenkään erityisesti olematta ihanteena, haastaisivat pyhää järjestystä mikäli sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen ei olisi ratkaiseva perhettä määrittävä tekijä. Aineistoni pohjalta en kuitenkaan voi sanoa, kuinka paljon moninaisten perhemuotojen kannattajia oli, koska useissa puheenvuoroissa omasta perheihanteesta ei puhuttu, vaikka hyväksyttiinkin erilaisia perhemuotoja.

Elina Vuolan mukaan alistetuilla ja marginaalisilla ryhmillä katsotaan olevan epistemologinen etuoikeus, koska marginaaliryhmät voivat esittää vastadiskursseja yhteiskunnan hegemonisille diskursseille. Tyypillisiä tällaisia ryhmiä ovat naiset ja kolmas maailma suhteessa länsimaihin. Marginaaliryhmillä olisi siis erityinen paikka valtarakenteiden purkamisessa. Asia ei kuitenkaan ole

näin ongelmaton, sillä ryhmät harvoin ovat täysin homogeenisia. Pohtia voidaan lisäksi erityisen ja yleisen suhdetta: missä määrin erityisellä on tietoa yleisyydestä. Vuolan näkemyksen mukaan ulkopuolisuuden paikka voi kuitenkin jossain määrin olla antoisa pystyessään haastamaan tiedollisella ja käytännöllisellä tasolla yhteiskunnan hegemoniset valtakurssit. (Vuola 2005, luento.) Pyhän järjestyksen ulkopuolelle joutuneet homot, lesbot ja transihmiset voisivatkin mahdollisesti esittää vastadiskursseja ja haastaa vallitsevia valtarakenteita, mikäli heidät nähtäisiin tällaisen tiedollisen position omaavina. Parisuhdelain valmistelulle ja siitä käydyille keskusteluille kuvaava piirre on, että asiantuntijoina ei juurikaan käytetty asianomaisia. Asianomaisten edustajiksi voi lukea lakivaliokunnassa asiantuntijoina käytetyn Sateenkaariperheet ry:n edustajan ja SETA ry:n edustajan. Mielenkiintoista on, että erilaisia kirkon edustajia ja teologeja oli yli neljä kertaa enemmän.

Lehtomäki kutsui rekisteröidyn parisuhteen lakia ”laiskan miehen laiksi”, koska laki oli tehty rinnastamalla se avioliittoon. Lehtomäen mukaan ”[...] lakiesityksessä käytetyssä lainsäädäntötekniikassa on pitkälti kysymys siitä, että se on yksinkertainen, huoltovapaa ja tehokas.” Hän sanoi lain arvostelijoille, että ”[p]äähuomio tulee kuitenkin kiinnittää lainsäädännön tavoitteisiin ja niiden saavuttamiseen eikä hukuttaa ydinasiaa tai piilottaa kielteistä suhtautumistaan lakitekniiseen kikkailuun.” Lakivaliokunnan mietinnössä asia ilmaistiin siten, että

”[v]iittaustekniikka, jossa tukeudutaan siihen, mitä aviopuolisoista ja avioliitosta säädetään, on tällöin lakiteknisesti paras, selkein ja käytännöllisin ratkaisu, sillä näin vältetään satojen yksittäisten säännösten muuttamiselta.”(vp 2001, LaVM 15).

Rekisteröidyn parisuhteen rinnastamista avioliittoon puolusteltiin keskusteluissa muilla syillä kuin sillä, että haluttaisiin lukea samaa sukupuolta olevien parisuhteet samaan aviolliseen asemaan kuin eri sukupuolta olevien parisuhteet.

Rinnastamalla rekisteröity parisuhde avioliittoon, tuli lailla määräytyä rekisteröidystä parisuhteesta, että toisiinsa tietyssä sukulaisuussuhteessa olevat henkilöt eivät voineet rekisteröidä parisuhdettaan (vp 2001, EV 95, § 2). Avioliittolaissa perheen keskeiseksi funktioksi nähtiin lisääntyminen ja siksi nähtiin tärkeäksi säännellä sitä, ketkä voivat avioitua keskenään. Tämä sama lisääntymiselle asetettu este kirjattiin myös lakiin rekisteröidystä parisuhteesta. Vaikka lailla ei haluttu antaa samaa sukupuolta oleville pareille oikeutta sisäiseen adoptioon tai adoptioon ja näin luoda pareille mahdollisuutta juridisesti yhteisiin lapsiin niin heidän parisuhdettaan säänneltiin siten kuin he voisivat lisääntyä keskenään. Rekisteröity parisuhde näyttäytyi tietynlaisena kopiona avioliitosta,

vaikka lisääntyminen rekisteröidyissä parisuhteissa ei ollut verrannollinen heteroparien lisääntymiseen.

Yksilönoikeusdiskurssi ei ollut niin vahva, että se olisi syrjäyttänyt diskurssit, jotka korostivat miehen ja naisen avioliiton ensisijaisuutta vaan yksilön oikeuksia oltiin lakivaliokunnan mietinnössä valmiita edelleen rajoittamaan.

”Lakiehdotusta koskevissa kannanotoissaan perustuslakivaliokunta ei ole pitäytynyt tiukkaan perustuslain tulkintaan, vaan on ottanut huomioon, että kysymyksessä on kokonaan uudenlaisen lainsäädännön aikaansaaminen alalla, joka on kansainvälisestikin katsottuna muutosvaiheessa. Tavoitteena on yhdenmukaistaa parisuhteessa elävien asemaa. Ehdotettuja eroja ei voi pitää perustuslainvastaisina, vaan ne valiokunnan pitkäaikaiseen tulkintakäytäntöönkin verrattuna mahtuvat lainsäätäjälle kuuluvien harkintarajojen sisälle.

Perustuslakivaliokunta toteaa vielä, että avioliittolainsäädäntöä ja sen kanssa rinnasteisia lakeja säädettäessä on kyse sellaisista erityisistä yhteiskunnan tulevaisuuteen ja arvoihin liittyvistä ratkaisuista, joissa avioliiton asettaminen naisen ja miehen parisuhteena erityisasemaan lainsäädännössä on perusteltua. Lakien tulkinta toisaalta saattaa ajan kuluessa muuttua ja perustuslain tulkinta aktiivisesti muuttaa arvokäsityksiä.” (vp 2001, LaVM 15.)

Laki rekisteröidystä parisuhteesta ei antanut parisuhteensa rekisteröineille mahdollisuutta ottaa yhdessä ottolasta tai mahdollisuutta sisäiseen adoption. Parisuhdelain vaikutukset rajoittuivat vain puolisoihin. Vanhemmuuden käsitettä ei haluttu tällä lailla muuttaa.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esityksen valmisteluvaiheessa adoptiosäännöksen keskeisin perustelu oli seuraava:

”Jos parisuhteen osapuolet voisivat yhdessä ottaa ottolapsen tai suorittaa perheen sisäisen adoption, lapsi saisi kaksi äitiä tai kaksi isää. Tämä merkitsisi perusluonteista muutosta vanhemmuuden sääntelyssä. Vanhemmuutta koskevan lainsäädännön nykyisiin periaatteisiin kuuluu, että vanhemmat ovat keskenään vastakkaista sukupuolta ja että lapsella on vain yksi äiti ja yksi isä. Isyyden ja äitiyden käsitteiden sisältöä ei ole perusteltua muuttaa ilman perusteellista kansalaiskeskustelua. Tällaista keskustelua ei ainakaan toistaiseksi ole käyty. Ei ole hyvän lainsäädäntötavan mukaista omaksua perhelainsäädännössä ratkaisuja, jotka eivät ole laajalti hyväksytyjä.” (vp 2001, LaVM 15.)

Rosa Meriläisen kirjallinen kysymys kuului 24. päivänä maaliskuuta 2004 ”Millä aikataululla hallitus on valmistelemassa esitystä samaa sukupuolta olevien rekisteröityjen parien lasten asemasta?” Oikeusministeri Johannes Koskisen vastauksessa ei annettu selkeää aikataulua vaan vedottiin kansalaiskeskustelun tärkeyteen.

”Kansalaiskeskustelua ehdotuksesta on käyty melko vähän. Keskustelu olisi erityisesti lapseksiottamista koskevien ehdotusten osalta tärkeää, sillä ne koskettavat perhelainsäädännön

perusteita. Se, että lapsella voisi olla kaksi samaa sukupuolta olevaa vanhempaa, on suuri periaatteellinen muutos nykytilanteeseen.”

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama toimikunta luovutti mietinnön ”Lapset ja rekisteröity parisuhde” sosiaali- ja terveysministeriölle 2. päivänä syyskuuta 2003. Valtioneuvosto edellytti antaessaan hallituksen esityksen laiksi virallistetusta parisuhteesta, että oikeusministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö asettavat työryhmän selvittämään rekisteröidyissä parisuhteissa elävien parikumppanien lasten oikeudelliseen ja sosiaaliseen asemaan liittyviä kysymyksiä. (vp 2004, KK 253.)

Toimikunnan keskeisin ehdotus koski perheiden sisäisen adoption mahdollistamista rekisteröidyissä parisuhteissa. Tämä tarkoittaisi sitä, että rekisteröity puoliso voisi ottaa lapsekseen puolisonsa lapsen sellaisin oikeusvaikutuksin, että lasta pidettäisiin rekisteröityjen puolisojen yhteisenä. Lisäksi toimikunta ehdotti, että rekisteröidyille pareille annettaisiin mahdollisuus yhteisen ottolapsen ottamiseen silloin, kun kysymys on rekisteröidyn parin lähipiiriin kuuluvasta lapsesta, jonka elämänpuitteet joudutaan järjestämään uudelleen esimerkiksi vanhempien kuoleman johdosta. Lisäksi merkittävä toimikunnan antama ehdotus oli, että perhevapaita ja niiden ajalta maksettavia sairausvakuutuslain mukaisia etuuksia koskevaa lainsäädäntöä tulisi tarkistaa siten, että rekisteröidyssä parisuhteessa elävät perheet olisivat samassa asemassa kuin avio- tai avoliitossa asuvat perheet. Vielä toimikunta ehdotti, että lapsen edun niin vaatiessa voitaisiin vahvistaa tapaamisoikeus lapsen ja hänen vanhempansa rekisteröidyn puolison välille erotilanteessa.

Mitä toimikunta ei sitten ehdottanut? Toimikunta ei ehdottanut vieraan lapsen adoptiota. Toimikunta perusteli sen sillä, että vieraan lapsen adoptiossa ei vielä ollut olemassa tiettyä lasta, jonka edusta olisi huolehdittava. Muut toimikunnan ehdotukset perustuivat vallitsevaan tilanteeseen reagointiin siten, että toimittiin lapsen edun mukaisesti. Vieraan lapsen adoptiossa ei kyse ollutkaan reagoinnista johonkin asiantilaan vaan aktiivisesta uuden luomisesta. Perusteluna adoption kiellolle oli oletettu ylimääräinen rasite, joka lapselle seurasi ulkomailta samaa sukupuolta olevien vanhempien perheeseen siirtämisestä. Lisäksi toimikunta näki, että lasten alkuperämaiden kielteinen suhtautuminen rekisteröityihin parisuhteisiin voi vaikuttaa heteroseksuaalisten henkilöiden mahdollisuuteen adoptoida lapsi tällaisesta maasta.

Miten mietintö erosi lakivaliokunnan mietinnöstä rekisteröidystä parisuhteesta ja siitä käydyistä

keskusteluista eduskunnassa? Olivatko perustelut samat puoltamiselle ja ketkä olivat saaneet toimia asiantuntijoina? Mietintö erosi parisuhdelaista siinä, että se perustui vahvasti tutkimuksille. Varsinaista arvokeskustelua ei mietinnössä esitetty vaan asiat esitettiin tutkimusten kautta, jolloin mietintö näytti puolueettomammalta. Kirkon edustajat ja teologit eivät mietinnössä olleet asiantuntijoina. Mietinnössä pohdittiin perheen asemaa ja isän ja äidin roolia. Pohdinta perustui rakkauskurssiin. ”[...] ne [tutkimustulokset] painottavat ihmissuhteiden ja vanhemmuuden merkitystä.” Perhettä perusteltiin edelleen rakkauskurssilla, jossa sitoutuminen, rakkaus ja vastuu toisesta olivat keskeisessä asemassa. Mietinnössä pyrittiin purkamaan homouteen, vanhemmuuteen ja sukupuoleen liittyviä myyttejä. Silti mietinnössä ei aktiivisesti tuettu samaa sukupuolta olevien parisuhteita, vaan vain reagoitiin vallitseviin lainsäädännöstä johtuviin lapsen kohdistuviin epäkohtiin. Etusijalla oli koko ajan lapsi.

5.5. Keskustelu parisuhdelaista

Perjantaina 28. päivänä syyskuuta 2001 laki rekisteröidystä parisuhteesta hyväksyttiin eduskunnassa 99 äänellä. Äänestys oli tiukka, sillä vastaan äänesti 84 edustajaa. Hajonta ryhmien sisällä ja välillä oli paikoin suurta. Ainoastaan Suomen Kristillisdemokraattien eduskuntaryhmä oli yhtenäinen lain vastustuksessa ja Vihreän Liiton eduskuntaryhmä sen puoltamisessa. Sosiaalidemokraatit olivat vahvasti lain kannalla, samoin Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä. Suomen Keskustan eduskuntaryhmän äänet painottuivat kielteisiksi laille, kun taas Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmän kannoissa oli suurta hajontaa. Ruotsalaisen Kansanpuolueen äänten enemmistö meni lain puolustamiseen. Perussuomalaisten yksi ääni ja yksi Alkiolaisen keskustaryhmän ääni meni lakia vastaan. Hajontaa puolueiden sisällä siis oli, mutta karkeasti sanoen politiikan vasemmalle laidalle sijoittuvat olivat hanakampia äänestämään puolesta – mukaan lukien vihreät –, kun taas oikealle siirryttäessä kannat alkoivat olla voittopuolisesti kielteisiä pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta. (vp 2001, PTK 105.)

Eduskunnassa käytyjen keskustelujen ja äänestystulosten pohjalta voi tehdä joitain huomioita puolueista. Ensinnäkin, Vihreän Liiton yhtenäisyys puolueena osittain vetää maton syytöksien alta, joiden mukaan vihreät olisivat yhtenäisiä kannoissaan ainoastaan ympäristöön liittyvissä asioissa. Vihreiden perhekäsitykset olivat hyvinkin samantyyppisiä. Korostettiin rakkauskurssilla parisuhteen ytimeksi sitoutuneisuutta ja vastuuta toisesta sekä puhuttiin moninaisista perhemuodoista yhden ydinperheihanteen sijaan. Vahvana parisuhdelakikeskusteluissa oli heillä yksilönoikeuskurssi, jolla korostettiin ensisijaisesti yksilöä parisuhteessa. Toisaalta vihreät ovat hyvin kaupunkilainen puolue ja äänestysjakaumien mukaan varsinkin Helsingin, Uudenmaan ja

Varsinaissuomen vaalipiirien edustajien kannatus lain puolesta oli voimakasta. On hyvinkin mahdollista, että kaupunkilaiset ovat hanakampia tukemaan lakia kuin esimerkiksi maaseudun asukkaat.

Toiseksi, Suomen Kristillisdemokraattien edustajille asia oli hyvin tärkeä, mikä ilmeni heidän aktiivisuutenaan osallistua keskusteluihin eduskunnassa. Asia kosketti muiden muassa avioliittoa, perhettä ja seksuaalisuutta, joista kaikista kristinuskolla on perinteisesti ollut paljon sanottavaa. Yhtenäisyys on helpommin löydettävissä tällaisessa ihmiskäsitystä koskettavassa lainkäsitelyssä kuin päätettäessä vaikkapa valtion laitosten yksityistämisestä, johon uskonnosta ei vastausta löydy. Ongelmaksi vain muodostui se, mihin kanta perustetaan: teologien vai kirkon edustajien julkilausumille vai oman henkilökohtaisen uskon varaan. Kristillisdemokraattien suhtautumista voisi kutsua moderniksi ajattelutavaksi, sillä heille tyypillistä oli perustan etsiminen. Heidän argumentointiaan leimasi kristillinen diskurssi.

Kolmanneksi, Keskustan edustajista 34 äänesti lakia vastaan ja 10 lain puolesta. Keskusteluihin osallistuneiden edustajien käsitykset perheestä, avioliitosta ja parisuhteesta olivat kuitenkin hyvin samantyyppisiä. Heille miehen ja naisen avioliitto näyttäytyi luonnollisena asiantilana. Heteroparisuhteelle perustuvan perheen näkemistä luonnollisena kutsun luonnollisuusdiskurssiksi. Luonnollisuusdiskurssia voisi sanoa jopa hegemoniseksi valtakäsitteeksi, sillä diskurssi näyttäytyi niin luonnollisena, että sitä oli vaikea edes perustella. Keskusteluissa mielenkiintoista olikin se, että niissä jouduttiin argumentoimaan sellaisesta asiasta, jota ei yleensä tarvinnut perustella. Keskustelut saattoivatkin olla antoisia osanottajille heidän joutuessaan peilaamaan omia käsityksiään. Luonnollisuusdiskurssin sisardiskurssi oli perhe kriisissä -diskurssi. Yksi yhteinen nimittäjä puheenvuoroissa olikin se, että perheen nähtiin olevan vaikeuksissa.

Perheen vaikeuksiin monet edustajat vastasivat, kuten myös lakivaliokunnan mietintö, kutsumalla rakkauskäsitteiden auttajaksi. Ajateltiin, että levittämällä rakkauskäsitteiden arvoja samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin, tulisi hyötyä lopulta myös heteroparisuhteille julkisen asennemuutoksen kautta. Toisaalta voi olettaa, että joillekin edustajille rakkauskäsitteiden leviäminen ja uusien perhemuotojen tukeminen oli itsessään tärkeää asettamatta mitään perhemuotoa toisen edelle. Vaikeaa on kuitenkin sanoa, paljonko moninaisten perhemuotojen kannattajia oli, vaikka välähdyksiä postmodernista neuvottelusta esiintyikin paikoin. Ehkä argumentointi useiden perhemuotojen puolesta olisi ollut räjähdysaltista ja lain kiihkeät puolustajat mieluummin esittivät asiansa mahdollisimman helposti vastaanotettavassa muodossa, jottei lain läpimeno vaarantuisi.

Yleistä oli vastata perhe kriisissä -diskurssiin vaatimalla entistä enemmän perustan tukemista avioliittoinstituutiota pönkittämällä samaa sukupuolta olevien parisuhteiden ulossulkemisella.

Neljänneksi, RKP:n, SDP:n ja Kansallisen Kokoomuksen puheenvuoroja yhdisti puolueiden puheenvuorojen epäyhtenäisyys. Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajien puheenvuoroja yhdisti ainoastaan kahden kotimaisen kielen käyttö. Sosiaalidemokraattien puheenvuorot olivat myös hyvin erilaisia, vaikka äänestystulos puhui selvästi lain puolustamisen puolesta. Vahvimpana diskurssina heillä oli yksilönoikeusdiskurssi. Kokoomuksen kannanotot keskusteluissa olivat niin erilaisia, ettei puolueessa vallitsevina olevista käsityksistä voi sanoa mitään. Pelkkä äänestystulos ilmaisee asian hyvin: Kokoomuksen edustajista 22 äänesti lakia vastaan 15:n ollessa lain puolella.

Yksilöllistymiskehitys näkyi keskusteluissa yksilönoikeusdiskurssin vahvuutena. Parisuhteeseen kuului kaksi yksilöä, joiden perusoikeudet oli turvattava. Yksilönoikeusdiskurssin kautta lain läpimeno on helppo ymmärtää – samoin rakkauskurssin kautta. Kun yksilönoikeusdiskurssissa parisuhteen osapuolet nähtiin tasavertaisina kansalaisina julkisen alueella, niin rakkauskurssissa yksilöitä ei erotettu parisuhteesta vaan parisuhde nähtiin yksikkönä. Yksikkö oli kuitenkin ennen kaikkea ´läheisyksikkö´ arjessa, joka toteutui yksityisessä. Vaikka yksityinen–julkinen-erottelu on ongelmallinen nyky-yhteiskunnassa, on se mielestäni jossain määrin kuvaava. Pelkästään jo se, kuinka keskusteluissa sidottiin miehen ja naisen avioliitto osaksi yhteiskuntaa, osoittaa näiden instituutioiden eron – puhumattakaan lain muodosta, jossa instituutioiden erillisuus luodaan, vaikka parisuhdelaki onkin muotoiltu lakiteknisesti viittauksilla avioliittolakiin.

Ainoastaan diskurssi, jossa kannatettaisiin moninaisia perhemuotoja kiinnittämättä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen huomiota, voisi toimia diskurssina, jossa samaa sukupuolta olevien parisuhteet nähtäisiin kannatettavina instituutioina. Mikäli ne vielä olisivat samalla viivalla miehen ja naisen parisuhteiden kanssa, voisi mukaan mahdollisesti tulla oikeudet. Sosiaali- ja terveysministeriön mietinnössä ´Lapset ja rekisteröity parisuhde´ rekisteröidyt parisuhteet nähtiin mielellään vailla joitain oikeuksia, vaikka mietinnössä käytetyt tutkimukset eivät tukeneetkaan sitä kantaa. Parisuhteen osapuolille oltiin valmiita antamaan oikeuksia, mikäli ´jo olemassa olevan lapsen´ etu sitä vaati. Itse parisuhteilla ei näyttänyt olevan oikeuksia. Heidän parisuhteensa määriteltiin rakkauskurssin kautta, johon erilaiset oikeudet ja velvollisuudet eivät kuuluneet.

Samaa sukupuolta olevat puoliset voivat omassa elämässään merkityksellistää omaa parisuhdettaan rakkauskurssin kautta. Heidän parisuhteensa tulee hyväksytyksi ja oikeutetuksi sitä kautta.

Rakkauskurssi ei silti oikeuta samaa sukupuolta oleville puolisoille muuta kuin oikeuden sitoutua toisiinsa ja rakastaa toisiaan. Yksilönoikeuskurssilla heidän oikeutensa yksilöinä parisuhteessa turvataan, mutta kristillisellä ja luonnollisuusdiskurssilla parisuhteen oikeuksien puuttuminen perustellaan eikä parisuhdetta ladata samanlaisilla merkityksillä kuin miehen ja naisen avioliitto. Luonnollisuusdiskurssilla, kuten myös kristillisellä diskurssilla, samaa sukupuolta olevien parisuhteet tulevat ulossuljetuksi pyhästä järjestyksestä. Mahdollista on, että tänä päivänä, lähes kuusi vuotta myöhemmin, rekisteröidystä parisuhteesta voidaan puhua myös jollain muulla diskurssilla.

Rekisteröidyt parisuhteet toisintoistavat Judith Butlerin normatiivista heteroseksuaalisuuskaavaa, johon kuuluu ajatus naisellisista naisista ja miehekkäistä miehistä, jotka haluavat toisiaan heteroseksuaalisesti (Juvonen 2002, 209). Charpentierin sukupuoliuskoa vahvistava riitti, avioliitto, tulee toisintoistetuksi rekisteröidyissä parisuhteissa, kun heteroseksuaalisuus korvataan homoseksuaalisuudella. Sukupuolen kaltaisen vahvan vallitsevan tarinan toisintoistamista yritetään lailla kuitenkin välttää riisumalla rekisteröity parisuhde erilaisista avioliittoon kuuluvista merkityksellistämisen tavoista.

Parisuhdelaki tuli eduskunnan päätöksellä voimaan. Haluan vielä lopuksi siteerata eduskunnan pöytäkirjaa lain hyväksymisen tunnelmista.

”(Hälinää istuntosalissa, suosionosoituksia yleisöparvella)

Puhemies: (Koputtaa) Arvoisat edustajat ja arvoisa lehteriyleisö! Tässä salissa ei sallita mielenilmauksia. Pyydän käyttäytymään arvokkaasti ja vakaasti.” (vp 2001, PTK 105.)

6. HEDELMÖITYSHOITOLAKI

6.1. Hedelmöityshoitolaian käsittelystä

Hedelmöityshoitolaianhanke oli ollut vireillä jo parikymmentä vuotta ennen kuin lopullinen laki saatiin päätökseen. Lainvalmistelua leimasi keskustelu naisparien ja itsellisten naisten oikeuksista hedelmöityshoitoihin. Huomattavasti vähemmän huomiota kiinnitettiin lapsen tulevaan tiedonsaantioikeuteen ja sijaissyntyttämiseen (Mustola 2001, 318.) Viimeisin hallituksen esitys laeiksi hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta annettiin eduskunnalle vuoden 2006 helmikuussa ja lopulliset lait tulivat voimaan 1.9.2007. Edellisen kerran eduskunnassa käsiteltiin hedelmöityshoitoja ja isyyskonstruktioita, kun hallitus antoi esityksensä laeiksi sukuolujen ja alkioiden käytöstä hedelmöityshoidossa ja isyyslain muuttamisesta vuonna 2002 (HE 76/2002).

Hallitus joutui kuitenkin peruuttamaan esityksensä seuraavana vuonna, kun se eduskunnassa tehtyjen muutosten jälkeen ei enää kaikilta osin vastannut hallituksen näkemystä asiasta (Nieminen 2005, 13).

Hallituksen esityksessä 76/2002:ssa esitettiin naisparien ja itsellisten naisten lapsettomuushoitoihin liitettäväksi isyyskonstruktio, joka erosi heteropareihin liitetystä. Esityksen mukaan sukusolujen luovuttaja voitaisiin vahvistaa lapsen isäksi, mitä perusteltiin sillä, että muuten naisparien lapset jäisivät juridisesti isättömiksi ja heidän asemansa olisi erilainen kuin muiden lasten. Lakiesitys antoi biologiselle alkuperälle täysin eri merkityksen sen mukaan millaiseen perheeseen lapsi syntyy. Heteroparien kohdalla mahdollisuus kaksipuolisiin sukulaissuhteisiin nähtiin voimavarana, jolla voi olla lapselle suuri merkitys. Sen sijaan naisparien kohdalla lapsen todelliselle perheelle ja kasvuympäristölle ei annettu merkitystä vaan vain lapsen biologinen alkuperä olisi olennainen ja lapsen toinen vanhempi oli esityksen mukaan täysin ulkopuolinen henkilö. Hetero- ja lesboparien lasten ei-biologiset vanhemmat asetettiin esityksessä eriarvoiseen asemaan. Heteroparien lapsettomuus määriteltiin tahattomaksi lapsettomuudeksi ja hoitojen tavoitteena oli perheen hoito ja parisuhteen suojeleminen. Anna Tulipää näkeekin lakiesityksen olleen perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen vastainen. (Tulipää 2005, 185-195.)

Myös Liisa Nieminen pitää kummallisena perustuslakivaliokunnan tuolloin omaksumaa tulkintalinjaa hedelmöityshoitoihin ja rekisteröityyn parisuhteeseen, kun ottaa huomioon perus- ja ihmisoikeuksien erittäin merkittävän roolin Suomen oikeuskulttuurissa viimeisten kymmenen vuoden aikana. Niemisen mukaan perheoikeuden osalta ei kuitenkaan välttämättä voitu puhua samanlaisesta murroksesta, ainakaan kaikilta osin, vaan tuolloin siinä haluttiin pysyä osin perinteisissä ratkaisuissa. (Nieminen 2005, 15.)

Sosiaali- ja terveysministeriön yksimielisen mietinnön ”Lapset ja rekisteröity parisuhde” keskeisin ehdotus koski perheen sisäisen adoption mahdollistamista rekisteröidyssä parisuhteessa. Toimikunnan mukaan lainsäädäntöä tulisi tarkistaa siten, että rekisteröidyssä parisuhteessa elävät perheet olisivat samassa asemassa kuin avo- tai avioliitossa elävät perheet. Mietinnön ehdotukset eivät kuitenkaan ole olennaisimmilta osiltaan saaneet vastakaikua niin, että eduskunnassa olisi niiden osalta ryhdytty lainsäädäntöhankkeisiin. (KK 800/2006 vp, 888/2006 vp, STM mietintö.)

Hallituksen esityksen 3/2006:n pohjalta säädetyin lain mukaan hoitoja voidaan antaa niin hetero- ja naispareille kuin itsellisille naisillekin (vp 2001, EV 122, 2§). Kuten hallituksen esityksessä

vuodelta 2002, myös HE 3/2006:ssa kohdellaan hetero- ja naispareja eri tavoin. Naisparit ja itselliset naiset joutuvat esimerkiksi itse maksamaan hedelmöityshoidot, kun heteropareille yhteiskunta maksaa osan kustannuksista. Lailla luovutaan anonyymiluovutuksista ja hedelmöityshoidoin syntyvällä lapsella on oikeus tietää luovuttaja täytettyään 18 vuotta (EV 122/2006 vp, 14-19§, 23§). Jos hoitoa on annettu itselliselle naiselle tai naisparille, lapsen isäksi on vahvistettava mies, jonka siittiöitä on käytetty hoidoissa, jos hän on antanut suostumuksen isyyden vahvistamiseen (vp 2006, EV 122, 3a§).

Koska perheen sisäinen adoptio ei ole lain mukaan mahdollinen naispareille, ei toinen osapuoli voi adoptoida puolisonsa biologista lasta niin, että puoliset yhdessä olisivat lapsen holhoojia (vp 2006, LA 170). Siten lailla kohdellaan eri tavoin hedelmöityshoidoin alkunsa saaneen lapsen ei-biologista vanhempaa riippuen siitä, onko kyseessä hetero- vai naispari. Leimallista edustajien puheenvuoroissa lain käsittelyssä oli, että 'lapsen edulla' pyrittiin perustelemaan omaa näkökantaa. Paula Kuosmanen huomauttaa, että 'lapsen etua' käytetään välineenä perhepolitiikassa. Hallinnollinen lapsen edun käsite on tullut (ydin)perhe-käsitteen tilalle. (Kuosmanen 2003, 72-74.)

Kuten parisuhdelaki myös hedelmöityshoitolaki sai paljon julkisuutta ja jakoi vahvasti mielipiteitä yhteiskunnassa. Äänestyksestä eduskunnassa ennakoitiin tiukempaa kuin siitä lopulta tuli (Aamulehti 14.10.2006). Eroa oli lopulta 22 ääntä, kun 105 äänesti laajemman lain puolesta lakivaliokunnan mietintöä vastaan ja 83 kannatti hedelmöityshoitojen rajaamista vain avio- ja avopareille. Hallitusryhmät jakoutuivat melko tasan mietinnön vastustajiin ja puolustajiin vastustajien joukon ollessa hieman suurilukuisempi. Oppositioyryhmissä mietinnön vastustaminen taas sai hieman suuremman kannatuksen. Ero sukupuolten välillä sen sijaan oli huomattava. Miehistä 50 vastusti ja 68 puolsi lakivaliokunnan mietintöä eli suppeampaa lakiesitystä. Naisista vain 15 oli mietinnön kannalla 55:n äänestäessä sitä vastaan. Jakaumat vaalipiirien suhteen vastasivat hyvin parisuhdelain äänestyksen jakaumia. Helsingin ja Uudenmaan vaalipiireissä kannatettiin eniten hoitojen antamista myös yksinäisille naisille ja naispareille. Etelä-Savon, Keski-Suomen ja Vaasan vaalipiireissä taas oltiin selkeimmin hoitojen rajaamisen kannalla. (vp 2006, PTK 101, jakaumat.)

6.2. Kristillisdemokraattien Päivi Räsänen

6.2.1. Ideaaliperheenä heteroavioliitto

Kristillisdemokraattien Päivi Räsänen vastusti hedelmöityshoitojen antamista yksinäisille naisille ja naispareille. Heteropareillekin hän olisi suonut niitä vain, mikäli hoidoissa käytettäisiin parin omia

sukusoluja ja pari olisi virallistanut suhteensa avioliittolupauksella. Hän seurasi kannallaan kirkkohallituksen linjausta.

"Kirkkohallitus viimekesäisessä lausunnossaan otti rohkean kannan lapsen oikeuden puolesta korostaen vanhemmuuden sosiaalista, juridista ja biologista kokonaisuutta ja suositti hedelmöityshoidot rajattaviksi aviopareille heidän omilla sukusoluillaan." (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen.)

Päivi Räsänen tukeutui perusteluissaan kristilliseen diskurssiin, jossa auktoriteetin asema lankesi kirkkohallituksen kannanotoille. Kirkkohallituksen kanta oli hänelle kirkon virallinen kanta ja jos halusi uskontoon vedota, tuli silloin vedota virallisiin kirkon kantoihin (vp 2006, PTK 13, 5. Päivi Räsänen).

Vaikka Päivi Räsänen olikin kristillisdemokraatti, tukeutui hän eniten diskurssiin, jonka olen nimennyt lapsen oikeudet -diskurssiksi. Tässä diskurssissa kyse on siitä, että lapsella syntyessään on joitain oikeuksia, joita ei tule rikkoa huonolla lainsäädännöllä. Räsäselle lapsen yksi perusoikeus oli oikeus isään ja äitiin. "[L]apsella on syvään rakennettu tarve molempaa sukupuolta oleviin vanhempiinsa." Lapsen oikeudet seuraavat hänen mukaansa siitä luonnollisesta seikasta, että lisääntymiseen tarvitaan sekä mies että nainen.

"[L]apsella on tosiasiaissa olemassa biologinen äiti ja isä [...]. Ajattelen, että tämän pitäisi olla myös vahva viesti siitä, mikä on paras lapsen kasvatusympäristö. Luontohan toimii yleensäkin hyvin tarkoituksenmukaisesti."

Räsänen siis analogisesti päätteli reproduktiosta ideaaliperheen mallin. Luonto toimi selittäväenä tekijänä perhemallille siten, että lapsen geneettisestä alkuperästä seurasi äitiys ja isyys. Ihminen ei voinut Räsäsen mukaan taistella näitä luonnon tosiseikkoja vastaan vaan "tässä suhteessa tulisi olla nöyrä luonnon ja, sanoisinpa, Luojan edessä." (vp 2006, PTK 15, 22. Päivi Räsänen.) Tässä Räsäsellä yhdistyivätkin luonnollisuus- ja kristillinen diskurssi. Hän näki luonnon toteuttavan Luojan tarkoituksia.

Läpi keskustelujen kiistaa käytiinkin luonnollisuuden määrittelystä. Toisille edustajille luonnollisuus oli kristillisen maailmankuvan mukaista, toisille luonnollisuus määrittyi lähinnä biologian ja sukupuoliuskon kautta. Jotkut vieläpä näkivät luonnollisuuden kiistanalaisena kysymyksenä siten, että halusivat sisällyttää luonnollisuuteen uusia ryhmiä ja asioita ja haastaa totuttua tapaa käsittää luonnollisuus. Yhdessä puheenvuorossa ja yhdellä edustajalla nämä kaikki näkemykset saattoivat jopa esiintyä yhdessä. Omalla luonnollisuuden määritelmällä yritettiin suojautua oletettuun vasta-argumenttiin.

Räsäselle ideaaliperheen malli seurasi reproduktiosta. Hän ei halunnut erotella sosiaalista, juridista, biologista ja geneettistä vanhemmuutta toisistaan. Ja ennen kaikkea tämän vanhemmuuden kokonaisuuden tuli ilmetä erilaisina sosiaalisina sukupuolina. Räsänen kielsi kahden äidin perheiden olemassaolon. Ne olivat hänelle naispareja ja Räsäsen tarkennuksesta vieläpä lesbopareja (vp 2006, PTK 100, 75. Päivi Räsänen), joten perheen statusta ei tällaiselle perhemuodolle voinut antaa. Tällainen tarkennus viestii siitä, että jo naisparit rikkoivat ideaaliperheen mallia siten, ettei perheessä ollut kahta eri sosiaalista sukupuolta, mutta myös siten, että nämä naisparit poikkesivat myös seksuaaliselta suuntautumiseltaan ideaaliperheen muodostavan heteroparin seksuaalisuudesta. Ne olivat siis kaksinkertaisesti poikkeavia lapselle kasvuympäristönä.

Räsäselle naisparien vanhemmuus oli verrattavissa yksinhuoltajuuteen.

"Eli tässä tilanteessa, jos tämä hallituksen esitys toteutuu, niin se ei todellakaan merkitse, että lapsi saisi sitten kaksi äitiä. Hän saa vain sen yhden äidin, joka asuu sitten toisen naisen kaverina."

Hän kieltäytyi näkemästä sosiaalista vanhemmuutta näissä perheissä. Ellei ollut juridisesti äiti ei voinut olla myöskään sosiaalisesti äiti.

"Naisparien hedelmöityshoito-oikeutta on perusteltu sillä, että näin lapsi saisi kaksi rakastavaa vanhempaa. Tämäkään ei pidä paikkaansa. Rekisteröidystä parisuhteesta ei seuraa mitään vanhemmuuteen liittyviä oikeuksia tai velvollisuuksia. Eli [...] lapsi ei saa kahta vanhempaa vaan yhden."

Räsäsen kuvaus, että lapsi "saa vain sen yhden äidin, joka asuu sitten toisen naisen kaverina" perustui olettamukselle, että lapsi ilman sosiaalistumistakin tulkitse maailmaa heteroseksuaalisen matriisin mukaisesti. Lapsi näki äidin parisuhteen kaveruutena, koska toinen osapuoli ei ollut mies. (vp 2006, PTK 100, 75. Päivi Räsänen.) Samaan oletukseen perustui myös Räsäsen puhe lapsen oikeuksista synnynnäisinä oikeuksina. Yhtenä perusteluna lapsen oikeuksien ensisijaisuuteen Räsäselle olikin, ettei lapsi ollut voinut olla näissä sopimusjärjestelyissä mukana, mutta joutui silti sopeutumaan muiden tekemään sopimukseen. (vp 2006, PTK 100, 4. Päivi Räsänen.) Räsänen ilmeisesti oletti, että lapsi kysyttäessä vastustaisi tätä sopimusta.

Räsäsen perhekäsitys oli siis moderni ja perustahakuinen. Tätä perhekäsitystä hän perusteli ennen kaikkea lapsen oikeuksilla. Lapsen oikeudet taas seurasivat luonnon järjestyksestä (reproduktio) ja kristillisestä maailmankuvasta. Niin kuin Räsänen ei halunnut antaa yhteiskunnan tunnustusta samaa sukupuolta olevien parisuhteille, ei hän myöskään suostunut tunnustamaan tällaisia perheitä, joissa lapsi eli kahden samaa sukupuolta olevan aikuisen kanssa. Sen sijaan yksinhuoltajaperheet

olivat perheitä, vaikka poikkesivatkin ideaaliperhemallista. "Yksinhuoltajaperheet ovat suomalaista todellisuutta ja niiden taloudelliseen ja sosiaaliseen tukemiseen tulisi nykyistä enemmän panostaa." (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen). Niin kauan kun yksinhuoltajuus ei ollut tietoisesti harkittua, ei se vaarantanut vallitsevaa sukupuolijärjestystä. Sen voi sanoa syntyneen ns. perheideaaliin pyrkimisen oheistuotteena. Sen sijaan naisparien perheet suljettiin kokonaan järjestyksen ulkopuolelle nimeämällä ne siten, ettei tällaista uhkaavaa järjestystä oikeastaan ollut edes olemassa. Näissä perheissä parisuhde erottui omaksi kysymyksekseen ja vanhemmuus omaksi. Yhtä yhtenäistä kokonaisuutta nimeltä perhe ei tämä yksikkö kuitenkaan muodostanut.

Räsäselle perhe ei siis ollut puhtaan suhteen omainen suhde, jota voitaisi perheen kesken reflektoida ja muodostaa perheestä perheenjäsenten näköinen yksikkö. Perhe oli instituutio, jossa vallitsi ulkopuolelta asetetut toimintamallit. Perheen keskeisissä periaatteissa ei ollut 'neuvoteltavaa'.

Kristillisdemokraattien puheenvuorot hedelmöityshoitolakikeskusteluissa olivat yhtenäisiä ja perustuivat enimmäkseen luonnollisuusdiskurssiin ja lapsen oikeudet -diskurssiin. Nämä molemmat diskurssit olivat heillä kuitenkin läheisesti sidoksissa kristilliseen maailmankuvaan ja puhtaasti kristilliseen diskurssiinkin vedottiin heidän puheenvuoroissaan. Kuitenkin kristillisen diskurssin auktoriteetteihin vedottiin huomattavasti vähemmän kuin parisuhdelakikeskusteluissa. Kristillisdemokraattien puheenvuorot ja suuri osa Keskustan puheenvuoroista tukeutuivat hyvin samanlaiseen argumentointiin ja samanlaisiin diskursseihin. Niitä yhdisti enemmän tai vähemmän vahva sukupuoliusko. Samantyyppisiä näkökantoja löytyi myös kaikista muista puolueista paitsi Vihreistä.

6.2.2. Lapsen oikeus äitiin ja isään

Vanhemmuus oli Räsäselle siis sosiaalista, juridista, biologista ja geneettistä kokonaisuutta. Räsäselle sosiaalinen vanhemmuus jakautui kahteen erilaiseen vanhemmuuteen, äitiyteen ja isyyteen. Tällaista dikotomista vanhemmuuden mallia hän perusteli mm. toisen sukupuolen kunnioittamisella.

"Äidin ja isän muodostama kasvatuskaksikko tuo lapselle kaksi vanhempaa, mutta myös kahden eri sukupuolen näkökulman kasvatukseen. Isän ja äidin keskinäisen suhteen kautta tytöt ja pojat voivat parhaiten oppia kunnioittamaan vastakkaista sukupuolta ja myös arvostamaan omaa kehittyvää naiseuttaan ja miehisyttään. Lapsi saa paremman kosketuksen ihmisten erilaisuuteen kuin yksisukupuolisen vanhemmuuden kautta." (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen.)

Käytännössä lapselle ei kuitenkaan avautunut kuin yksi suunta kehittyä aikuiseksi, tytön

kasvaminen *tytöksi* ja pojan kasvaminen *pojaksi*. Näiden kahden position suhdetta määrittä ero ja tästä erosta ei tullut poiketa. Vaikka Räsäsen maailma rakentuikin eron kautta, se rakentui vain yhden eron kautta. Erilaisuuden kunnioittaminen oli toisen sukupuolen kunnioittamista, mikä olikin keskeistä, jos tarkoituksena oli, että ideaaliperheen kaltaisia perheitä rakentuisi yhteiskuntaan. Hänen rakkauskäsityksensä voi olettaa olleen romanttisen rakkauden mukainen, koska romanttisen rakkauden käsite pitää sisällään sukupuolieron ajatuksen sekä toisaalta mahdollisesti myös ajatuksen yhden ainoan oikean löytämisestä. Romanttisen rakkauden ajatus sopii Räsäsen kannanottoihin hyvin myös siinä mielessä, että se perustuu kumppanuuteen ja parisuhteen vaalimiseen toisin kuin puhtaan suhteen läpivirtaava rakkaus, joka ei käsitteenä viittaa mihinkään pysyvyyteen.

Perheideaaliaan ja vanhemmuuden jakaantumista äitiyteen ja isyyteen Räsänen perusteli lapsen oikeuksilla. Lapsen oikeudet -diskurssissa tiedonlähteenä hänellä toimi Mannerheimin lastensuojeluliiton puheenjohtaja, lastenpsykiatrian professori Tuula Tamminen ja arkikokemus sekä viittaus monenlaisiin tutkimuksiin, jotka kertoivat isättömyyden aiheuttamista ongelmista. Arkikokemusta hän toi esille siihen erikseen viittaamalla sekä siteeraten erästä keski-ikäistä miestä, joka oli varttunut kahden naisen perheessä ja kärsi edelleen siitä. Näin Räsänen siteeraa Tammista:

"Miten julmasti lain voimalla synnyttämme lähtökohdiltaan poikkeavia, täysin isättömiä lapsia! Onko se oikeudenmukaista? Yksin tai lesbosuhteessa elävät naiset ovat perustelleet lapsensaantioikeuttaan omien tarpeittensa lisäksi myös sillä, ettei isättömistä kasvuoloista ole tutkimusten mukaan haittaa lapselle. Perustelu on tieteellisesti horjuva, sillä kyseisiä tutkimuksia on vähän ja ne on tehty karkealla tasolla. Ennen kaikkea perustelu on eettisesti kestämätön." (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen.)

Tässä pyrittiin asettamaan kyseenalaiseksi tutkimukset, jotka tukivat vastapuolta. Sen sijaan oma tieto asiasta oli vakaammalla pohjalla.

Keskusteluja hallitsikin ylipäättään erilaisten tutkimustulosten esittely ja vastapuolen tutkimustulosten vähättely. Tieteellä ja tieteen edustajilla oli auktoriteettiasema. Räsäsen luonnollisuusdiskurssissa tiedonlähteinä toimivatkin kirkon ja tieteen edustajat sekä oma arkikokemus. Hänen luonnollisuusdiskurssinsa rakentui kristilliseen maailmankuvaan, tieteen 'totuuteen' ja sukupuoliuskoon. Hänen vähäinen tukeutumisensa välittömästi kristilliseen diskurssiin saattoi johtua hänen siviiliammattistaan lääkärinä. Lääkäriin merkitysmaailma on varmasti osin hänen kristillisestä merkitysmaailmastaan eroava. Tässä lakiesityksessä hänen taustansa lääkärinä saattoikin vaikuttaa enemmän käsiteltävän asian merkityksellistämiseen kuin parisuhdelain käsittelyssä.

Keski-ikäisen miehen siteeraus tuo hyvin esille Räsänen suhteen sosiaalistumiseen.

"Olen kahden naisen perheessä varttunut, nyt keski-ikäinen mies. [...] Kahden naisen antamat elämän eväät eivät kuitenkaan riittäneet aikuisen miehen saappaisiin astumiseen. Seurasi masennus ja vaikea oman miehisen identiteetin rakennus. Ensimmäisen lapsen syntymä herätti suurta hätää siitä, mistä ammentaa isyyden laatua.[...]" (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen.)

Vaikka Räsänen ei nähnytkään sukupuolta pelkästään sosiaalisena, hän näki, että sukupuolinen identiteetti tarvitsi rakennusaineita eikä voinut rakentua eheäksi ilman ulkopuolista vaikutusta. "Isän ja äidin keskinäisen suhteen kautta tytöt ja pojat voivat parhaiten oppia [...] arvostamaan omaa kehittyvää naiseuttaan ja miehisyttään." (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen). Vanhemmuudella oli siis tärkeä tehtävä lapsen sosiaalistamisessa tytöksi tai pojaksi ja lapsella oli tähän myös oikeus:"[...]lapsella on syvään rakennettu tarve molempaa sukupuolta oleviin vanhempiinsa." Räsänen mukaan molempia sukupuolia tarvittiin kasvatuksessa ja ellei näin lapsen arjessa ollut, koki lapsi sen puutteena.

"Jos isä eli miessukupuolta oleva vanhempi ei tuo mitään lisäarvoa kasvatukseen, niin miksi heitä sitten huudetaan vastuuseen perheestään? Arkikokemus ja myös tutkimukset osoittavat, että isällä on suuri merkitys lasten tasapainoisen kehityksen kannalta[...]." (vp 2006, PTK 15, 22. Päivi Räsänen.)

Eduskunnassa käytyjä keskusteluja hedelmöityshoidoista hallitsi vahvasti kahden oikeuden välinen ristiriita, toisaalta naisen oikeus lisääntyä toisaalta lapsen oikeus isään. Räsäsellä tämä oikeuspari esiintyi erityisen vahvana. Räsänen pyrki omalta osaltaan kehystämään keskustelun kysymykseksi naisen tai lapsen oikeudesta ja vieläpä siten, että oli kysymys nollasummamelistä.

"Lainsäätäjä joutuu tekemään keskeisen arvovalinnan kahden tarpeen välillä: lapsettomuuden ja isättömyyden. Jos vastakkain on asetettava miehettömän naisen lapsettomuus tai lapsen isättömyys, mielestäni lainsäätäjän tulee asettua heikoimman, lapsen, puolelle." (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen).

Räsänen käänsi yksilöoikeusdiskurssin puolelleen muotoilemalla kysymyksen yksilöoikeuksista lapsen yksilöoikeuksiksi aikuisten (naisten) yksilöoikeuksien sijaan. Tässäkin toisen yksilöoikeudet uhkasivat toisen yksilöoikeuksia. "Kun puhutaan tämän lain kohdalla yhdenvertaisuudesta, mielestäni tulee puhua ennen muuta lasten keskinäisestä yhdenvertaisuudesta[...]" (vp 2006, PTK 100, 75. Päivi Räsänen). Lisäksi hän toi esille perustuslakivaliokunnan kannan, jonka mukaan "[...] hedelmöityshoitojen rajaaminen naisen ja miehen muodostamille pareille ei rikkonut perustuslain yhdenvertaisuusperiaatetta vastaan." (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen).

Hedelmöityshoitoja ei tulisi antaa kuin aviopareille ja heillekin vain omilla sukusoluillaan, koska hedelmöityshoidot eivät Räsäselle olleet naisen tai miehen oikeus - vain avioparin. "Lapsi ei ole lääke, jonka saamista voitaisiin vaatia tasavertaisesti kaikille." Räsänen erotteli tässä yhteydessä käsitteen lapsettomuus siten, että "[l]apsettomuus on sosiaalinen ongelma, hedelmättömyys taas lääketieteellinen ja nimenomaan pariskunnan, ei yksilön ongelma." Paikoin hän puhui heteroparin hedelmättömyydestä tahattomana lapsettomuutena. Ei siis ollut parin oma vika, että he olivat lapsettomia, toisin kuin yksinäisten naisten ja naisparien kohdalla. Tätä hän perusteli sillä, että "[h]edelmöityshoidossa on viisautta jäljitellä luonnon omia valintoja." (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen.)

Tässä Räsänen oletti, että luonto rakentuisi joidenkin ideaalien mukaan. Hänelle luonnon periaatteet olivat heteroseksuaalisen matriisin mukaisia. Heteroseksuaalisen matriisin mukaisesti hän jakoi ihmiset kahteen toisistaan eroavaan sukupuoleen ja vaikka he eivät tietyiltä ominaisuuksiltaan täyttäisi (esimerkiksi lisääntymiskyvyltään) sukupuolioletuksen mukaista olemusta, olisivat he silti miehiä tai naisia, mutta sairaita sellaisia. He eivät täyttäisi sukupuolioletuksen mukaista ideaa, joten he olisivat vajavaisia ja tarvitsisivat siihen apua. Sairaushan on eräänlainen poikkeama ihmisen olemuksesta ja täten ns. virhe luonnossa. Siksi virheen korjaaminen olisi perusteltua. Hän tulkitsee luontoa kuin se toteuttaisi jotain tarkoitusta. "[L]apsen näkökulmasta on tärkeää, että luonnon tärkeimpiä periaatteita kunnioitetaan." (vp 2006, PTK 13, 5. Päivi Räsänen). Aviopareilla, jotka eivät *luonnostaan* tule raskaaksi, olisi oikeus hoitoihin. Hoitojen rajaamista vain aviopareille Räsänen perusteli sillä, että "[...]lasten kannalta on turvallisinta, että vanhemmat ovat tehneet julkisen ja laillisen sopimuksen yhteiselämästä." (vp 2006, PTK 15, 22. Päivi Räsänen).

Lähtökohtaista oikeutta hedelmöityshoitoihin ja lapseen ei siis olisi ennen kuin tietyt kriteerit olisivat täyttyneet. Hedelmöityshoidot olivatkin ainoa alue, jolla oltaisiin pystytty ajamaan tällaista ideaaliperheen politiikkaa. Lainsäädännöllä voidaan käytännössä kuitenkin tukea toisia perhemuotoja ja lainsäädännöllä pystytään vaikuttamaan perheen perustamiseen ja arkeen. Räsänen otti kantaa lainsäädännön ja politiikan vaikutukseen perheiden elämään vaatiessaan puheenvuorossaan parempaa perhepolitiikkaa, joka mahdollistaisi perheiden perustamisen hyvässä hedelmällisyysissä (vp 2006, PTK 15, 22. Päivi Räsänen). Räsänen siis toivoi, ettei hedelmöityshoitoihin tarvitsisi kuitenkaan turvautua.

Räsänen näki keskustelun naisten oikeuksista vaaralliseksi, sillä "[j]os lapsen saamista aletaan pitää juuri naisten oikeutena, niin samalla valitettavasti käy niin, että isät työnnetään yhä kauemmas

kasvatusvastuun ulkokehälle." (vp 2006, PTK 15, 22. Päivi Räsänen). Räsänen käyttikin mielestäni tasa-arvodiskurssia lyömäaseena vastustaessaan hedelmöityshoitoja muille kuin aviopareille. Tässä yhteydessä tasa-arvodiskurssi tarkoitti kuitenkin vain sukupuolten välistä tasa-arvoa. Perheen työnjako ja erityisesti isien hoitovapaat olivat ajankohtaisia aiheita ja Räsänen voi nähdä tässä viitannan aktiivisen isyyden puolesta. Räsänen käytti sukupuolten tasa-arvodiskurssia vastustaessaan seksuaalista tasa-arvoa. Tässä tasa-arvojen konfliktissa voi taas vain toinen voittaa. "Tätä lain linjausta on syytetty sukupuolten tasa-arvon vastaiseksi, isyyttä vähätteleväksi ja miestä syrjiväksi [...]." Suhteensa seksuaaliseen tasa-arvoon hän linjasi seuraavasti:

"Hedelmöityshoidossa on viisautta jäljitellä luonnon omia valintoja. Lapsen syntymiseen tarvitaan kahta eri sukupuolta eikä lapsia synny esimerkiksi vaihdevuodet ohittaneille naisille. Hoitojen rajoittaminen heteropareille ei ole seksuaalivähemmistöjen syrjintää, kuten ikärajoitteetkaan eivät ole ikärasismia."(vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen.)

Ihmetellessään aborttien suurta määrää Räsänen käytti taas tasa-arvodiskurssia hyväkseen.

"[V]oidaan ihmetellä sitä ristiriitaa, että meillä joka vuosi abortoidaan pääasiassa sosiaalisin perustein lähes 11 000 jo alkunsa saanutta lasta, vaikka heille olisi runsaasti lapsettomia koteja tarjolla. Jos nyt yksinäisille naisille tarkoituksella lääketieteen keinoin tuotetaan lapsia, miksi parisuhteen puute olisi edelleen peruste raskauden keskeytykselle?" (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen).

Tulkitsen tämän niin, että jos hoidot oltaisiin sallittu jatkossa myös yksinäisille naisille, niin raskaana oleva nainen ei olisi voinut käyttää perusteena abortille sitä, ettei ollut parisuhteessa ja täten naiset saisivat kantaa tämän lakiesityksen taakan. Vastakkainen merkitys tällä lausumalla olisi ollut, että voimaansaatettu laki muuttaisi asenneilmastoa siihen suuntaan, että hyväksyttäisiin helpommin moninaiset perhemuodot ja sitä kautta yksinäisten raskaana olevien naisten ei tarvitsisi kokea niin suurta poikkeavuutta toivotusta perhemallista ja he voisivat helpommin haluta synnyttää lapsen. Tätä Räsänen tuskin kuitenkaan tarkoitti, sillä silloin hän olisi tukenut vastustajien kantaa.

Muita hedelmöityshoitojen rajaamattomuudesta seuraavia uhkia Räsäselle olivat lain läpimenosta mahdollisesti seuraava lakialoite säätää samaa sukupuolta olevien adoptio-oikeudesta sekä yhteiskunnalle kertyvät menot, jotka aiheutuisivat elatustuen maksamisesta. (vp 2006, PTK 100, 4. Päivi Räsänen & vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen.)

Räsäselle lapsen oikeuksista tärkein olikin elämä. Hän painotti, ettei hedelmöityshoitojen rajaaminen avioparille merkinnyt viestiä siitä, että toiset lapset saisivat ei-toivotun lapsen leiman. Kaikki lapset olivat Räsäselle arvokkaita ja lisäksi syyttömiä omiin elinolosuhteisiinsa. (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen.) Kuitenkaan Räsänen ei kieltänyt sitä, että kaikki perhemuodot eivät

olleet yhtä toivottuja. Räsänen argumentointi oli pääasiassa lapsen oikeus -diskurssiin perustuvaa. Hänelle lapsen oikeudet tarkoittivat juridista lasten yhdenvertaisuutta sekä lapsen oikeutta tiettyyn perhemalliin. Tämän perhemallin Räsänen perusteli reproduktiolla ja luonnollisuusdiskurssilla sekä kristillisellä diskurssilla. Luonnollisuusdiskurssi perustui Räsänen puheenvuoroissa vahvasti sukupuoliuskoon. Lisäksi hän näki, että lapsen elämä alkaa hedelmöityksestä. Siksi hän kiivaasti vastusti ylimääräisten alkuiden tuottoa ja jo varastossa olevien anonyymialkuiden poisheittoa. (vp 2006, PTK 15, 22. Päivi Räsänen.)

Mitä muita oikeuksia lapsella oli? Mitkä tekijät uhkasivat lapsen hyvinvointia? Eduskunnan keskusteluissa perheiden aseman parantamisesta Räsänen näki lasten hyvinvointia uhkaavan perheen huono taloudellinen tilanne ja vanhempien antaman hoivan puute. Hän sanoi, että etenkin äidin työuupumus ennakoiki lapsen psyykkistä pahoinvointia – erityisesti masennusta ja itsemurha-alttiutta. Räsänen näki paremmaksi lasten hoitotavaksi lasten kotihoidon ja erityisesti äidin lastenhoidon, sillä äidin lastenhoitoa ei kyseenalaistettu pääasiallisena lastenhoitona. Hän myös totesi: ”Toinen merkittävä riskitekijä on etenkin isän pitkäaikaistyöttömyys.” Jos lapset tarvitsevat vanhempaa kotona, eikö isän kotona olemista voisi myös pitää suositeltavana. (vp 2001, PTK 139.) Ilmeisesti Räsänen tarkoitti tässä pitkäaikaistyöttömyyden psyykkisiä vaikutuksia.

Voisiko olla niin, että isän pitkäaikaistyöttömyys rikkoi sukupuolten välistä perinteistä tehtäväjakoa kuluttamisessa ja taloudellisessa toimijuudessa. Tällöin äidit olisivat asettuneet lasten kulutustarpeista huolehtijoiksi ja isät perimmäisiksi perheenelättäjiksi (Repo 2003, 85), mikä olisi rikkoutunut isän pitkäaikaistyöttömyyden takia. Varsinkin, kun ottaa huomioon, että Räsänen mukaan lapsella oli oikeus isään ja äitiin, niin voi olettaa, että sukupuolilla olisi eri rooleja tai ne olisivat olemuksellisesti erilaisia.

Kaiken kaikkiaan Räsänen kannanottoja leimasi naisten lapsensaantioikeuden kritisoiminen. Puhuessaan naisten oikeudesta lisääntymiseen hän viittasi, että lapsi olisi lääke lapsen saamisen tarpeeseen, mitä tulee näihin naisiin. Samalla hän kielsi tällaisen lääkkeen käytön kaikilta sitä haluavilta. (vp 2006, PTK 13, 2. Päivi Räsänen.)

6.3. Vihreiden Kirsi Ojansuu

6.3.1. Naisten yhdenvertaisuus

Vihreiden Kirsi Ojansuun puheenvuorot hedelmöityshoitolakikeskusteluissa eduskunnassa olivat hyvin samantyyppisiä puheenvuoroja kuin ne joita hän esitti parisuhdelakikeskusteluissa.

Perustellessaan itsellisten naisten ja naisparien oikeutta hedelmöityshoitoihin, hän tukeutui paljon rakkauskurssiin ja yksilönoikeuskurssiin. Puhun hedelmöityshoitojenkin osalta yksilönoikeuskurssista, vaikka edustajat puhuivat lähinnä yhdenvertaisuudesta puheenvuoroissaan. Kyse on kuitenkin mielestäni samasta kurssista, vaikka keskeinen käsite ei sama ollutkaan. Molempia käsitteitä käytettiin perustelemaan jokaisen yksilön yhtäläisiä oikeuksia ja molemmat käsitteet liittyivät hyvin läheisesti ihmisoikeussopimukseen ja perustuslakiin. Kyse oli yksilöiden yhtäläisestä kohtelusta. Kiistaa keskusteluissa käytiin kuitenkin siitä, mitkä olivat yksilönoikeuksia ja millä perusteilla yksilönoikeuksia voitiin rajoittaa.

Osa edustajista yrittikin muotoilla yksilönoikeuskurssin uudella tavalla. Siten, että kyse oli lasten yksilönoikeuksista. Lasten tuli olla juridisesti ja sukuasemaltaan samassa asemassa. Lisäksi lasten yksilönoikeuksiin kuului oikeus sekä isään että äitiin. Ojansuu ei nähnyt lasten ja naisten oikeuksia toisilleen vastakkaisina vaan sallimalla hedelmöityshoidot naisille ja naispareille edistettiin molempia. ”Keneltä on pois se, että vanhempi saa toivomansa lapsen ja lapsi rakastavan vanhemman?” (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu).

Ojansuun mukaan ”[...] lapsen hyvinvointiin vaikuttaa eniten se, kuinka paljon huolenpitoa ja rakkautta hän saa, ei vanhempien sukupuoli tai seksuaalinen suuntautuneisuus.” (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu). Lapsen etu määrittyi rakkauskurssissa saamansa rakkauden ja huolenpidon mukaan, ei joidenkin ulkoisten puitteiden mukaan. ”Lapsen etu on syntyä toivottuna ja rakastettuna, eivätkä muille kuin heteropareille annettavat hedelmöityshoidot vaaranna sitä, päinvastoin.” (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu).

Ojansuu vetosi puheenvuoroissaan ennen kaikkea naisten yhdenvertaisuuteen. Heti ensimmäisen puheenvuoronsa alussa hän painotti naisten yhdenvertaisuutta lakihankkeessa. ”On hienoa ja tärkeää, että hallitus on esityksessään päättänyt kohdella kaikkia naisia yhdenvertaisesti.” (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu). Lisäksi ”[p]erusteeton eri asemaan asettaminen on kiellettyä syrjintää, jollaista ei tule kirjata lakiin.” (vp 2006, PTK 100, 49. Kirsi Ojansuu). Hän näki tahattoman lapsettomuuden koskevan myös itsellisiä naisia ja naispareja, kun joissakin puheenvuoroissa käsite tahaton lapsettomuus nähtiin vain heteroparia koskevana. Hän ei siis tehnyt eroa heteroparin ja naisparin lapsettomuuden välillä.

”Tahaton lapsettomuus taas on aina traagista. Se pitäisi kaikkien ymmärtää. Minusta meillä ei ole oikeutta sulkea vanhemmuuden ovia niiltä, joille ei ole mahdollista hankkia lapsia ilman lääketieteellistä apua.” (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu).

Hänelle hallituksen esitys oli perustuslain yhdenvertaisuussäännösten mukainen. Hallituksen esityksen mukaisen lain hyväksymättä jättäminen taas olisi vaarantanut lapsen kahta tärkeää oikeutta. ”Vaarassa ovat lapsen ja lapsen äidinkin oikeus terveyteen ja lapsen oikeus tietää halutessaan biologinen alkuperänsä.” Ojansuu näki, että jos hedelmöityshoidot kielletäisiin kotimaassa ilman miestä eläviltä naisilta, lapsia joka tapauksessa hankittaisiin koti-inseminaatiolla tai ulkomailla hankituilla hoidoilla. (vp 2006, PTK 100, 49. Kirsi Ojansuu.) Lapsen oikeuksiin kuului Ojansuun mukaan siis oikeus terveyteen ja oikeus tietää biologinen alkuperänsä. Hän muotoili tässä kysymyksen siten, ettei ollut kuin kaksi vaihtoehtoa ja toisen niistä hän latasi negatiivisesti.

Ojansuulle kysymys kuuluikin: [...]millaisissa oloissa haluamme, että itselliset naiset ja naisparit tulevaisuudessa lapsensa hankkivat?” Tässä yhteydessä Ojansuu esitteli vaihtoehtoina hedelmöityshoidoille, että ”[...]lapsi hankitaan satunnaisen vastaantulijan kanssa tai että mennään parisuhteeseen ainoastaan lasten hankinnan takia[...]” Tämän vaihtoehtoisen toiminnan hän näki miesten hyväksikäyttönä ja lasten ja naisten terveyden vaarantamisena. (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu.) Hän muotoili asian siten, että oli myös miesten edun mukaista, että hedelmöityshoidot sallittaisiin myös itsellisille naisille ja naispareille. Keskusteluissa suuri enemmistö miehistä vastustikin hallituksen esitystä juuri puuttuvan isän takia.

6.3.2. Muuttuva perhe-elämä

Ojansuu viittasi edustaja Perhon puheenvuoroon puolustaessaan hedelmöityshoidot läpikäyneitä perheitä.

”[N]äillä hedelmöityshoidossa hyvinkin tarkat testit läpikäyneillä vanhemmiksi haluavilla ihmisillä edellytykset onnistua siinä vaikeassa tehtävässä ovat monin verroin paremmat kuin niillä, joille ei tehdä mitään, joille sattuman kautta syntyy. Elikkä siinä mielessä ennuste on se, että perheväkivaltaa tai päihdeongelmia näissä perheissä todennäköisesti on vähemmän ja lapsen on hyvä kasvaa näissä perheissä.”(vp 2006, PTK 13, 28. Kirsi Ojansuu.)

Ojansuu viittasikin yhdessä puheenvuorossa perheen hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin, joiksi hän nimesi perheväkivallan ja päihdeongelmat. Hänen mukaansa ”[...] Suomessa noin 200 000 lasta elää perheissä, joissa on perheväkivaltaa. Yhtä monen lapsen kotona kärsitään päihdeongelmista.” Perhe kriisissä -diskurssi näyttäytyi tässä yhteydessä siis siten, että perhettä uhkasivat erityisesti päihdeongelmat ja perheväkivalta. Lasten hyvinvointia perheissä ei siis Ojansuun mukaan

hedelmöityshoidoilla ainakaan olisi heikennetty. Hän painotti, että ”[o]n aika huomata, että hyvä kasvuympäristö perustuu muihin asioihin kuin vanhempien määrään, sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen.” (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu.)

Lasten hyvinvoinnilla Ojansuu perusteli moninaisia perheitä. ”Lapsen etua edistetään myös tukemalla sitä perhettä, jossa hän elää. Perhemuodon käyttäminen syrjinnän perusteluna kääntyy olemassa olevien lapsien etua vastaan [...]” Hän kyseenalaisti, että onnellisen lapsuuden tärkein tausta olisi ollut se, että vanhemmat olisivat heteropari eikä perheitä ollut Ojansuun mielestä syytä laittaa paremmuusjärjestykseen vanhempien määrän tai sukupuolen perusteella. (vp 2006, PTK 100, 49. Kirsi Ojansuu.)

Ojansuun puhe perheestä vastasi tässä postmodernia perhekäsitystä. Moninaiset perheet diskurssi olikin huomattavasti vahvempi hedelmöityshoitolakikeskusteluissa kuin parisuhdelakikeskusteluissa. Tätä diskurssia löytyi keskusteluissa eniten vihreiltä ja vasemmistolta sekä ylipäättään naiskansanedustajilta. Diskurssi ei kuitenkaan ollut välttämättä postmoderni siinä mielessä, ettei sillä olisi ollut perustaa, sillä Ojansuu puhui rakkauden ja huolenpidon merkityksestä perheessä. Perusta olisi siis mahdollisesti ollut jonkinlainen arvoperusta. Ojansuun puheenvuorot parisuhdelakikeskusteluissa tukisivat tätä johtopäätöstä. Hänestä rakkaus ja huolenpito olivat niin parisuhteen kuin vanhemmuudenkin perusta. ”Sen sijaan se, saako hän rakkautta ja huolenpitoa osakseen, on se kaikista olennaisin asia [...]” (vp 2006, PTK 100, 14. Kirsi Ojansuu). Rakkauskurssi ja moninaiset perheet -diskurssi toimi kiinteässä yhteydessä Ojansuun puheenvuoroissa.

Jos perheen nähtiin perustuvan rakkauteen ja huolenpitoon ja sen perusteella kannatettiin moninaisia perhemuotoja eikä uskottu rakenteiden määrävyyteen perhettä koossapitävänä voimana, oli rakkaudesta tullut uusi perhettä koossapitävä voima. Rakkaus puhtaan suhteen tarkoittamassa merkityksessä ei kuitenkaan ole tausta pysyvyydestä, vaan rakkaus voi muuttua ja loppua. Vaikka Ojansuu parisuhdelain kohdalla kieltäytyi näkemästä parisuhdetta sukupuoli-instituutiona, kannatti hän uutta lain rakenteistamaa instituutiota, jonka puitteissa rakastaa. Siksi hänen käsitystään parisuhteesta on vaikea mieltää pelkästään puhtaan suhteen omaiseksi. Ojansuusta parisuhteen perusta oli sitoutumisessa ja kunnioituksessa, kun taas vanhemmuuden perusta oli rakkaudessa ja huolenpidossa. Rakkauskurssilla tuettiin molempia suhteita, mutta rakkaus näissä suhteissa oli varmastikin olemukseltaan erilaista.

Lisäksi epäilen, että Ojansuu olisi nähnyt vanhemman ja lapsen suhteen puhtaan suhteen tavoin eli sopimuksenvaraisena, vaikka hän näkikin suhteen perustana vain rakkauden sukupuoli-instituution sijaan. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö vanhemman ja lapsen suhde olisi voinut olla jollain muulla tavoin rakenteiden määrittämä. Mielestäni Ojansuun kuvaus perheestä on yhtä lailla mahdollista nähdä instituutiona. Sukupuoli-instituution sijaan kyse olisi huolenpitoinstituutiosta.

Ojansuu tuki omaa kantaansa tieteellisillä tutkimuksilla ja kirkon ihmisoikeusasiain neuvottelukunnan Kionin näkemyksillä sekä oikeuslähteillä, kuten perustuslailla ja YK:n lapsen oikeuksien julistuksella. Ojansuun käyttämissä tutkimuksissa oli tutkittu olemassa olevia perheitä ja lasten hyvinvointia näissä perheissä. Näillä tutkimuksilla hän ilmeisesti halusi vastata puheeseen lapsen oikeudesta isään ja tämän oikeuden laiminlyönnistä johtuviin haittoihin. Kionin näkemyksiin viittaamalla hän rikkoi kristillisen diskurssin yhtenäisyyttä. Hän teki mahdolliseksi sen, ettei ollut kristinuskon vastaista kannattaa hallituksen esitystä. Ylipäättään retorisenä taktiikkana oli hänelläkin kilpailevan näkemyksen tiedonlähteiden vähättely.

”On ikävää, että tieteellisten tutkimusten tuloksia vääristellään täällä. [...] Sitten ed. Räsänen nimittää näennäistieteelliseksi tutkimuksiksi ne kansainväliset pitkäaikaisseurannat, joissa selkeästi on osoitettu, että perhemuodolla ei ole merkitystä lapsen kehitykseen, kasvoi hän sitten lesboperheessä tai itsellisen naisen kanssa.” (vp 2006, PTK 100, 14. Kirsi Ojansuu).

Moninaiset perheet -diskurssi pohjasi Ojansuun argumentoinnissa paljolti reagointiin arkitodellisuuteen. Toisaalta hän painotti, ettei halunnut asettaa perheitä arvojärjestykseen. Mitään perheideaalia ei tulisi olla ja politiikkaa tulisi tehdä olemassa oleville perheille.

”Tunnustetaan tosiasiat. Perhe-elämä on muuttunut. Tällä hetkellä viidennes perheistä on jotakin muuta kuin miehen, naisen ja heidän yhteisten lastensa muodostama ydinperhe. Yksinhuoltajat, naisparien perheet ja uusioperheet ovat jo nyt osa suomalaista arkea. Perhe-elämän muutosta ei voida tällä eikä millään muullakaan lailla estää.”

Lisäksi hän, kuten monet muutkin edustajat, vähättelivät lain merkitystä ja painottivat, että naisparien ja itsellisten naisten kohdalla kyse oli vain marginaalisesta joukosta hedelmöityshoitoja tarvitsevien joukossa. (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu.)

Ojansuu huomioi puheenvuoroissaan myös luonnollisuusdiskurssin ja vastasi siihen omilla perusteluillaan.

”On totta, että hedelmöityshoidot ylittävät niin sanotun perinteisen luonnollisuuden rajan. Kuitenkin lääketieteessä tuo raja on ylitetty jo aikoja sitten. [...] Silti ainoastaan lisääntymiserveytyteen liittyvä lainsäädäntö herättää vahvoja reaktioita ja intohimoja, toisin kuin muut terveydenhuollon uudet

teknologiat. Elämän synnyttämisen pyrkimys sinänsä on ihmisille luonnollista, eikä sen pyrkimyksen toteuttaminen lääketieteellisen teknologian avulla tee siitä luonnotonta.” (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu.)

Hän muotoili kysymyksen luonnollisuudesta uudella tavalla. Luonnollista ihmisille oli nyt elämän synnyttämisen pyrkimys. Ojansuu ei erotellut tässä sitä, missä yhteydessä elämän synnyttämisen pyrkimys oli luonnollista, vaan totesi sen koskettavan kaikkia ihmisiä olosuhteista ja taustoista riippumatta. Tässä pyrkimyksessä lääketieteen olisi tullut auttaa tietyn edellytyksin. Ojansuu muistutti, ettei muita raskautta suunnittelevia testattu yhtä tarkasti kuin hedelmöityshoidot aloittavat testattiin. Millaisia näiden vanhemmuuden kriteerien olisi tullut sitten olla? Siihen Ojansuu ei ottanut kantaa puheenvuorossaan. Mielenkiintoista on edellisessä sitaatissa Ojansuun puhe lisääntymisterveydestä. Kyseistä käsitettä ei muualla keskusteluissa varsinaisesti esiintynyt. Käsite viittaa mielestäni siihen, että ellei elämän synnyttämisen pyrkimykseen saanut apua, ei tällöin saanut terveydenhoitoa. Terveysteen kuului siis myös lisääntyminen.

Ensimmäisen käsittelyn varsinaisessa puheenvuorossa Ojansuu jatkoi luonnollisuusargumenttinsa kehittelyä analogisesti. Hänen mielestään naisparien ja itsellisten naisten hedelmöityshoitojen vastustajien olisi tullut vastustaa myös elinsiirtoja ja tehohoitoja, mikäli he olisivat halunneet olla johdonmukaisia luonnollisuuden vaatimuksessaan.

”Elikkä jos ne, jotka perustelevat nyt tätä luonnonjärjestyksellä, että hoitoja ei anneta lesbopareille, niin heidän tulisi olla sitten näitä elinsiirtoja vastaan. Jos niin ei ole, niin silloin osoittautuu, että he vaan ovat moralisteja tässä kysymyksessä ja haluavat nimenomaan arvottaa perheet eriarvoiseen asemaan.” (vp 2006, PTK 100, 49. Kirsi Ojansuu.)

Ojansuu arvotti moralismin negatiivisesti tämän lain käsittelyn yhteydessä.

Keskusteluissa hedelmöityshoidoin lasta haluavat naisparit ja itselliset naiset näyttäytyivät joissakin puheenvuoroissa itsekkäinä. Vihreiden Oras Tynkkynen viittasikin yhdessä puheenvuorossaan tähän itsekkääksi leimaamiseen.

”Ed. Rauhala esitti, että lapsen hankkiminen silloin, kun kyse on itsellisistä naisista ja naispareista, on jotenkin itsestä. Väittäisin kyllä, että jos tarkastellaan vanhempien näkökulmasta, niin lapsen hankkiminen on aina aika lailla itsestä ihan riippumatta siitä, millainen perhemuoto on ja mikä on vanhemman sukupuoli.” (vp 2006, PTK 15, 8. Oras Tynkkynen.)

Keskustelun voi ylipäättään sanoa koskettaneen henkilökohtaisesti keskusteluun osallistuvia. Useassa puheenvuorossa viitattiinkin siihen, että keskusteluissa leimattiin ikävällä tavalla osa

perheistä ja lapsista perhemuodon perusteella. Leimaamisen kokeminen epämiellyttäväksi ei kuitenkaan tarkoittanut, että kyseinen edustaja olisi ollut hallituksen esityksen puolella.

Myös Ojansuu koki keskustelun joitakin loukkaavana. Hän ihmetteli sitä, että ”[...] asiaan vahvimmin tuntuivat kantaa ottavan ne, joita laki ei koskenut eikä koskaan tullut koskemaankaan.” Samassa yhteydessä hän nosti esille perheiden hetero-oletuksen. ”Ajatus lasten hankinnasta ilman edes ohikiitävää heteroparisuhdetta tuntuu pelottavan ja huolettavan kovasti.” (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu.) Joissain puheenvuoroissa sillä olikin suuri merkitys, kuinka yksinhuoltajaksi oli päädytty. Tarkoituksellisesti ei olisi tullut isättömiä lapsia tehdä.

Ojansuun mielestä pitkään toiminutta käytäntöä ei ollut syytä lailla kieltää vaan ”hyvä ja vastuullinen hoitokäytäntö” tuli lailla vahvistaa lakiin. Hänen mielestään käytäntö, jossa hoitava lääkäri päätti kenelle hoitoja annettiin, oli osoittautunut toimivaksi. Keskusteluissa ei juurikaan kriittisesti tarkasteltu näitä hoitojen antamisen edellytyksiä, vaikka lääkäreille lankesi huomattava valta päättää kenellä oli mahdollisuus hedelmöityshoitoihin. Lääkäreiden toiminta-alue laajeni tässä kysymyksessä yli heidän varsinaisen professionsa. Heidän tehtäväkenttensä läheni sosiaalityöntekijän kenttää määrittäessään sitä kenestä oli vanhemmaksi.

Kirsi Ojansuu päätti ensimmäisen puheenvuoronsa sanoihin:

”Meidän on nyt mahdollista hyväksyä laki, joka on positiivinen ja elämänmyönteinen laki. Meillä on mahdollisuus asettua elämän synnyttämisen puolelle. Me voimme hyväksyä lain, joka ei vahingoita ketään ja joka ei vie keneltäkään mitään pois. Tämän lain hyväksymisestä seuraa onnellisia perheitä, toivottuja lapsia ja vähemmän ahdistuneita aikuisia.” (vp 2006, PTK 13, 3. Kirsi Ojansuu.)

6.4. Keskustan Inkeri Kerola

6.4.1. Lailla ohjattava perhe-elämää

Paula Lehtomäen sijasta analysoin Inkeri Kerolan puheenvuoroja hedelmöityshoitolakikeskusteluissa, koska Lehtomäki oli laista käytyjen lähetekeskustelujen aikana äitiyslomalla. Inkeri Kerola oli yksi niistä Keskustan seitsemästä naiskansanedustajasta, jotka äänestivät hallituksen esitystä vastaan. Keskusta oli äänestyksessä sikäli poikkeuksellinen puolue, että lukuun ottamatta Kristillisdemokraatteja, Keskusta oli ainoa puolue, jossa enemmistö naisedustajista (7 edustajaa) äänesti itsellisten naisten ja naisparien hedelmöityshoitoja vastaan. Muun muassa Paula Lehtomäki kuului Keskustan naisedustajien vähemmistöön, joka äänesti

itsellisten naisten ja naisparien hedelmöityshoitojen puolesta. Jakauma oli naisissa silti suhteellisen tasainen, sillä viisi naisedustajaa äänesti hallituksen esityksen puolesta. Puolueen mieskansanedustajien jakauma olikin paljon enemmän kallellaan hallituksen esityksen vastustajiin – 30 äänesti rajatun lain puolesta kahdeksan salliessa hoidot myös naispareille ja itsellisille naisille. (Helsingin Sanomat 14.10.2006.)

Inkeri Kerolan mukaan lainsäädäntöä ei tullut laatia vakiintuneen käytännön mukaan vaan arvoperustaisesti. ”Jos käytänteet alkavat todella sanella lainsäädäntöämme, olemme kohta huutavassa hukassa. Viitataan tällä hoidon sallimiseen nimenomaan naisille ja naispareille.”(vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola). Hän kuitenkin totesi vastauspuheenvuorossaan, että ”[a]siaan suhtautumisen taustalla on kuitenkin ennen kaikkea jokaisen edustajan arvomaailma, suhtautuminen elämään, vakaumukselliset seikat, eivät kuitenkaan tutkimukset.” (vp 2006, PTK 100, 68. Inkeri Kerola). Hänen mukaansa laki koskettikin perimmäisiä kysymyksiä ja vaati asioiden pohtimista arvoperustaisesti. (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola).

Hänen mielestään oikean ja hyvän tajuaminen vaati luonteenlujuutta, jota tässäkin lain käsittelyssä tarvittiin.

”Ihmiset ovat yleensä taipuvaisia ajautumaan yleisen mielipiteen ajatusmalliin ilman luonteenlujuutta. Yleisen mielipiteen paine vaikuttaa heikkoon yksilöön niin, että se tukahduttaa tajun oikeasta ja hyvästä. Jos yhteiskunta koostuisi vain tällaisista heikoista yksilöistä, yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus olisi vaarassa ja sivistyksestä tulisi vain tyhjä ulkokuori.” (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.)

Hän esitti tässä asian siten, että vastapuoli olisi ajautunut yleisen mielipiteen ajatusmalliin vailla omaa arvopohdintaa ja heidän tajunsa oikeasta ja hyvästä olisi tukahtunut. Oikea ja hyvä näyttäytyivät tässä siten, että jokaisen taju oikeasta ja hyvästä olisi ollut samansuuntainen ellei se olisi tukahtunut yleisen mielipiteen paineen alla. Sen sijaan hän itse otti tässä moraalinvartijan roolin, mikä oli tärkeää yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja sivistyksen puolustuksessa. Joten hallituksen esityksen puolustajat saivat hänen puheessaan heikon yksilön paikan.

Hänelle oikeudenmukaisuus oli toimimista sukupuolensa ja seksuaalisuutensa määrittämässä rajoissa. Vaikka toimintamahdollisuudet riippuivat näistä rajoista, ei se vähentänyt ihmisen ihmisarvoa. Hän siis erotti toisistaan moraalittoman toiminnan ja ihmisarvon.

”En siis aseta ihmisiä järjestykseen, toista toisen edelle, sen sijaan toiminta erottaa ihmiset toisistaan. [...] ja korostan, että ihmisarvoa ei mitata liitoilla tai lapsettomuushoidoilla. Lapsen arvoa ei mitata sillä, miten tai minkä seurauksena he ovat syntyneet.”

Kyse ei Kerolan mielestä ollut myöskään suvaitsemattomuudesta. Hän kysyikin: ”Jos emme ole kaikesta samaa mieltä, tarkoittaako se suvaitsemattomuutta vai toisinpäin, tai jos ajattelen lapsen edusta lailla, niin onko sekin suvaitsemattomuutta?” (vp 2006, PTK 100, 68. Inkeri Kerola.) Keskusteluissa hoitojen rajaamisen kannattajat tulivatkin asemoiduiksi helposti suvaitsemattomiksi. Ehkä siksi he painottivat mieluummin lapsen oikeuksia kuin vetosivat moraaliiin. Olihan mahdollista asemoitua itse suvaitsevaiseksi, mutta lapsen etuun vedoten kieltää joiltain ihmisryhmiltä hedelmöityshoidot. Vain muutamassa hallituksen esitystä vastustavassa puheenvuorossa nostettiin selvästi esille, että tässä tulisi säätää lakia moraalin ohjaamana.

Kerolasta kysymys oli ennen kaikkea moraalista. Hänen mielestään hoidon saamisen edellytykseksi tuli asettaa tietty perhemalli.

”Nyt hoidon saamisen edellytykseksi ei ehdoteta elämistä tietyn tyyppisessä parisuhteessa ja määritelmän tarkoituksena onkin yksinkertaistaa lakitekstiä ja luvallistaa epäeettinen toiminta.”

Kuitenkin Kerolastakin lapsen etuna oli tietyn moraalin noudattaminen. Hän ilmeisesti hyväksyi yksinhuoltajaperheet ym., kunhan niissä ei lähtökohtaisesti ollut ollut tarkoituksena molempien vanhempien puuttuminen. ”Yhteiskunnan ei tule omalla toiminnallaan aiheuttaa tilanteita, joissa kansalaisella ei lähtökohtaisesti ole molempia vanhempia.” (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.)

Tästä ajatusmallista poiketen hän kuitenkin kannatti lesken oikeutta hedelmöityshoitoihin, siinä tapauksessa, että parin sulusoluilla oli jo saatu aikaan alkioita.

”Jos hedelmöityshoidon tuloksena on syntynyt avioparin omia alkioita ja mies kuolee, leskellä pitäisi olla oikeus säilyttää alkiot ja käyttää niitä oman lapsettomuutensa hoidossa.”

Tämä käsitys tulee ymmärrettävämmäksi, jos sen suhteuttaa Kerolan näkemyksiin lapsen oikeudesta elämään. Hänen mukaan alkioita ei tulisi voida hävittää toisen vanhemman päätöksellä eikä tulisi käyttää muihin tarkoituksiin kuin elämän synnyttämiseen. Hänelle lapsen oikeus elämään oli ensiarvoisen tärkeää ja lapsen elämä alkoi alkioista. (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.)

Huomionarvoista hänen kannassaan leskien hedelmöityshoitojen puolesta oli kuitenkin se, ettei hän siinä yhteydessä nostanut esille lapsen oikeutta elämään vaan ”hedelmöityshoitoa saaneen lesken oikeu[den] saada lapsi”. Lisäksi hän näki, että leski kärsi lapsettomuudesta, vaikka hänen miehensä oli kuollut. Aivan puheenvuoronsa lopussa hän kuitenkin toivoi, ettei ”miehen kuolemantapaus olisi automaattinen kuolema myös alkioille.” (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.)

Kerola erotti lääketieteellisen lapsettomuuden ja sosiaalisen lapsettomuuden toisistaan. ”Tahattomasta lapsettomuudesta on kysymys silloin, kun miehessä tai naisessa taikka molemmissa olevan lääketieteellisen syyn vuoksi ei kyetä aikaansaamaan lasta.” Hän ymmärsi sukupuolen heteroseksuaalisen matriisin mukaisesti. Heteroseksuaalinen matriisi oli hänelle lääketieteellistä todellisuutta – todellisuutta, joka on objektiivista. Biologinen sukupuoli määrittä ihmisen toiminnan. Sukupuolen biologian hän näki tässä olevan erillään sosiaalisesta sukupuolesta. Vanhemmuus oli isyyttä ja äitiyttä. Kerola näki vanhemmuuden sukupuolena ja kysyi naisparien ja itsellisten naisten lasten isien perään. ”Kuka sitten on se isä? Se äitikö?” Lääketieteellinen diskurssi yhdistyi luonnollisuusdiskurssiin Kerolan kysyessä: ”Jos naisparien muodostama perhemalli olisi biologisesti terve, montako ihmistä maan päällä talsisi?”(vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola). Perheen biologinen terveys määrittyi Kerolasta lisääntymiskyvyn kautta, siten että lisääntyminen oli sidottu tiukasti perheen sisälle.

Kerolan puhetta voisi kutsua lääketieteelliseksi diskurssiksi. Lääketieteellistä diskurssia löytyi hallituksen esitystä vastustavien puheista, mutta ei juurikaan esitystä puoltavien kannanotoista. Poikkeuksen muodostikin Kirsi Ojansuu, joka puhui lisääntymisterveydestä. Vihreiden Jyrki Kasvi viittasi puheenvuoroissaan näihin diskursseihin, joilla puolustettiin tiettyä perhemallia sovellettavaksi hedelmöityshoitoihin. Hän kyseenalaisti auktoriteetit, joihin näissä diskursseissa vedottiin. ”Oikeaa perhemallia ja lastenkasvatusta ovat määritelleet ensin teologit, sitten lääkärit, psykiatrit ja psykologit ja nyt viimein poliitikot.” (vp 2006, PTK 13, 45. Jyrki Kasvi). Kerola käytti puheenvuoroissaan auktoriteetteina lääkäreitä, psykiatreja, lastenpsykiatreja ja lastenpsykiatrian oppikirjoja. Hän kertoi useiden lääkäreiden ja psykiatrien olleen sitä mieltä, että ”isän puuttuminen ja omien juurien epämääräisyys vaikuttavat huomattavan negatiivisesti lapsen identiteetin rakentumiseen. [...]Lapsi alkaa kuitenkin hämmästellen kysellä alkuperäänsä parhaimmillaan jo parin vuoden iässä.” (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola).

Kerolan mielestä kysymys isästä kosketti ennen kaikkea lapsen oikeutta tietää omat juurensa ja lapsen oikeutta sosiaaliseen isään.

Hän muotoili lakiesityksen kysymykseksi siitä, ”[o]nko lapsella oikeus saada tietää alkuperänsä vai onko lapsella oikeus äitiin ja isään?” Lisäksi hän sanoi, ettei tieto alkuperästä ollut riittävä vaatimus. Hän kannattikin hoitojen antamista vain avioliitossa oleville naisille ja miehille. (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.) Hänen muotoilemansa kysymys oli mielestäni harhaanjohtava, sillä kysymys lapsen oikeudesta saada tietää alkuperänsä koskee myös avioliitossa hedelmöityshoidoin syntyneitä

lapsia, jos hoidoissa on käytetty vieraan miehen sukusoluja. Itse asiassa lapsen tiedonsaantioikeus kärsii todellisuudessa luultavasti enemmän tällaisissa tapauksissa, koska lapsen vanhemmat voivat päättää haluavatko he kertoa lapselle tämän alkuperästä. Kerolan näkemykset olisivat johdonmukaisia, mikäli hän olisi kannattanut hoitojen antamista vain parin omilla sukusoluilla. Kerola ei kuitenkaan puheenvuoroissaan viitannut, että hän olisi ollut tällaisen ajatuksen kannalla.

Hän toi kuitenkin esiin mielipiteensä sijaissyntytyksestä, jota hän niinkään myös vastusti. (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola). Mielenkiintoista keskusteluissa on, että vain harvoin puheenvuoroissa tuotiin esille sijaissyntytykset, vaikka ne olisivat koskettaneet samoja oikeuksia kuin mistä lakiesityksessä säädettiin, mutta naisparien ja itsellisten naisten sijaan miespareja ja itsellisiä miehiä. Toisaalta sijaissyntytyksiin viitattiin lähinnä hallituksen esitystä vastustavien edustajien puheenvuoroissa. Niin kuin teki myös Inkeri Kerola. Niihin viitattiin joko siten, että tuotiin esille vastustus myös sijaissyntytyksien sallimiseen tai siten, että ihmeteltiin sitä, miksi lain ulkopuolelle oli jätetty sijaissyntytykset. Syyksi, miksi sijaissyntytykset olisi haluttu mukaan lain piiriin, mainittiin naiset, joilla oli toimivat munasarjat, mutta kohtu puuttui. Sijaissyntytystä tarkasteltiin siis naisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta, ei miesten oikeutena lisääntyä.

Kerolan mukaan lakia tuli siis säätää moraalien mukaan. Hänen mielestään hedelmöityshoitolaki tarvittiin mahdollisimman pian ja se olisi hyvä laatia niin, että ”avioliitossa elävät, lapsettomuudesta kärsivät nainen ja mies saavat lailla turvattua ja valvottua hoitoa.” Hän lisäsi vielä, että ”yhteiskunnalla on oikeutettu tarve valvoa toimintaa, joka koskee elämän peruskysymyksiä.” (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.) Kysymys naisten yhdenvertaisuudesta ei hänen mielestään ollut oleellinen tässä yhteydessä. Hän muistutti, ettei naisten yhdenvertaisuus toteutunut aina muuallakaan lainsäädännössä.

”Voisin luetella useita ja taas useita lakeja, joissa naiset ovat keskenään jo nyt eriarvoisessa asemassa. Haluaisinpa nähdä sen päivän, jolloin lainsäädännöllä mahdollistetaan naisten tasa-arvo koko maailmassa.” (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.)

Vaikka Kerola oli sitä mieltä, että lailla tuli määrittää sitä kenelle hoitoja voitiin antaa, olisi hän antanut lääkäreille oikeuden päättää hoitojen aloittamisesta ”lääkärintiikan” mukaan. Hän toivoi, ”että lääkärit saavat oman vakaumuksensa, arvopohjansa mukaisesti tehdä oikeaksi näkemänsä ratkaisut kohdatessaan vastaanotolleen tulevan pariskunnan.”(vp 2006, PTK 100, 68. Inkeri Kerola.) Ilmeisesti hän luotti, ettei lääkärintiikka poikennut hänen moraalistaan merkittävästi.

6.4.2. Lapsen etu

Myös Kerola puhui paljon lapsen oikeuksista. Hänestä lapsen oikeuksia olivat Suomen Lääkäriliittoa seuraten oikeus syntyä sosiaalisesti turvalliseen ympäristöön ja oikeus isään ja äitiin. Hänelle lapsen oikeuksien määrittelyssä tiedonlähteinä toimivat lääkärit ja psykiatrit. Näistä oikeuksista hän johtikin oman moraalisen näkemyksensä, jota hän toi esille puheenvuoroissaan. Lapsen oikeudet toimivat siis perimmäisenä asioiden oikeuttajana. Muita lapsen oikeuksia olivat lapsen oikeus elämään ja lapsen oikeus tietää alkuperänsä. Kerola ei maininnut lapsen oikeutta tietää alkuperänsä suoranaisesti oikeutena, mutta viittasi useaan otteeseen, että se oli lapselle tärkeää. (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.)

Lapsen oikeudet pohjasivat ydinperhemalliin Kerolan puheessa. Hänen mukaan lapsella oli oikeus molempaa sukupuolta olevaan vanhempaan. Hän vetosi tässä lastenpsykiatriaan, jonka mukaan lapsi tarvitsi samaistumiskohteeseen isän ja äidin, jotta seksuaalinen identiteetti voi rakentua normaaliksi.

”Lastenpsykiatrian oppikirjat pohjaavat ajatukseen, että ensimmäisen ikävuoden aikana äiti on tärkeämpi ja isä on läsnä olevana. Ensimmäisen ikävuoden jälkeen isän merkitys kuitenkin korostuu ja jää pysyväksi. Usein vedotaan ajatukseen, että riittää sukupuoleen katsomatta, että on kaksi aikuista. Tämä on perusteltua korkeintaan taloudellisena näkökohtana. Lapsen kehitys tapahtuu samastumalla aikuisiin ja hoivaaviin vanhempiin. Jos vanhemmat ovat samaa sukupuolta, lapsen seksuaalisen identiteetin rakentumisesta muodostuu ongelma. Tästä on riittävästi tutkimustietoa.” (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.)

Lastenpsykiatria toimi tiedonlähteenä myös lapsen tarpeelle tietää omat juurensa. Hän viittasi ”arvostetun lastenpsykiatrin” lausuntoihin puolustaessaan isän roolia.

”Isällä ja äidillä on luovuttamaton arvo lapsen identiteetin kehittymisen kannalta. Isättömiä lapsia on aina ollut, mutta lapsi tarvitsee tiedon molemmista vanhemmistaan. Ajatus, että isä on siemennestettä koeputkessa ilman, että lapsella on minkäänlaista käsitystä isän perheestä, juurista, taustasta, on hankala asia. Isän puuttuminen voi mietittyä läpi elämän.” (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola.)

Lapsen etuun Kerola viittasi myös perustellessaan johdonmukaisuutta adoptiolain ja kannattamansa hedelmöityshoitolain välillä. Kysymys adoptoinnin mahdollisuudesta yksinäiselle naiselle oli hänen mielestään toinen. ”Tarkka seulonta adoptointiprosessissa kohdentuu mielestäni nimenomaan lapsen edun etsimiseen, ei aikuisen edun etsimiseen.” (vp 2006, PTK 100, 68. Inkeri Kerola). Tässä hän antoi ymmärtää, että hedelmöityshoitojen salliminen yksinäisille naisille kohdentuisi nimenomaan aikuisen edun etsimiseen.

Naisten yhdenvertaisuuden puolustamisen sijaan hän olikin lasten yhdenvertaisuuden asialla. Hän vetosi yksilönoikeusdiskurssiin, mutta lasten näkökulmasta. Hän viittasikin lapsen oikeuteen molempiin vanhempiin, puhumalla kansalaisesta. ”Yhteiskunnan ei tule omalla toiminnallaan aiheuttaa tilanteita, joissa kansalaisella ei lähtökohtaisesti ole molempia vanhempia.” Kansalainen käsitteenä olikin yksilönoikeusdiskurssin subjektipositio. Hänen mukaansa isätön lapsi voisi jäädä joissain tapauksissa modernien hoitomenetelmien ulkopuolelle, kun lapsen geneettistä perimää ja historiaa ei tunnettaisi. Hän esitti, että ”[i]hmisen koko elinkaareen vaikuttavista asioista päätettäessä tutkimusnäyttöä tulisi olla hyvin pitkältä ajanjaksolta.” (vp 2006, PTK 13, 51. Inkeri Kerola). Kerolan luomat uhkakuvat eivät mielestäni vastanneet lakiesityksen luomaa todellisuutta, sillä hedelmöityshoitolailla juuri luovuttaisiin anonyymiluovutuksista ja lapsella olisi oikeus saada tietää biologinen alkuperänsä 18 vuotta täytettyään. Tämäkin kannanotto olisi kuitenkin hyvin ymmärrettävissä, jos hän olisi puolustanut lain rajaamista siten, että vain parin omilla sukusoluilla saataisiin tehdä hedelmöityshoitoja.

Kerola ei puheenvuoroissaan tukeutunut sen enempää kristilliseen kuin perhe kriisissä - diskurssiinkaan. Hän ei perustellut näkökantojaan kirkon kannanotoilla tai Raamatun opeilla, vaikka hänen näkemyksensä perheestä oli ennen kaikkea sukupuoli-instituutio. Hän ei myöskään vedonnut tarpeeseen vahvistaa perheen asemaa tai korostanut tarvetta tukea perheitä. Toki hän maalasi uhkakuvan yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja sivistyksen rapistumisesta, jos ajaudutaan vain yleisen mielipiteen vietäväksi eikä seisota oman moraalin takana. Silti hän ei tässä viitannut perheiden todellisuuteen – ongelmiin, jotka vaivasivat perheitä. Myöskään rakkauskurssia ei esiintynyt Kerolan puheessa.

6.5. Keskustelu hedelmöityshoitolaista

Eduskunta kävi ratkaisevan äänestyksen hedelmöityshoidoista 13.10.2006. Vastakkain äänestyksessä olivat lakivaliokunnan esitys, jonka mukaan hoitoja saisi antaa vain avio- tai avoliitossa oleville naisille ja hallituksen esitystä mukaileva esitys, joka sallisi hoidot myös naispareille ja itsellisille naisille. Äänestyksessä annettiin 105 ei-ääntä ja 83 jaa-ääntä eli hallituksen esitystä mukaileva kanta voitti selvästi. Lisäksi Vihreiden Merikukka Forsius äänesti tyhjää. Oppositioyryhmissä laajemman lain kannattajat olivat selvässä enemmistössä (46 ei-ääntä vs. 32 jaa-ääntä), kun taas hallitusryhmissä enemmistö ei ollut niin selvä (59 ei-ääntä vs. 51 jaa-ääntä). (vp 2006, PTK 101, Ään. 2.) Joka tapauksessa lakiesityksen kannatus ei seurannut hallitus- ja

oppositiolinjoja. Yhteistä parisuhdelaille ja hedelmöityshoitolaille olikin, että edustajat eivät olleet sidottuja ryhmäkuriin, vaan saivat äänestää oman kantansa mukaan.

Äänestystulos noudatteli vain vähän puoluelinjoja ja sukupuolijakaumaa, mutta joitain selkeitä huomioita lain käsittelystä voi tehdä. Ensinnäkin, Kristillisdemokraatit ja Vihreät olivat ainoita yhtenäisiä puolueita tämän lakiesityksen kohdalla, kuten myös parisuhdelainkin kohdalla. Toki myös Perussuomalaisten kaksi ääntä menivät lakivaliokunnan esityksen puolelle. Kristillisdemokraatit olivat yhtenäisiä suppeamman esityksen puolustuksessaan ja vihreät Forsiusta lukuun ottamatta kaikki äänestivät naisparien ja itsellisten naisten hedelmöityshoitojen puolesta. Kristillisdemokraatit tukeutuivat puheenvuoroissaan kristilliseen diskurssiin, mutta huomattavasti vähemmän kuin parisuhdelain kohdalla. Usein kristillinen diskurssi ja luonnollisuusdiskurssi yhdistyivät, kuten Päivi Räsäsellä. Etusijalla oli kuitenkin lapsen oikeus -diskurssi. Perhe kriisissä – diskurssiin tukeuduttiin myös useasti.

Vihreillä sen sijaan yksilönoikeusdiskurssi oli vahva ja naisten yhdenvertaisuuteen vedoten vaadittiin hedelmöityshoitojen sallimista kaikille naisille siviilisäätöön katsomatta. Rakkausdiskurssi oli toinen hallitseva diskurssi heidän puheissaan. Perheen ja vanhemmuuden perusta oli rakkaudessa ja huolenpidossa, ei sukupuolella tai seksuaalisuudessa. Ennen kaikkea perheen ei siis heidän mukaansa tullut olla sukupuoli-instituutio. Moninaiset perhemuodot - diskurssi olikin jo vahvempi keskusteluissa kuin parisuhdelain aikana käydyissä eduskunnan keskusteluissa. Heidän mukaansa perheitä ei tullut laittaa paremmuusjärjestykseen, vaan erilaiset perhemallit olivat hyväksyttäviä. Lapsen etu ei ollut heillä vastakkainen aikuisen edulle. Lapsen oikeudet -diskurssi tuli heillä muotoilluksi siten, että oli lapsen etu syntyä perheeseen, jossa lasta oli toivottu ja lapsen hankintaa harkittu. Vihreätkin tukeutuivat paikoin perhe kriisissä -diskurssiin ja vetosivat kannattamansa lain läpimenon positiivisiin vaikutuksiin perhe-elämään.

Toiseksi, pääpuolueista Keskustassa (37 jaa-ääntä vs. 13 ei-ääntä) ja Kokoomuksessa (21 jaa-ääntä vs. 17 ei-ääntä) enemmistö edustajista oli lakivaliokunnan esityksen kannalla (vp 2006, PTK 101, Ään. 2). Keskustan enemmistö tosin oli selvästi vahvempi kuin Kokoomuksen. Tästä huolimatta äänestyksestä voi tehdä sen huomion, että politiikan vasemmalla laidalla äänestettiin enemmän liberaalimman esityksen puolesta. Selvän poikkeuksen tästä kuitenkin muodostaa RKP, jossa enemmistö äänesti laajemman lain puolesta. Keskusta teki poikkeuksen muihin pääpuolueisiin siinä, että puolueessa enemmistö naisedustajista äänesti naisparien ja itsellisten naisten hedelmöityshoitoja vastaan. Keskustan ja Kokoomuksen, kuten myös SDP:n edustajien

lakivaliokunnan esitystä puoltavissa puheenvuoroissa tukeuduttiin paljon lapsen oikeus -diskurssiin. Lapsen oikeuksien määrittelyssä luonnollisuuskurssi sekä kristillinen ja lääketieteellinen diskurssi olivat pääsijalla. Kysymys yksilöoikeuksista muotoiltiin kysymykseksi lapsen yksilöoikeuksista ja rakkaus nähtiin asiana, josta lailla ei tulisi säätää, jos rakkauteen ylipäättään viitattiin.

Kolmanneksi, sukupuolella todella oli merkitystä sille, miten edustaja suhtautui lakiesitykseen. Vasemmistoliiton ja Ruotsalaisen kansanpuolueen naisedustajista ei äänestänyt yksikään suppeamman lakiesityksen puolesta. SDP:n naisedustajistakin vain yksi, Maija Rask, äänesti lakivaliokunnan esityksen puolesta. Kokoomuksen eduskuntaryhmästä sen sijaan neljä 12:sta äänestäneestä naisesta äänesti lain rajaamisen puolesta. Kaikkiaan suppeamman lakiesityksen puolella oli kuitenkin vain 15 naista 55:stä naiskansanedustajasta. Sen sijaan miehistä selkeä enemmistö äänesti suppeampaa lakia (68 jaa-ääntä vs. 50 ei-ääntä). (vp 2006, PTK 101, Ään. 2.)

Neljänneksi, Vasemmistoliitto ja SDP sekä RKP olivat voittopuolisesti laajemman lain puolella. Erityisesti Vasemmistoliiton edustajat esittivät keskusteluissa näkemyksiä, jotka olivat hyvin samantyyppisiä vihreiden perhekäsitysten kanssa. Ylipäättään laajemman lakiesityksen puolustajat viittasivat paljon yksilöoikeuksiin. Moninaiset perhemuodot -diskurssi oli myös suhteellisen paljon esillä. Lapsen oikeuksista puhuttaessa taas tukeuduttiin rakkauskurssiin.

Äänestystulos noudattelee sen sijaan näkemystä, jonka mukaan Kristillisdemokraatit, Vihreät ja Perussuomalaiset olisivat arvopuolueita, kun taas muut puolueet olisivat intressipuolueita. Käsitteillä oleva kysymys olikin vahvasti arvolatautunut. Arvopuolueet äänestivät yhtenäisesti hedelmöityshoidoista. Mielestäni voidaan silti pohtia, oliko kysymys hedelmöityshoidoista jossain määrin myös intressikysymys. Lakiesityksen intressiryhmänä olivat naiset. Tätä näkemystä tukee äänestystulos, jonka mukaan suuri enemmistö naisista äänesti laajemman lain puolesta miesten enemmistön ollessa suppeamman lain puolella. Toisaalta verrattaessa parisuhdelain ja hedelmöityshoitolain äänestystuloksia, olivat äänestysjakaumat puolueittain lähes samanlaisia, paikoin jopa identtisiä. Siksi voikin olettaa, että ne edustajat, jotka äänestivät parisuhdelain puolesta äänestivät myös itsellisten naisten ja naisparien hedelmöityshoitojen puolesta.

LOPUKSI

Puolueissa esiintyviä perhe-, avioliitto-, parisuhde-, seksuaalisuus- ja sukupuolikäsityksiä on mielenkiintoista tutkia, sillä vaikka äänestäjät usein politisoivat edustajansa perhe- ja

sukupuolielämän ja näin edustajan yksityiselämä vaikuttaa äänestyspäätöksiin, ei perhekäsityksiä viimeaikaisessa politiikassa ole nostettu kovin merkittävällä tavalla esille. Parisuhdelaki ja hedelmöityshoitolaki saivat aikaan keskustelua yhteiskunnassa, mutta perheen ja valtion suhdetta ei mielestäni erityisemmin politisoitu. Kysymys koski lähinnä eri ihmisryhmien oikeuksia, ei perheen roolia yhteiskunnassa tai sitä, millaisen perhekäsityksen varaan politiikkaa tehdään ja miksi. Olisikin muistettava, ettei perhe ole yhteiskunnasta erillinen saareke, vaan perhe muokkautuu yhteiskunnan vaatimusten mukaan. Sen sijaan, että pohtisimme miten muuttaa perhettä, olisi meidän pohdittava miten muuttaa yhteiskuntaa, joka tarvitsee perhettä. (Barrett ym. 1982, 159.)

Niin parisuhdelaki kuin hedelmöityshoitolakikin muokkaavat perheen käsitettä. Moderni perhekäsitys, joka rakentuu ydinperheihanteelle, on varmasti edelleen voimissaan, mutta vaihtoehdot tavat elää perhe-elämää ja käsitteellistää omaa perhe- ja parisuhde-elämäänsä lisääntyivät näiden lakien säätämisen myötä. Lailla ei varmastikaan pystytä määräämään miten ihmiset käytännössä elävät, mutta lailla voidaan huomattavasti vaikuttaa asenneilmastoon sen lisäksi, että lailla säädetään oikeuksista ja annetaan erilaisia tukia.

Parisuhdelain läpimeno mitä luultavimmin vaikutti siihen, että hedelmöityshoitolain yhteydessä käydyissä keskusteluissa moninaiset perhemuodot -diskurssi oli jo vahvempi kuin parisuhdelain säätämisen yhteydessä. Hedelmöityshoitolaki menikin selvemmällä enemmistöllä läpi eduskunnassa kuin parisuhdelaki, vaikka suuria suhteellisia muutoksia puolueiden äänestysjakaumissa näiden lakien osalta ei ollut.

Siinä missä parisuhdelaki kosketti parisuhteen asemaa yhteiskunnassa ja edustajan suhtautuminen siihen riippui hänen perhekäsityksestään – erityisesti siitä, mikä rooli sukupuolella on perheessä ja parisuhteessa – hedelmöityshoitolaki kosketti vanhemmuutta ja lisääntymistä. Hedelmöityshoitolailla säädeltiin siitä, millä edellytyksillä naisilla on oikeus lisääntyä ja tulla vanhemmiksi. Niin parisuhde- kuin myös hedelmöityshoitolainkin läpimeno oli pitkälti riippuvainen yksilönoikeuskehityksestä. Yksilönoikeusdiskurssilla oli mahdollista puolustaa yksilölle oikeuksia, jotka eivät olleet sidottuja yksilön aviolliseen statukseen ja täten seksuaaliseen suuntautumiseen. Se, että parisuhteessa on kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä, ei ole riittävä peruste sille, että heidät voidaan jättää täysin vaille niitä oikeuksia, jotka seuraavat heterosuhteissa avo- tai avioliitosta. Myöskään riittävänä perusteena lisääntymisoikeuden rajoittamiselle ei nähty parisuhteen puuttumista.

Erityisesti kysymystä naisparien ja itsellisten naisten oikeudesta hedelmöityshoitoihin voidaan tehdä ymmärrettävämmäksi negatiivisen ja positiivisen vapauden käsitteillä. Naispareja ja itsellisiä naisia ei lailla estetä saamasta hedelmöityshoitoa, mutta heidän hedelmöityshoitojaan ei myöskään tueta valtion puolesta. Kuvainnollisesti ilmaisten hedelmöityshoitoja annetaan näissä tapauksissa yksilöille, kun taas heteroparien tapauksissa hoitoja annetaan koko perheelle – huolimatta siitä, kenen sukuoluja hedelmöityksessä on käytetty. Lailla luodaan siis negatiivista, rajoituksista vapaata, vapautta naispareille ja itsellisille naisille kun taas heteroparien kohdalla lailla luodaan positiivista oikeutta.

Parisuhdelaililla annettiin yksilöille parisuhteessa oikeuksia, mutta perheeseen sidotut oikeudet jäivät puuttumaan, kuten oikeus adoptioon ja sisäiseen adoptioon sekä oikeus yhteiseen nimeen. Todettakoon kuitenkin, että puolisoilla rekisteröidyssä parisuhteessa on mahdollisuus yhteiseen sukunimeen, vaikka rekisteröitymisestä ei tätä oikeutta seuraakaan. Nimeä täytyy tällöin erikseen hakea ja siitä myös maksaa. Yksilö voi vaihtaa nimensä siten, että se on sama kuin toisella puolisoilla. Perheelle ei yhteistä nimeä rekisteröitymisen yhteydessä kuitenkaan voida myöntää. Kyse on siis ennen kaikkea riitistä, joka halutaan säilyttää avioliittoinstituutiolla. Riiteillä, kuten yhteisellä sukunimellä ja tietyllä vihkikaavalla, tuetaan avioliittoa ja osoitetaan sen erityisasema. Tukemalla avioliittoa riitit tukevat samalla sukupuolieroja ja heteroseksuaalisuutta.

Moderni ja postmoderni perhekäsitys istuvat rinta rinnan nykypäivän eduskuntasalissa. Jako noudattelee pitkälti myös Mahkosen hahmottelemaa muutosta perhelainsäädännössä kirkon määräysvallasta elävän elämän realiteetit huomioonottavaksi lainsäädännöksi. Toisella puolella ovat ne, jotka haluavat rakentaa lainsäädäntöä tiettyjen ihanteiden ja moraalikäsitteiden varaan, kun taas toisella rannalla perhelainsäädäntöä halutaan rakentaa olemassa olevien perheiden tueksi. Postmoderni perhekäsitys ilmenee eduskunnan keskusteluissa paljolti juuri haluna reagoida olemassa olevien perheiden tarpeeseen. Kyseenalaistaa voidaan myös se, missä määrin postmodernit perhekäsitykset eduskunnassa ovat postmoderneja eli ilman perustaa. Määritelläänhän monessa puheenvuorossa perheelle arvoperusta. Sukupuoli- ja seksuaalisuussidonnainen perhekäsitys muuttuu arvoperusteiseksi perhekäsitykseksi siten, että perheen perustana nähdään nyt sitoutuminen, huolenpito ja rakkaus.

Diskurssit elävät vuorovaikutuksessa keskenään ja uusiutuvat. Yksilö ei ole täysin sivustaseuraaja, vaikka hänen tekonsa tulevat merkityksellisiksi vallitsevien merkitysmaailmojen kautta. Yksilö voi asemoitua erilaisiin diskursseihin ja tulla merkityksellistetyksi uudella tavalla asemoituessaan

luovasti erilaisiin diskursseihin. Koska yksilön suhde merkitysmaailmoin on kaksisuuntainen eli vuorovaikutuksellinen, ei yksilö ole pelkästään merkitysmaailmojen vanki – hän voi itse aktiivisesti osallistua uusiin merkityksellistämistapoihin. Diskurssit kuitenkin muuttuvat hitaasti. Käsitteet sukupuolesta, seksuaalisuudesta, vanhemmuudesta, lisääntymisestä ja perheestä ovat muutoksen alla ja kamppailua käydään eri diskurssien välillä. Postmoderni ajattelutapa voi vahvistuessaan tuoda nais- ja miespareille sekä itsellisille hedelmöityshoidot läpikäyneille naisille uusia kiinnittymispaikkoja, subjektipositioita.

Giddensin väite, että suhteista on tullut yhä enemmän puhtaan suhteen kaltaisia, on osittain paikkansapitävä. Ainakaan sukupuolella ja seksuaalisuudella ei eduskunnassa esiintyvissä postmoderneissa perhekäsityksissä ollut suurta merkitystä. Modernien perhekäsitysten kannattajia oli kuitenkin edelleen paljon. Yksilön liikkumavara kasvoi parisuhdelain ja hedelmöityshoitolain myötä siten, että valittavana on nykyään useampia vaihtoehtoja elää perhe-elämänsä lain suomissa puitteissa. Sinänsä yksilön elämää eivät siis enää jäsennä vain yhdenlaiset rajapyykit ja instituutiot. Kuitenkin instituutioilla on edelleen merkittävä asema yksilön elämässä. Miten muuten selittää ihmisten halukkuutta avioliittoon tai rekisteröityyn parisuhteeseen. Varmastikaan pelkät instituution suomat oikeudet eivät ole ainut syy. Instituutioista haetaan mitä luultavimmin myös julkista tunnustamista.

Vuoden 1929 avioliittolaissa näkyi avioliiton selkeä yhteys lisääntymiseen ja sitä kautta myös kansalliseen rotuun. Sille, jotka saivat avioitua keskenään, oli asetettu kriteerejä, jotta syntyisi terveitä ja hyvinvoivia lapsia. Edelleen avioliittolaissa kielletään tiettyssä sukulaisuussuhteessa olevien henkilöiden avioituminen keskenään, minkä perusteet juontuvat lisääntymisestä. Lisääntymisen nähdään keskeisesti kuuluvan avioliittoon. Myös rekisteröidyistä parisuhteista säädellään saman lisääntymisperusteen mukaan. Keskusteluissa hedelmöityshoitolaista ei mainita lakiesityksen yhteyttä kansalliseen rotuun. Laki hedelmöityshoidoista sen sijaan erottaa lisääntymisen avioliiton alueelta yksilöä (naista) koskevaksi oikeudeksi.

Parisuhdelain ja hedelmöityshoitolain säätämisten välissä vaihtui eduskunnan kokoonpano. Kuitenkin äänestysjakaumat noudattelivat hyvin pitkälti samoja linjoja molempien äänestysten kohdalla. RKP:n, vihreiden, kristillisdemokraattien ja perussuomalaisien äänet jakautuivat suhteellisesti samoin molemmissa lakiesityksissä. Keskustan, Kokoomuksen ja Vasemmistoliiton edustajista suhteellisesti aavistuksen suurempi osuus äänesti liberaalimman lain puolesta hedelmöityshoitolain kohdalla kuin parisuhdelain kohdalla. SDP:n edustajista taas hieman suurempi

osuus edustajista äänesti hedelmöityshoitolain suppeamman tulkinnan puolesta kuin mitä SDP:n edustajista äänesti parisuhdelakia vastaan. Siirtymät äänestysjakaumissa olivat kuitenkin kaiken kaikkiaan pieniä.

Miehistä hiukan suurempi suhteellinen osuus äänesti parisuhdelakia vastaan kuin lakivaliokunnan esitystä hedelmöityshoidoista. Naiset äänestivät molempien lakien kohdalla suhteellisesti lähes samoin. Hedelmöityshoitolaista äänestettäessä naiset äänestivät suhteellisesti aavistuksen enemmän rajatun lain puolesta kuin naiset äänestivät parisuhdelakia vastaan. Naisten osuus kaikista kansanedustajista oli kuitenkin lisääntynyt kolmella edustajalla eduskunnassa näiden lakien säätämisten välillä. Äänestysjakaumien mukaan suurta muutosta ei ollut tapahtunut edustajien perhekäsityksissä. Sen sijaan puheenvuoroissa painotukset eri diskurssien välillä olivat muuttuneet – postmoderni perhekäsitys oli vahvempi hedelmöityshoitolain kohdalla.

Moninaiset perhemuodot -diskurssissa sukupuoliella ei ollut merkitystä perheen ja parisuhteen kannalta. Kristillisessä, lääketieteellisessä ja luonnollisuusdiskurssissa sukupuoli oli keskeinen määrittävä tekijä perheessä ja parisuhteessa. Perhe näyttäytyi näissä diskursseissa sukupuoli-instituutiona. Perusteet, sille miksi sukupuoliella oli merkitystä perheessä ja parisuhteessa, olivat kaikissa näissä diskursseissa kuitenkin osin erilaiset, vaikka nämä diskurssit usein lomittuivatkin puheessa keskenään. Kysymys perheestä sukupuoli-instituutiona koskettaa paitsi puolisoita myös lapsia. Erityisesti modernin perhekäsityksen mukaan perheen rooli lapsen sukupuoli-identiteetin kannalta oli tärkeä – lapsi tarvitsi niin isän kuin äidinkin. Joissain postmodernin perhekäsityksen kannattajien puheenvuoroissa tunnustettiin tiettyyn sukupuoleen sosiaalistumisen tärkeys, mutta todettiin, ettei sosiaalistumisen tarvinnut tapahtua pelkästään perheen sisällä. Täten moninaiset perhemuodot -diskurssin kannattaja ei välttämättä näe sukupuolta merkityksettömänä tekijänä.

Yksilönoikeusdiskurssia esiintyi erityisesti parisuhdelain kannattajien ja hallituksen esityksen hedelmöityshoitolaista puoltajien puheenvuoroissa. Ylipäätään yksilönoikeusdiskurssi oli molemmissa lakikäsittelyissä vahva diskurssi, johon edustajan täytyi asemoitua jotenkin. Yksilönoikeusdiskurssin voi sanoa olleen vahvempi hedelmöityshoitolain käsittelyn yhteydessä kuin parisuhdelain kohdalla. Käsite yksilönoikeus on kuitenkin ongelmallinen lisääntymisestä puhuttaessa, koska yksilökäsite ei viittaa sukupuoleen. Lisääntymisen kannalta sukupuoliella on kuitenkin merkitystä eikä sukupuolta voi jättää huomiotta puhuttaessa oikeudesta lisääntymiseen. Hedelmöityshoitolain kohdalla yksilö viittasikin vain naiseen, puhuttaessa yksilön oikeudesta hedelmöityshoitoihin.

Sukupuoli limittyy perheeseen monella tavalla. Riippuen siitä, mistä näkökulmasta perhettä katsotaan, näyttäytyy sukupuoli eri tavalla ja eri roolissa. Lisäksi perhe linkittyy yhteiskuntaan riippuen siitä, miten perhettä tarkastellaan. Erityisesti, kun kysymyksessä ovat lapset, on perhe läheisessä suhteessa julkiseen. Sen sijaan parisuhde on läheisemmässä kytköksessä yksityiseen. Toisaalta yksilönoikeusdiskurssin vahvistuminen saattaa kertoa siitä, että perhe nähdään enenevässä määrin kuuluvaksi yksityisen alueeseen, johon valtiolla ei ole oikeutta puuttua. Mahdollista on myös se, että useammat perheratkaisut tullaan näkemään tuettaviksi ja näin kuuluviksi julkisen alueeseen. Joillain riiteillä, kuten tietyllä vihkikaavalla tai yhteisellä sukunimellä, voidaan kuitenkin symbolisesti tukea toisia instituutioita. Asioille annettua yhteiskunnallista arvoa voidaan mitata myös rahalla. Toisia perheitä ja parisuhteita tuetaan rahallisesti, kuten avio- ja avopuolisoiden hedelmöityshoitoja.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

Anttonen, Anneli (2000): Iris Marion Youngin ajatuksia feminismistä, eron politiikasta ja ruumiillisuudesta. Teoksessa Anttonen, Anneli – Kirsti Lempiäinen – Marianne Liljeström (toim.), *Feministejä: aikamme ajattelijoita*. Tampere: Vastapaino

Barrett, Michèle – Mary McIntosh (1982): *The Anti-Social Family*. London: Verso Editions/NLB

Beck, Ulrich – Elisabeth Beck-Gernsheim (1999): *The Normal Chaos of Love*. Malden: Blackwell Publishers Ltd

Butler, Judith (1999): *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge

Butler, Judith (2004): *Undoing Gender*. New York: Routledge

Charpentier, Sari (2001): *Sukupuoliuskko*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy

Douglas, Mary (2000): *Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi*. Tampere: Vastapaino

Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press

Hirdman, Yvonne (1990): Genussystemet. Teoksessa *Demokrati och makt i Sverige. Maktutrednings huvudraport: Statens offentliga utredningar 1990:44*. Stockholm

Hyrkkänen, Markku (2002): *Aatehistorian mieli*. Tampere: Vastapaino

Häggman, Kai (2003): Suomalaisen avioliiton neljä murrosta. Teoksessa Kervanto-Nevanlinna, Anja – Laura Kolbe (toim.), *Suomen kulttuurihistoria*. Osa 3: Oma maa ja maailma, 225 . Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Jallinoja, Riitta (2000): *Perheen aika*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Jallinoja, Riitta (1984): Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa Haavio-Mannila, Elina – Riitta Jallinoja – Harriet Strandell, *Perhe, työ ja tunteet – ristiriitoja ja ratkaisuja*. Juva: WSOY

Jallinoja, Riitta (2006): *Perheen vastaisku – familistista käännettä jäljittämässä*. Tampere: Gaudeamus Kirja

Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (toim.) (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokin, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (toim.) (1999): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino

Juvonen, Tuula (2002): *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Jyväskylä: Vastapaino.

Kaskisaari, Marja (1997): Homoparisuhdekeskustelu – diskurssi ja performatiivi. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.), *Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta*. Tampere: Vastapaino.

Kaskisaari, Marja (1998): Rakkauden täyttymys. Seksuaaliset erot ja romanttinen rakkaus. Teoksessa Hyvärinen, Matti – Eeva Peltonen – Eeva Vilkko(toim.), *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino

Kaskisaari, Marja (2000): *Kyseenalaiset subjektit. Tutkimuksia omaelämäkerroista, heterojärjestyksestä ja performatiivisuudesta*. Jyväskylä: SoPhi

Kortteinen, Matti (2000): Kohti 2000-luvun sosiaalitieteellistä ajattelua. Keskustelua Anthony Giddensin kanssa. Teoksessa Hoikkala, Tommi – J.P. Roos (toim.), *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhatvuotteen vaihteesta*. Helsinki: Gaudeamus

Kuosmanen, Paula: Tutkimusohjelmana ydinperheen ”hajottaminen”? *Naistutkimus 2003* (16):4: 72–74

Kyyrönen, Sinikka (2003): *Homoseksuaalien käsityksiä perheestä ja parisuhteen virallistamisesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisut.

Liljeström, Marianne (1996): Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Koivunen, Anu – Marianne Liljeström (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino

Mahkonen, Sami (1987): Naimiskaaresta uudistettuun avioliittolakiin. *Lakimies 1987* (85):8: 895-906

Marin, Marjatta (1994): Perhe ja moraalit: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa Juha Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Juva: WSOY

Morgan, David H. J. (1996): *Family Connections. An Introduction to Family Studies*. Cornwall: Polity Press

Mustola, Kati (2001): Avusteinen lisääntyminen ja perinteiset perhearvot. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2005* (38):4: 316-318

Nieminen, Liisa (2005): Oikeus synnyttää anonyymisti – lapsen oikeus saada tietää geneettinen alkuperänsä. Näkökohtia puolesta ja vastaan. *Naistutkimus 2005*:3.

http://www.uta.fi/jarjestot/suns/nt-lehti/nieminen_naistutkimus_kvinnoforskning.pdf

Nousiainen, Kevät – Anu Pylkkänen (2001): *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus*. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut

Nätkin, Ritva (2003): Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, Hannele – Ritva Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus Kirja

Pateman, Carole (1988): *The Sexual Contract*. Cambridge: Polity Press

Pulkkinen, Tuija (1993): Keinotekoista seksiä? Luonto, luonnottomuus ja radikaali sukupuolipolitiikka. *Tiede & edistys* 1993 (18):4: 298-313

Pulkkinen, Tuija (2003): *Postmoderni politiikan filosofia*. Tampere: Gaudeamus Kirja

Rantalaiho, L. (1994): Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen, Anneli – Lea Henriksson – Ritva Nätkin (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino

Repo, Katja (2003): Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa Forsberg, Hannele – Ritva Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus Kirja

Reuna, Veera (1997): *Perhebarometri 1997. Selvitys suomalaisten perheeseen liittyvistä käsityksistä*. Katsauksia E 3/1997. Väestötutkimuslaitos. Helsinki: Väestöliitto

Tulipää, Anna (2005): Naisparin vanhemmuus: perheideologia ja perusoikeudet hedelmöityshoitoja koskevassa lakihankkeessa. *Oikeus* 2005 (34);2: 185-195

Sanomalehdet

”Eduskunnan naiset halasivat, miehet synkistelivät.” Uutinen. Aamulehti 14.10.2006

”Eduskunta sallii hedelmöityshoidot naispareille ja yksineläville naisille.” Uutinen. Helsingin Sanomat 14.10.2006

Luennot

Vuola, Elina: ”Kolmas maailma toden sanoo?” 3.4.2005 Tampere-talo

Primääriaineisto

Hallituksen esitys HE 200/2000 vp eduskunnalle laiksi virallistetusta parisuhteesta

Laki rekisteröidystä parisuhteesta 950/2001 vp 9.11.2001

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2001/20010950>

Lakivaliokunnan mietintö LaVM 15/2001 vp valmistunut 18.6.2001

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lavm_15_2001_p.shtml

Lähetekeskustelu 13.2.2000 PTK 7/2001 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_7_2001_ke_p_1.shtml

Ensimmäinen käsittely 19.9.2001 PTK 96/2001 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_96_2001_ke_p_1.shtml

Toinen käsittely 25.9.2001 PTK 101/2001 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_101_2001_ke_p_2.shtml

Toinen käsittely 28.9.2001 PTK 105/2001 vp

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=aanestysu&\\${BASE}=aanestysu&\\${THWIDS}=0.2/261124&\\${oohtml}=aax/hex5100&\\${html}=aax/aax5100&\\${snhtml}=aax/aaxnosyn&\\${savehtml}="](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=aanestysu&${BASE}=aanestysu&${THWIDS}=0.2/261124&${oohtml}=aax/hex5100&${html}=aax/aax5100&${snhtml}=aax/aaxnosyn&${savehtml}=)

Hallituksen esitys HE 3/2006 laeiksi hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta

Laki hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta EV 122/2006 vp 25.10.2006

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ev_122_2006_p.shtml

Lähetekeskustelu 23.2.2006 PTK 13/2006 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_13_2006_ke_p_1.shtml

Lähetekeskustelu 28.2.2006 PTK 15/2006 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_15_2006_ke_p_2.shtml

Ensimmäinen käsittely 12.10.2006 PTK 100/2006 vp

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_100_2006_ke_p_1.shtml

Ensimmäinen käsittely 13.10.2006 PTK 101/2006 vp

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=aanestysu&\\${BASE}=aanestysu&\\${THWIDS}=0.35/383126&\\${oohtml}=aax/hex5100&\\${html}=aax/aax5100&\\${snhtml}=aax/aaxnosyn&\\${savehtml}="](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=aanestysu&${BASE}=aanestysu&${THWIDS}=0.35/383126&${oohtml}=aax/hex5100&${html}=aax/aax5100&${snhtml}=aax/aaxnosyn&${savehtml}=)

Muut

Hallituksen esitys HE 40/1927 uudeksi aviokaareksi

Avioliittolaki 234/1929 vp 13.6.1929 teoksessa Suomen asetuskokoelma vuodelta 1929. Helsinki 1930.

Valtioneuvoston pöytäkirjat 1927, istunnot 1-27. Helsinki 1928: Valtioneuvoston kirjapaino

Valtioneuvoston pöytäkirjat 1929, istunnot 1-26. Helsinki 1929: Valtioneuvoston kirjapaino

Hallituksen esitys HE 236/1984 sukunimilainsäädännöksi

Sukunimilaki 694/1985 vp9.8.1985 teoksessa Suomen säädöskokoelma vuodelta 1985 II. Helsinki 1986.

Lakialoite LA 4/1993 vp – Outi Ojala/ Vas ym.

Ehdotus laiksi kahden samaa sukupuolta olevan henkilön rekisteröidystä parisuhteesta

<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=LA+4/1993&base=eralo&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WP>

Välikysymys VK 3/2001 vp – Tanja Karpela/ Kesk

Lasten ja lapsiperheiden aseman parantaminen

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/vk_3_2001_p.shtml

Hallituksen esitys HE 76/2002 vp laeiksi sukuolujen ja alkuiden käytöstä hedelmöityshoidossa ja isyyslain muuttamisesta

Täysistunnon pöytäkirja PTK 197/2002 vp 6.2.2003

Rekisteröityihin parisuhteisiin liittyviä erityiskysymyksiä selvittäneen toimikunnan mietintö. Lapset ja rekisteröity parisuhde. STM:n julkaisuja 2003:10. Helsinki:2003

Kirjallinen kysymys 253/2004 vp – Rosa Meriläinen / Vihr ym.

Sisäinen adoptio-oikeus samaa sukupuolta olevien pariin perheissä

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_253_2004_p.shtml

Kirjallinen kysymys 800/2006 vp – Suvi-Anne Siimes/ Vas

Lapset ja rekisteröity parisuhde -toimikuntamietinnössä esitetyt muutostarpeet perhevapaisiin ja perhe-etuuksiin

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_800_2006_p.shtml

Kirjallinen kysymys 888/2006 vp – Rosa Meriläinen/ Vihr

Lapset ja rekisteröity parisuhde

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_888_2006_p.shtml

Lakialoite LA 170/2006 vp – Oras Tynkkynen/ Vihr

Laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain kumoamisesta ja avioliittolain muuttamisesta

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/la_170_2006_p.shtml